

BETÆNKNING

*Afgivet af det af Forsvarsministeren under 8. december 1964
nedsatte udvalg vedrørende*

BEFALINGSMANDSUDDANNELSEN OG ARBEJDSKLIMAET I FORSVARET

6. DEL

UDDANNELSEN AF FORSVARETS
BEFALINGSMÆND

ea. 2

BETÆNKNING NR. 516

1969

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
--------------	---

KAPITEL 1

Udvalgets iagttagelser og kommentarer	7
I. Befalingsmandsuddannelsens struktur	7
II. Korporalsuddannelsen	10
III. Sergentuuddannelsen	11
IV. Oversergentuuddannelsen	17
V. Reserveofficersuddannelsen	17
VI. Specialofficersuddannelsen	25
VII. Officersuddannelsen	30

KAPITEL 2

Udvalgets overvejelser og forslag	34
I. Uddannelsesmålene	34
II. Udvælgelsen af befalingsmandselever	35
III. Uddannelsens indhold	36
IV. Uddannelsens længde	37
V. Undervisningsformer	38
VI. Lærere og ledere ved forswarets skoler	40
VII. Uddannelsesfaciliteter og undervisningsmidler	41
VIII. Samarbejde i skolelivet	42
IX. Eksamen og prøver	43
X. Efter- og videreuddannelse	44
XI. Skolernes organisation	45

KAPITEL 3

Uddannelsen i pædagogik og psykologi ved forswarets skoler	48
I. Den generelle baggrund	48
II. Analyse af de generelle forudsætninger for udfærdigelse af en undervisningsplan	49
A. Ideale krav til undervisningen	49
B. Reale vilkår for undervisningen	50
III. Skitse til en uddannelse i pædagogik og psykologi	50
A. Generelle betragtninger om uddannelsesforløbet	50
B. Sergentskolerne	51
C. Oversergentskolerne	53
D. Løjtnantsskolerne	54
E. Specialofficerssskolerne	55
F. Officerssskolerne	56
IV. Eksamen	58
V. Afsluttende bemærkninger	59

TILLÆG

Udvalgets skrivelse nr. 9/67 af 23. februar 1967 til Forsvarsministeriet vedrørende iværksættelse af en pædagogisk specialuddannelse	62
--	----

BILAG

Udvalgets skrivelse nr. 19/67 af 29. marts 1967 til Forsvarsministeriet vedrørende ny undervisningsplan for Hærens Officersskole	74
Udvalgets skrivelse nr. 29/68 af 22. april 1968 til Forsvarsministeriet vedrørende ny undervisningsplan for Hærens Specialofficersskole	77
Udvalgets skrivelse nr. 30/68 af 23. april 1968 til Forsvarsministeriet vedrørende ny undervisningsplan for Flyvevåbnets Officersskole	81
Udvalgets skrivelse nr. 36/68 af 1. juli 1968 til Forsvarsministeriet vedrørende ny undervisningsplan for Søværnets Officersskole	84
Udvalgets skrivelse nr. 48/68 af 18. september 1968 til Forsvarsministeriet vedrørende ny undervisningsplan for Søværnets Specialofficersskole	87

Forord

Om udvalgets nedsættelse, kommissorium, sammensætning m.v. henvises til forordet i nærværende betænkning 1. del (betænkning nr. 428/1966).

De siden udvalgets nedsættelse skete ændringer i udvalgets sammensætning fremgår af forordet til 1., 3. og 5. del-betænkning.

Som det fremgår af forordet til udvalgets 1. del-betænkning, har den grundlæggende behandling af spørgsmålet om befalingsmændenes uddannelse været varetaget af Underudvalg III. Dette underudvalgs undersøgelser af de stedfindende befalingsmandsuddannelser, som beskrevet i det efterfølgende kapitel 1, har udvalgets plenum taget til efterretning og lagt til grund for de i kapitel 2 og 3 fremlagte synspunkter og forslag.

I denne del-betænkning behandles uddannelsen af forsvarets befalingsmænd, idet man dog i det væsentlige begrænser undersøgelsen til at omfatte uddannelsen på *sergentskoler*, *reserve-officersskoler* (løjtnantsskoler), *specialofficersskoler* og *officersskoler*. Den lange række af specialskoler vil således ikke blive gjort til genstand for selvstændig behandling.

Udvalget finder det nødvendigt at understrege, at man ikke har foretaget nogen fuldstændig gennemgang og vurdering af befalingsmandsuddannelserne, men har begrænset sig til at studere de forhold, der har særlig betydning for udvalgets kommissorium, dvs. for arbejdsklimaet i forsvaret.

Som materiale for undersøgelsen foreligger for de fleste af skolerne undervisningsplaner, der gerne indledes med en beskrivelse af den pågældende uddannelses mål og de kvalifikationskrav og udvælgelsesprincipper, der anvendes ved optagelsen på skolen. Derefter følger beskrivelse af uddannelsens indhold i form af pensum og timetal. Nærmere kendskab til den praktiske gennemførelse af uddannelsen, herunder arbejdsmetoder, hjælpemidler, lokaler og lærerkreds, har man opnået gennem en lang række besøg på forsvarets skoler.

En tilbundsående vurdering af *målene* for de forskellige befalingsmandsuddannelser er

ikke foretaget i denne del-betænkning. Man har henholdt sig til, at målene for en stor del er givet med selve personelstrukturen i forsvaret, og at opgavefordelingen inden for værnenes faste befalingsmandskorps i øvrigt er taget op til undersøgelse og revision andetsteds. Ved skrivelse af 14. januar 1964 nedsatte Forsvarsministeriet således et udvalg med den opgave at undersøge hærens personelforhold, og dette udvalgs opgave er senere udvidet til også at omfatte forholdene inden for søværnet og flyvevåbnet. Allerede før afslutningen af dette udvalgs arbejde har dets foreløbige resultater øvet en væsentlig indflydelse på udarbejdelsen af nye uddannelsesplaner for officers- og specialofficersskolerne.

Nærværende udvalg ønsker på dette sted især at påpege det hensigtsmæssige i, at der i forbindelse med en ændret opgavefordeling inden for forsvaret foretages omfattende og *realistiske stillingsbeskrivelser* på grundlag af detaljerede analyser af de opgaver, de enkelte befalingsmænd skal kunne løse. Dette spørgsmål vil senere blive behandlet af udvalget.

Indholdet i uddannelserne (pensum, timetal m.v.) kan naturligvis ikke fastlægges, før de forskellige befalingsmandsgruppers funktioner er nøje defineret. På dette område har man i det væsentlige begrænset undersøgelsen til de felter, der kan antages at have særlig betydning for det almindelige arbejdsklima i forsvaret. Man kan for oversigtens skyld foretage en tredeling af de krav, der stilles til befalingsmænd af alle grader. De skal:

- kunne virke som *ledere* eller *førere*,
- kunne virke som *instruktører* eller *lærere*,
- kunne virke som *specialister* på et eller flere områder.

Det er de to førstnævnte funktioner, der særlig må påkalde sig udvalgets interesse. De er bestemmende for mandskabsbehandlingen og lederskabsformen og dermed for arbejdsklimaet. Udvalget har derfor især hæftet sig ved det pædagogiske indhold i uddannelserne og fremsætter i kapitel 3 forslag om en ændret udformning heraf. Man har derimod ikke ment at burde

foretage en vurdering af indholdet i de tekniske og specifikt militære fag, der selvsagt beslaglægger en stor del af undervisningstiden på befalingsmandsskolerne.

Udvalget har helt generelt interesseret sig for *arbejdsmetoder og hjælpemidler* i uddannelserne og har herunder også inddraget spørgsmål om de benyttede *lokalers egnethed* og om *lærernes uddannelse* og tilknytning til skolerne. Endelig har man forsøgt at danne sig indtryk af *arbejds-klimaet* på skolerne. Det er udvalgets opfattelse, at de undervisningsmetoder og lederskabsformer, som anbefales eleverne under gennemgangen af de pædagogiske fag, i videst mulig udstrækning bør gennemtrænge hele skolevirksomheden.

Gennem besøg på skoler og samtaler med ledere, lærere og elever har man fået et stærkt indtryk af det energiske reformarbejde, der er i gang på befalingsmandsskolerne, og som ved mange *lokale initiativer* - der kan have forskellig retning, styrke og grad af indarbejdelse - har skabt en lovende udvikling. Hele skolebilledet kan derfor vanskeligt vurderes generelt og sammenfattende. Udvalget vil gerne understrege dette forbehold, som har gyldighed for mange af synspunkterne i de følgende kapitler.

Der er også i den periode, hvor udvalget har arbejdet, gennemført betydelige ændringer og nydannelser fra *centralt hold*. Som eksempel kan nævnes, at samtlige officers- og specialofficersuddannelser er i støbeskeen, og udvalget har haft lejlighed til at udtale sig om de fremkomne forslag til nye undervisningsplaner (jf. bilag nr. 1-5).

Efter indstilling fra udvalget har Forsvarsministeriet endvidere truffet beslutning om oprettelse af en *særlig pædagogisk uddannelse for officerer og specialofficer* er (jf. tillægget til nærværende del-betænkning), ligesom *Forsvarets pædagogiske Råd* er oprettet fra 1. januar 1967.

I alt væsentligt synes denne udvikling, både lokalt og centralt, at foregå i overensstemmelse med de synspunkter om pædagogik i forsvaret, som udvalget har fremført i sin 1. del-betænkning (jf. især side 13-14 og side 19-20). De forslag, der stilles i nærværende del-betænkningens kapitel 2 og 3, skal derfor ikke ses som udtryk for et ønske om at bryde med den igangværende udvikling, men tværtimod som en tilskyndelse til at videreføre den i øget omfang og med forstærket intensitet.

København, den 6. december 1968.

Jacob Appel
Frede Buchardt
E. Hovgaard Christiansen
J. R. S. Fogde
Sigurd Højby
(formand)
Erik Ohrt
E. L. F. Simonsen
S. Bache Vognbjerg
S. Øhrstrøm

Jens Bach
A. C. Calundann
H. Engberg-Pedersen
Henry Holm
Hans Jensen
K. B. Nielsen
H. L. Prause
Chr. Sørensen
E. Wolfhagen

O. Blixenkron-Møller
A. Balle Christiansen
H. C. B. Engell
N. Holst-Sørensen
C. C. F. Langseth
Carl Nissen
Helge Severinsen
Erik Thomsen
K. van Wylich-Muxoll

P. E. Helbo Pedersen

KAPITEL 1

Udvalgets iagttagelser og kommentarer

I. Befalingsmandsuddannelsens struktur.

A. Grundlæggende principper.

Det lovmæssige grundlag for forsvarets uddannelse af befalingsmænd er fastsat ved lov nr. 174 af 16. maj 1962 om Forsvarets Personel. I denne lovs § 10 er det indledningsvis bestemt, at »ingen kan uddannes til befalingsmand uden først at være våbenøvet som menig«, et princip der i øvrigt blev knæsat allerede ved hærloven af 1867 som et led i den tids bestræbelser for indførelse af demokratiske tilstande også i de væbnede styrker.

Et andet grundlæggende træk i befalingsmandsuddannelsen er, at uddannelsen på ethvert trin ikke blot er gratis, men også lønnet. Om end der hermed følger en tjenesteforpligtelse, afpasset i tid efter uddannelsens varighed, er dette selvsagt en dyr ordning, og det må erindres, at uddannelsesudgifterne skal afholdes inden for rammerne af forsvarets faste driftsbudget, der som bekendt er fastlagt gennem de politiske forsvarsforlig.

Forsvarsbudgettet reguleres fra år til år under hensyn til den foregåede pris- og lønudvikling. I det civile samfund vokser uddannelsesudgifterne i disse år imidlertid som regel hurtigere end priser og lønninger. Forsvarets uddannelser får på grund af deres særlige finansieringsordning vanskeligt ved at følge med i samfundets almindelige uddannelsesekspansion. Udvalget ville derfor finde det ønskeligt, om der kunne opstilles en *særlig vækstfaktor for den del af forsvarsbudgettet, der vedrører uddannelsen af befalingsmænd*, således at denne virksomhed vil kunne moderniseres og effektiviseres i takt med den udvikling, der finder sted i de civile uddannelsessystemer.

Det er imidlertid værd at mærke sig, at der gennem opbygningen af forsvarets uddannelsesstruktur er skabt et uddannelsessystem, der til-

sikrer, at enhver, der indkaldes til aftjening af værnepligt - eller frivilligt melder sig til tjeneste på kontrakt under stampersonelordningen - har mulighed for at nå de højeste grader, uanset navn, herkomst eller økonomiske forhold, når blot den pågældende er i besiddelse af de fornødne karaktermæssige, intelligensmæssige og fysiske anlæg. Det fremgår da også af en undersøgelse, som Fællesorganisationen af Officerer i Hæren foretog for et par år siden, at rekrutteringen af officerer af linien sker på et meget bredt socialt grundlag.

Som yderligere et karakteristisk træk i befalingsmandsuddannelsen skal anføres, at antallet af *tjenestemandsansatte* officerer og specialofficerer, der er fastsat i normerings- og klassificeringslovene, er bestemt med henblik på forsvarets fredstidsstyrker. Da forsvaret — specielt hæren - imidlertid i henhold til gældende forsvarslov i vid udstrækning baserer sig på mobiliseringsstyrker, tager befalingsmandsuddannelsen sigte på også at uddanne *ikke-tjenestemandsansatte* befalingsmænd - officerer af reserven og sergenter — som principielt er beregnet til at besætte det meget store antal poster i de mobiliserede enheder.

Ved genopbygningen af landets forsvar efter besættelsestiden stod man i en situation med en nærmest katastrofal mangel på faste befalingsmænd. Forholdet blev yderligere forværret ved, at forsvarsstyrkerne forøgedes væsentligt, samtidig med at tjenestetiden forlængedes. Hertil kom ved Danmarks indtræden i NATO opstillingen af dækningsstyrkeenheder og afgivelse af et betydeligt antal højt kvalificerede officerer til internationale stabe. Endelig har i den sidste halve snes år løsningen af en række FN-opgaver i Congo og Det mellemste Østen forstærket behovet for faste befalingsmænd.

Mangelen på faste befalingsmænd i fredstids-

styrkerne har derfor medført, at man anvender de til reservestyrkerne uddannede befalingsmænd både som lærere i mandskabsuddannelsen og som førere for de stående styrkers enheder - og meget ofte på et højere trin, end de pågældende befalingsmænds uddannelse oprindeligt har taget sigte på. Dette forhold har ikke kunnet undgå at influere på målsætningen for uddannelsen af såvel »de værnepligtige befalingsmænd« som reserveofficererne. Målsætningen har således fået en dobbelthed, som det har været vanskeligt for uddannelserne at imødekomme.

Endelig bør det anføres, at korporals- og sergenruddannelserne omfatter et stort antal elever, som ikke selv har ønsket at modtage en uddannelse og udnævnelse til befalingsmand. Personellovens hjemmel for denne udtagelse til befalingsmandsuddannelse og -virke er udtrykt således:

»På de befalingsmandsskoler, der tilsigter uddannelse til sergent eller korporal, og som efter behov oprettes særskilt ved hvert værn (våben), optages som elever egnet menigt personel i fornødent omfang.

Noget tiisvarende findes inden for Civilforsvarskorpset, men ellers ikke noget andet sted inden for vort samfund. En sådan ordning må nødvendigvis give anledning til problemer, idet såvel ledelse som undervisning ikke blot er et spørgsmål om viden og kunnen, men nok så meget om den rette pædagogiske forståelse og medmenneskelige holdning. At den tvangsmæssige udtagelse af ledere og undervisere anvendes inden for forsvaret, er da også kun en nødvendighed, som er affødt dels af vort værnepligtsystem, dels af vor forsvarsordning, som forudsætter opbygningen af reservestyrker med henblik på mobilisering. Vanskelighederne kommer særligt frem, hvor man anvender »værnepligtige befalingsmænd« ved undervisningen af disses jævnaldrende, værnepligtige menige. Udvalget er opmærksom på de uheldige konsekvenser af denne undervisningssituation, hvor der stilles overordentligt store - og i visse henseender urimeligt store — krav til de unge »værnepligtige befalingsmænd«; men det bør fremhæves, at disse har arbejdet med særdeles stor flid og loyalitet og på det givne grundlag som helhed har løst deres opgaver bedre, end man turde vente.

B. Befalingsmandskolernes art og antal.

Forsvarets befalingsmandskorps er i dag opdelt i følgende grupper:

- officerer af linien,
- officerer af reserven,
- specialofficerer af linien,
- specialofficerer af reserven,
- øvrige befalingsmænd (seniorsergenter, oversergenter, sergenter og korporaler).

Uddannelsen af værnepligtige *korporaler* på en regulær skole finder i *hæren* for tiden kun sted på Militærpolitiskolen, Hærens tekniske Korps' Skole og Telegrafmekanikerskolen. Herudover rekrutterer hæren udelukkende sine korporaler gennem udnævnelse - uden forudgående gennemgang af nogen korporalskole - af egnede overkonstabler.

I *søværnet* og *flyvevåbnet* påregnes korporalsgraden afskaffet, når - efterhånden - det tilstrækkelige *stampersonel* er tilvejebragt inden for alle specialtjenester, og graden korporal eksisterer i dag reelt ikke i *flyvevåbnet*. Derimod uddannes i *søværnet* fortsat et stort antal værnepligtige korporaler, ikke til at virke som befalingsmænd, men til at udføre en række specialer inden for søværnets tekniske tjenestegrene.

Søværnet har centraliseret uddannelsen af *sergenter* på én skole, placeret i Frederikshavn.

I *flyvevåbnet* finder uddannelsen af sergenter sted, dels på Flyvevåbnets Sergentskole på Flyvestation Værløse, dels ved Flyveskolen på Flyvestation Avnø.

I *hæren* eksisterer der en sergentskole for hver af de seks våbenarter: infanteriet, pansertropperne, artilleriet, ingeniørtropperne, telegrastropperne og forsyningstropperne.

Uddannelsen af *oversergenter* sker hovedsagelig gennem praktisk tjeneste (»on-the-job-training«) samt på særlige kursus for stampersonelgruppens sergenter, idet kun hæren har en egentlig oversergentskole, som er placeret sammen med Infanteriets Sergentskole i Sønderborg.

Søværnet og *flyvevåbnet* har centrale *reserveofficersskoler*. I hæren er reserveofficersskolerne placeret sammen med ovennævnte sergentskoler, idet dog Infanteriets Reserveofficerssko-

1e findes på Kronborg sammen med Infanteriskolen.

Hvert af værnene har sin egen *specialofficersskole* til uddannelse af specialofficerer af linien, hvortil kommer, at der hidtil under Hærens tekniske Korps' Skole i fornødent omfang har været oprettet klasser for uddannelse af korpsets specialofficerer af linien (håndværkerpersonel). Derimod eksisterer der ikke i dag skoler for uddannelse af specialofficerer af reserven.

Ligeledes har hvert af de tre værn sin egen *officersskole*.

Det må dog indskydes, at hærens skoler - med enkelte undtagelser — fra den 1. juni 1967 er blevet samlet under en skolekommando, medens de tidligere var underlagt de seks våbenarters generalinspektører. Der er herved skabt mulighed for bedre koordinering af undervisningen på skolerne.

Disse befalingsmandsskoler kan alle (på nær hærens oversergentskole) betragtes som *grundskoler* for de respektive grupper af befalingsmænd. Sergentskolen er desuden obligatorisk grunduddannelse for såvel officerer som specialofficerer, af både linien og reserven. Herudover findes der en række særlige skoler: Teknikerliniens Befalingsmandsskole, Intendanturkorpsets Skole og Lægekorpsets Skole, der alle uddanner såvel sergenter/underlæger som løjtnanter af reserven/reservelæger.

C. Forsvarets Gymnasium.

Forsvarets Gymnasium er oprettet ved lov om forsvarets ordning af 1951.

Befalingsmænd i hæren har imidlertid lige siden 1868 (bortset fra perioden 1922-1932) ved gennemgang af Hærens Officerssskoles såkaldte »yngste klasse« kunnet få en uddannelse svarende til den, der er blevet givet ved Forsvarets Gymnasiums 2. afdeling.

Af lov om forsvarets personel af 1962 fremgår om Forsvarets Gymnasium følgende:

»På Forsvarets Gymnasium kan optages befalingsmænd af sergent- og højere grad, som med henblik på optagelse på forsvarets officersskoler ønsker at opnå afgangsprøve fra gymnasiet«.

På gymnasiet har der hidtil været oprettet følgende kursus og klasser:

a. 1. *afdeling*: for befalingsmænd, der har

folkeskole- eller mellemskoleuddannelse. Varighed 1 år.

b. 2. *afdeling*: for befalingsmænd, der har realeksamen, eller som har gennemgået 1. afdeling. Varighed 2 år.

c. *Kursus* for befalingsmænd med sproglig studentereksamen. Varighed 8 måneder.

Forholdsvis mange af værnenes nuværende officerer af linien har gennemgået Forsvarets Gymnasium. Af de linieofficerer, der er uddannet i den sidste halve snes år, har således for hærens og flyvevåbnets vedkommende 45-50 % og for søværnets vedkommende ca. 30 % gennemgået Forsvarets Gymnasium.

Som følge af dels den forventede strukturændring, der vil nedsætte forsvarets behov for officerer med studentereksamen, dels et stigende antal officersaspiranter, der allerede inden indkaldelsen har bestået denne eksamen, har Forsvarsministeriet imidlertid i marts 1967 besluttet, at der fra 1968 og indtil videre ikke skal oprettes flere kursus ved Forsvarets Gymnasium. Man har imidlertid anset det for ønskeligt, at der fortsat eksisterer mulighed for, at personel med særlige evner for teoretisk, videregående uddannelse i ganske enkelte tilfælde »for forsvarets regning« skal kunne erhverve den for optagelse på officerssskolerne nødvendige studentereksamen. Forsvarsministeriet har derfor - gennem forhandlinger med Undervisningsministeriet — tilsikret, at et mindre antal officersaspiranter vil kunne optages på et nærmere angivet antal civile studenterkursus (jf. Kundgørelse for Forsvaret B.22-1968). Denne ordning er i øvrigt i nøje overensstemmelse med personellovens bemærkninger til § 11, hvorefter uddannelsen på Forsvarets Gymnasium helt eller delvis kan gives på civile kursus.

D. Specialskolerne.

Befalingsmændenes uddannelse er imidlertid ikke afsluttet med gennemgangen af ovennævnte egentlige *befalingsmandsskoler*. Befalingsmandsuddannelsen er netop karakteristisk derved, at der i forsvaret eksisterer et særdeles veludbygget *efteruddannelsessystem*.

I hæren har således hver af våbenarterne sin egen specialskole:

- Infanteriskolen,
- Panserskolen,
- Artilleriskolen,

- Ingeniørskolen,
- Signalskolen og
- Motorskolen.

Hertil kommer - som fællesskoler for hele hæren:

- Hærens Brevskole og
- Militærpolitiskolen.

Under hæren sorterer endvidere de *for hele forsvaret* virkende skoler:

- Forsvarets Gymnastikskole og
- Forsvarets ABC-skole (atom-, biologisk og kemisk krigsførelse).

Søværnet råder over følgende specialskoler:

- Søværnets Havariskole,
- Søværnets Artilleriskole,
- Søværnets Torpedoskole,
- Søværnets Mineskole,
- Søværnets Dykkerskole,
- Søværnets Signalskole,
- Søværnets Radarskole,
- Søværnets Sonarskole,
- Søværnets Kampinformationsskole og
- Søværnets Fjernkendingsskole.

Flyvevåbnets eneste egentlige specialskole udgøres af Flyveskolen, idet flyvevåbnets efteruddannelse og uddannelse af specialister inden for de forskellige tjenestegrene dækkes gennem kursusvirksomhed ved Træningskommandoens og Flyvematerielkommandoens foranstaltning.

Ved disse skoler og kursus foregår der en fortløbende uddannelsesvirksomhed for alt befalingsmandspersonel fra korporal til oberst/kommandør, ligesom det for en stor del påhviler disse uddannelsesenheder at følge den tekniske og taktiske udvikling med henblik dels på udvikling af nye våbensystemer og taktiske

doktriner, dels på udarbejdelse af de for uddannelsen nødvendige håndbøger, lærebøger og reglementer.

Kursus ved de nævnte specialskoler m.v. oprettes efter behov, og sædvanligvis *befales* eleverne til at indtræde på de respektive kursus. Kun enkelte af disse — specielt ved Forsvarets Gymnastikskole - kan søges. Det bør dog fremhæves, at langt den overvejende del af de ca. 2500 befalingsmænd, som årligt gennemgår kursus ved Hærens Brevskole, frivilligt har påtaget sig denne korrespondanceundervisning.

E. Forsvarsakademiet - kursusinstitutioner.

Forsvarsakademiet er en for hele forsvaret fælles læreanstalt, hvor officerer af linien modtager en videregående, militærvidenskabelig uddannelse på det strategisk-taktiske område samt på det våben-, ingeniør-, telegraf- og intendanturtekniske område. Disse uddannelser, der ofte er flerårige, *søges* af linieofficerer fra værn og korps, og alle kursus er normalt forbundet med efterfølgende tjeneste i 3-5 år ved forsvarets overordnede kommandomyndigheder o.lign.

Under Forsvarsakademiet hører dog også enkelte kursus, hvortil eleverne *befales*, således Taktisk Kursus (omhandlende brigadetaktik m.v.), Ingeniørofficerskursus og Telegrafofficerskursus, alle for hærens linieofficerer, samt visse kursus om totalforsvarsspørgsmål.

Endelig foregår der en udstrakt kursusvirksomhed ved Hærkommandoens Kursuscenter på Gurrehus, ved Søværnets Kursusinstitution på Lynæsfortet samt ved Flyvevåbnets Kursusinstitution i Kagerup, idet man disse steder - ud over at give en generel orientering af værnenes befalingsmænd på alle trin - specielt behandler spørgsmål i relation til lederskab og samarbejde.

II. Korporalsuddannelsen.

Som det fremgår af det foregående afsnit, tager den i hæren og søværnet stedfindende korporalsuddannelse kun i ringe grad sigte på korporalernes anvendelse i et egentligt befalingsmandsvirke, men primært på udøvelsen af et — i reglen teknisk betonet - speciale, for søværnets vedkommende således inden for i alt

9 forskellige tjenestegrene. På denne baggrund - og i overensstemmelse med de principielle bemærkninger, som udvalget har anført i forordet - har man ikke gjort værnenes korporalsuddannelser til genstand for nogen nærmere undersøgelse.

III. Sergentuddannelsen.

A. Indledning.

Uddannelsen af forsvarets sergenter foregår som nævnt i afsnit I ved en lang række skoler, og den deles i øvrigt ofte ved den enkelte skole op i større eller mindre specialer. Efter endt uddannelse fordeles sergenterne til meget varierende arbejdsområder - af såvel føringsmæssig som teknisk karakter — inden for de enkelte værn og våben. Det vil under en gennemgang af sergentuddannelserne virke temmelig uoverskueligt med en beskrivelse af forholdene inden for hvert værn, våben eller speciale i enkeltheder. Man har derfor søgt at sammenfatte vurderingen af forsvarets sergentuddannelser til en helhed.

Det er imidlertid nødvendigt at gøre opmærksom på, at en så kortvarig uddannelse som sergenternes (normalt 6 måneder) - i en periode, hvor forsvarets befalingsmandsuddannelse netop er inde i en livlig, omformende udvikling - forholdsvis hurtigt kan undergå forandringer, hvad udvalget har modtaget stærke indtryk af.

Af den grund vil det helhedsbillede af sergentuddannelserne, som udvalget søger at tegne, i nogen grad blive et statisk billede, der måske på visse punkter ikke giver de igangværende udviklingstendenser deres fulde ret.

B. Uddannelsens mål.

Sergenten indtager som værnepligtig og befalingsmand — ofte af laveste grad — på mange måder en dobbeltstilling inden for det militære system. Han føler sig af flere grunde nært knyttet til de menige, som er hans jævnaldrende, men har alligevel myndighed, pligter og retigheder som befalingsmand. Sergentens korte uddannelse og begrænsede erfaring gør det ekstra vanskeligt for ham at svare til de krav, som en sådan marginalposition må stille.

Sergentens typiske funktioner, således som de oprindelig var tænkt, kan summarisk beskrives som følger:

- Sergenten er taktisk fører for en gruppe på en halv snes mand eller leder af et afgrænset, mindre tjenesteområde.
- Sergenten er vejleder for en mindre gruppe under dennes uddannelse i fredstid.
- Sergenten er ved de mere teknisk prægede

tjenester arbejdsleder, eller han er specialist inden for bestemte, afgrænsede områder.

Bestridelsen af sådanne funktioner kræver én eller flere af nedenstående evner og færdigheder:

- Sergenten må have gennemgået en militær uddannelse af samme art som den, de menige har modtaget. Han må være fortrolig med og beherske det stof, de menige skal oplæres i.
- Sergenten må besidde såvel teoretisk som praktisk færdighed i den taktiske føring af en gruppe.
- Sergenten må have evne til at omgås andre unge og må kunne vejlede dem, idet han er den befalingsmand, som til daglig har den mest direkte kontakt med de menige.
- Sergenten må have et grundigt kendskab til sit eget speciale og være klar over dets plads i og betydning for helheden inden for eget værn og våben eller andet tjenestefelt.

Allerede de her nævnte opgaver og krav må siges at fordre meget af sergenten og hans uddannelse. Dertil kommer imidlertid, at man på grund af mangelen på officerer og specialofficerer i betydeligt omfang har måttet benytte sergenten som *instruktør med selvstændige undervisningsopgaver*. Til de forannævnte evner og færdigheder må derfor føjes kravet om, at sergenten i uddannelsestiden opøves i grundlæggende pædagogiske færdigheder.

Samtidig har den tekniske udvikling inden for forsvaret udvidet antallet af *specielle arbejdsopgaver*, der bestrides af sergenter, men hvortil en alment betonet sergentuddannelse synes lidet egnet.

De stærkt stigende krav til en udvidet uddannelse på tekniske og pædagogiske felter er registreret i målsætningen for de forskellige sergentuddannelser, uden at man i uddannelsens tilrettelægning i tilstrækkelig grad har kunnet imødekomme disse krav - enten ved en udvidelse af uddannelsestiden, ved en effektivisering af uddannelsesmetoderne eller ved en løbende vurdering af de enkelte fags betydning,

med udskillelse af stof, der forekommer mindre nødvendigt.

Det betydelige fagpres inden for en meget kort uddannelsesetid har endvidere bevirket, at vægten i uddannelsen i for høj grad lægges på en eksercermæssig indøvelse af færdigheder.

Man har derved i nogen grad måttet forsøme den væsentlige uddannelsesopgave: at fremme den modning, selvstændighed og sikkerhed hos sergenteleven, som er betingelse for, at han kan vejlede og forstå de menige.

C. Principper for udvælgelsen af sergentelever.

Udvælgelsen af elever til sergentuddannelse må betragtes som det første og væsentligste led i bestræbelserne på at opbygge et funktionsdueligt befalingsmandskorps i forsvaret.

Sergenterne har til daglig den mest direkte kontakt med de menige, og det er vigtigt, at man fra begyndelsen finder frem til sergentemner, som har erfaringer eller medfødte evner til at bestride de opgaver, som dette arbejde medfører. Den rette udvælgelse bliver af særlig betydning på grund af den korte uddannelsesetid. Endelig danner sergentuddannelsen grundlaget for hele den senere befalingsmandsuddannelse. Udvælgelsen og en veltilrettelagt og inspirerende uddannelse i dette første led vil ikke mindst få indflydelse på muligheden for rekruttering til de højere befalingsmandsuddannelser.

Der synes ikke at være - og kan vel heller ikke være — klare og enkle kriterier for, hvilke almene egenskaber en vordende befalingsmand (sergentelev) bør være i besiddelse af, og da sergenternes anvendelse er forskellig fra værn til værn og fra tjenestegren til tjenestegren, er også kriterierne og procedurerne for udvælgelsen af sergentelever forskellige.

Udtagelsen af sergenter til pligtig tjeneste sker i løbet af de første værnepligtsmåneder og skal i henhold til personelloven meddeles de pågældende senest 6 måneder efter deres møde ved forsvaret. Da man selvsagt ønsker den længst mulige gavntjeneste af sergenterne, søges disse - i den udstrækning det er muligt - optaget på sergentskole i umiddelbar fortsættelse af rekruttskolen. Dennes varighed er imidlertid kun 2-4 måneder, og ovenanførte 6 måneders varsel udnyttes derfor kun sjældent. **Der** bliver således i reglen kun en meget begrænset tid til at lære det værnepligtige personel at kende.

Hvor udvælgelsen synes at være mest effektiv, beror den på en bedømmelse fra de befalingsmænd, der varetager rekrutuddannelsen. Gennem iagttagelser af rekrutterne under øvelse, i undervisningstimer og i indkvarteringen bliver man i stand til at vurdere deres fysiske standard, evne til at modtage teoretisk belæring, adfærd mellem kammerater og holdning til forsvaret, og man modtager herigennem et indtryk af rekrutternes mulige egnethed for at blive befalingsmænd. Herudover kan den ansvarlige chef gennem samtaler med de indkaldte danne sig sit personlige indtryk af disses egnethed, hvortil kommer, at chefen i prøverne fra sessionerne har et supplerende bedømmelsesgrundlag (Militærpsykologisk Tjeneste er ikke direkte involveret i sergentudvælgelsen). Udvalget er dog vidende om, at sergentudvælgelsen sine steder er foregået på et væsentligt spinklere grundlag end det her beskrevne.

For udtagelse til pligtig sergentuddannelse stilles normalt ingen krav om bestemte forudgående civile uddannelser. Da sergentuddannelsen imidlertid er en betingelse for samtlige øvrige befalingsmandsuddannelser i forsvaret (bortset naturligvis fra korporalsuddannelsen) med varierende krav om forudgående civil uddannelse, må man allerede ved udtagelsen af sergentelever i nogen grad tage hensyn til dette forhold, selv om der via Forsvarets Civilundervisning og Forsvarets Gymnasium gives mulighed for senere at erhverve de nødvendige civile forkundskaber. Den del af de uddannede sergenter, der kan antages at ville gå videre til løjtnants-, specialofficers- og officerssskolerne, er imidlertid så begrænset, at dette hensyn ikke bør tillægges nogen større vægt ved udvælgelsen af sergentelever. Alt i alt er det udvalgets opfattelse, at civil uddannelse sammenholdt med intelligenskvotient i for høj grad har fået prioritet på bekostning af andre lige så væsentlige kriterier ved udtagelsen til sergentuddannelse.

For udtagelsen af stampersonel til sergentuddannelse eksisterer disse problemer kun i meget ringe omfang. Dels vil der normalt være god tid til at lære dette personel at kende, forinden en sergentuddannelse bliver aktuel, dels er denne uddannelse altid frivillig for stampersonellet.

En oversigt over frafaldsprocenterne fra forskellige sergentskoler synes at antyde, at de anvendte udvælgelsesprocedurer ikke er så hen-

sigtsmæssige som ønskeligt. Frafaldsprocenten er ganske svingende fra hold til hold. Den udgør i gennemsnit ca. 15 %, men er visse steder nået helt op på 30. Det har tilsyneladende ikke været muligt at finde bestemte årsager hertil; men det kan konstateres, at en væsentlig del af de elever, der falder fra, ikke selv har ønsket at komme på sergentskole.

Udvalget finder det uheldigt, at der ved sergentuddannelsen er så stort frafald. Man har endvidere hæftet sig ved, at selv om man på skolerne har fundet det nødvendigt at foretage en - til tider ganske kritisk - sortering af eleverne, synes dette ikke i væsentlig grad at have bedret den almindelige vurdering af de uddannede sergenter.

Undersøgelser af årsagen til dette forhold peger klart i retning af en mangelfuld udvælgelsesprocedure, og heller ikke sergenterne selv synes i alle tilfælde tilfredse med de kriterier, som lægges til grund for deres udvælgelse. Af de talrige samtaler, udvalget har haft med sergenter, fremgår det således klart, at sergenterne føler, at man for ensidigt har lagt skoleuddannelse og eksamen til grund for udvælgelsen - og ikke i tilstrækkelig grad har vurderet de menneskelige egenskaber og erfaringer, der må være afgørende for varetagelsen af et kommende hverv som leder.

D. Sergentuddannelsens indhold og arbejdsmetoder.

Udvalget er blevet informeret om sergentuddannelsernes målsætning og har haft lejlighed til at gennemgå sergentskolernes undervisningsplaner. På grundlag af dette må udvalget konstatere, at der ikke synes at være fuld overensstemmelse mellem de formulerede målsætninger og de udarbejdede undervisnings- og timeplaner. Medens målsætningen lægger hovedvægten på sergenternes almene opgaver, viser undervisnings- og timeplanerne en meget høj grad af opsplitting i en lang række specielle færdigheder og fag, der i nogen måde lader uddannelsen til vejleder i stikken.

Udvalget må stille sig tvivlende over for værdien af at presse så mange forskellige emner og fag ind i den relativt korte uddannelses-tid. Selv om rapporter fra mange tjenestesteder viser, at sergenternes uddannelse på de specielle områder - også med hensyn til den teoretiske baggrund - stort set synes at svare til de krav, der stilles fra tjenestestederne, er det

udvalgets opfattelse, at denne specialviden er opnået på bekostning af mere almene færdigheder, der har betydning for sergenternes funktion som ledere og vejledere.

Medens uddannelsen således i rimelig grad synes at imødekomme kravene til sergentens færdigheder inden for hans specialer, finder udvalget, at sergentens funktion som vejleder og leder ikke i tilstrækkelig grad er tilgodeset i uddannelsen gennem undervisning i vigtige fag som pædagogik, almindelig psykologi, socialpsykologi m.m. Når dertil kommer, at sergenten i tjenesten ikke blot skal være vejleder, men hyppigt får pålagt selvstændige undervisningsopgaver, virker denne manglende balance i uddannelsen ekstra iøjnefaldende. Det må vække til eftertanke, at sergenterne og deres lærere gang på gang over for udvalget har fremsat ønske om en forøget og forbedret undervisning i at omgås mandskabet, i arbejdsledelse og i instruktionsteknik.

Den egentlige undervisning i fag som *psykologi og pædagogik* udgør næppe nogen steder mere end 5 % af det samlede timetal, ligesom *instruktionsteknik og undervisningsmetodik* kun sjældent har været selvstændige discipliner.

Sergenteleverne får ganske vist indirekte - ved at iagttage deres læreres måde at instruere og undervise på - indtryk af, hvorledes instruktioner og lektioner kan gennemføres; men denne indirekte pædagogisk-metodiske »op-øvelse« må anses for utilstrækkelig som grundlag for sergenternes virksomhed. Den udgør ikke tilstrækkelig kompensation for en egentlig undervisning i pædagogiske fagområder.

De mange fag, den korte uddannelses-tid og måske en utilstrækkelig pædagogisk skoling hos lærerstaben frister til en forenklet metodik. Udvalget har haft lejlighed til at overvære undervisningen på en række skoler og kan konstatere, at en gennemgående metode er den såkaldte forklare-øve-metode, der tit praktiseres meget konsekvent og efter et stramt skema, der i sin uheldigste udformning lægger vægten på en bogstavret, udenadlært gengivelse af faste formularer: »Giv agt! Vi skal i dag lære Kommandoen er. Det ser således ud Jeg skal nu nærmere forklare«.

Udvalget har sjældent set en udpræget lærerstyret metodik afløst af friere metoder, der kalder på elevernes egen aktivitet, f.eks. gruppearbejde og opgavemetode. Man finder også, at de eksisterende gode muligheder for at anvende

den helt individuelle opøvelse burde udnyttes i langt højere grad.

Elev- og gruppestyrede undervisningsformer (gruppeundervisning, visse former for programmeret undervisning samt selvstudium), der lægger hovedvægten på elevernes selvstændige virksomhed, vil utvivlsomt gøre undervisningen mere tillokkende, forbedre udbyttet af den og fremme en interessebetonet indstilling hos sergenten over for hans kommende opgaver.

En sådan ændring af undervisningen er dog næppe tilstrækkelig. Selv om sergenterne på skolerne enkelte steder har oplevet friere undervisningsformer, vil de ifølge egne udtalelser ofte vige tilbage for selv at anvende dem og i stedet falde tilbage på de metoder, som de mødte i rekruttiden.

En af årsagerne til, at sergenterne ikke føler at kunne eksperimentere med en mere ubunden undervisningsmetodik, kan sikkert søges i, at de på sergentskolen ikke har haft lejlighed til at møde en *realistisk øvelses- eller praktiksituation*, hvor de under kvalificeret pædagogisk vejledning instruerede og underviste ikke deres kammerater, sergenteleverne, men grupper af rekrutter.

En egentlig praktikundervisning på sergentskolen ville givetvis lette sergenten overgangen fra skole til praktisk tjeneste. Selv om der er enighed om, at denne overgang vil foregå lempeligst, når den nyuddannede sergent kommer til tjeneste ved nyindkaldt mandskab, må det nok påpeges, at et eventuelt »overgangschok« hos sergenten kan hæmme ham i den naturlige, frie optræden over for de nyindkaldte.

Udvalget har bemærket, at man fra juni 1967 på sergent- og reserveofficersskolerne har indført undervisning i *samtidsorientering*, og vil gerne understrege værdien af dette, især under hensyn til, at det mandskab, sergenterne skal uddanne, gennem forsvarets civilundervisning modtager en løbende orientering på dette område.

Udvalget har endvidere konstateret, at den sædvanlige arbejdsdag på skolerne er delt op i en række krævende timer fra tidlig morgen til sent på eftermiddagen, hvorefter den nødvendige forberedelse til næste dags undervisning kan begynde. Det ugentlige *obligatoriske timetal* er meget højt - ofte over 40 timer - og dette levner ikke eleverne tilstrækkelig tid til forberedende arbejde med fagene og til supplerende selvstudium og kan heller ikke for-

ventes at give sergenterne gode arbejdsvaner, når de senere på tjenestestederne selv skal forberede og tilrettelægge deres del af mandskabets undervisning.

Med den korte tid, der under hensyn til sergentuddannelsens varighed kan afsættes til egentlig undervisning i pædagogiske emner og mandskabsbehandling, bliver selve skolens pædagogiske holdning, lærernes pædagogiske kvaliteter, skolens undervisningsmæssige struktur og dens hertil hørende faciliteter af afgørende betydning.

Udvalget har fået forelagt og gennemgået de boglige hjælpemidler, der anvendes i uddannelsen, og har konstateret, at skolerne ofte har for få lærebøger, eller helt mangler sådanne, og derfor er henvist til at benytte reglementer, der dels ikke egner sig til - og vel heller ikke er tænkt som - lærebøger, dels ofte foreligger i en miserabel forfatning. Dette virker overraskende, i særdeleshed set på baggrund af den moderne lærebogsmasse, som er til rådighed i civile skoler.

Udvalget har bemærket, at der i de senere år er lagt stigende vægt på at udstyre sergentskolerne med andet hensigtsmæssigt undervisningsmateriel, audiovisuelt udstyr, plancher og modeller. Dette materiel kunne dog gennemgående udnyttes betydeligt mere af skolernes lærere, og man forsømmer ofte at opøve eleverne i selv at anvende det.

Vel udstyrede undervisningslokaler, funktionelt undervisningsmateriel og bedre, mere aktiviserende lærebøger end de hidtil anvendte ville sammen med mere levende og varierende undervisningsformer tilføre sergentuddannelsen større effektivitet og samtidig give sergenteleverne frugtbare pædagogiske impulser.

E. Afslutningen på sergentuddannelsen.

Sergentuddannelsen afsluttes med en afgangseksamen, som omfatter prøver i en række fag. Gennem skriftlige og/eller mundtlige prøver, der kontrolleres af censorer, søger skolerne at få et afsluttende indtryk af elevernes teoretiske kundskaber, praktiske færdigheder og instruktionsevner. Herudover giver skolen hver elev karakter for anlæg samt for flid og forhold under uddannelsen.

Af samtlige enkeltkarakterer udregnes et gennemsnit. Til bestået eksamen kræves en bestemt kvotient, der stort set svarer til karakteren g (godt) efter den karakterskala, som an-

vendtes i de civile skoler tidligere. For udvalget foreligger oplysninger om, at langt de fleste sergentelever (ca. 90 %), der når frem til eksamen, består denne.

Selv om det vides, at der er forsøg i gang med en modernisering af sergenteksamen, er det udvalgets indtryk, at denne eksamen i de teoretiske fag ofte har karakter af en typisk hukommelsessprøve.

Uagtet det må erkendes, at sergenteleverne kan have nogen nytte af ved uddannelsens afslutning at skulle opsummere det gennemgaaede stof og fremstille det ved eksamensbordet, står det udvalget klart, at eksamensformer principielt altid virker tilbage på den forudgående undervisning og henholdsvis gavner eller skader denne. Idet udvalget går ind for, at der tilstræbes afgørende ændringer i undervisningsformerne, må man påpege, at uden tilsvarende forandringer i sergentuddannelsens eksamensordning, vil en frugtbar udvikling af undervisningen i mere elevstyret retning ikke være mulig.

F. Sergenternes fortsatte uddannelse.

Da sergentuddannelsen er relativt kortvarig og som følge heraf kun kan tilgodese sergentens grundlæggende færdigheder, vil selve skoletiden ofte blive suppleret med en uddannelse på skoler eller på tjenestestedet. Under det forøgede fagpres på skolerne vil der i øvrigt være en tendens til at henvise en del af det stof, som sergentskolen ellers måtte forventes at afslutte, til efterfølgende kursus.

Dette gælder f.eks. for en stor del uddannelsen i specialerne; men det synes derudover, som om den nyuddannede sergents første måneder som befalingsmand i for høj grad er overladt til tilfældighederne. Ikke alle steder får han en egentlig tilrettelagt indføring i sit arbejde efter ankomsten til tjenestestedet, på trods af udtrykkelige bestemmelser derom for f.eks. hærens vedkommende. Udvalget har gennem samtaler med sergenterne fået dette bekræftet og har erfaret, at sergenterne selv ofte mener at savne den nødvendige støtte både alment pædagogisk, og når særligt vanskelige situationer opstår. Den fortsatte vejledning efter afslutningen af skoleuddannelsen, som ofte udtrykkeligt fremhæves fra skolernes side som den nødvendige fuldstændiggørelse af deres undervisning, bør kunne lægges i fastere rammer og søges sikret gennem et snævrere samarbejde mellem skole og tjenestested.

G. Lærernes uddannelse og tilknytning til skolerne.

Sergentskolernes lærere er næsten udelukkende officerer og specialofficerer - som følge af lærermangel dog enkelte steder nyudnævnte sergenter, der næppe kan antages at kunne løse så krævende undervisningsopgaver. I enkelte tilfælde benyttes civile timelærere og da kun til civile fag.

De militære lærere tilkommanderes skolerne for en kortere tid - normalt 3 år, som dog nu tilstræbes forlænget - idet tjeneste som lærer på en skole betragtes som et led i den almindelige tjenesteomgang for og uddannelse af det faste befalingsmandskorps. Skolerne har en mulighed for at udskifte en uegnet lærer; men en sådan udskiftning sker af menneskelige grunde kun sjældent.

Lærernes faglige kvalifikationer er som regel gode inden for de specialer, hvori de underviser, og de har fra deres praktiske tjeneste en vis erfaring i instruktionsvirksomhed. Lærernes egentlige pædagogiske uddannelse må derimod betragtes som et hidtil forsømt område. Ud over grunduddannelsen på officers- og specialofficersskolerne indskrænker den sig normalt til kortvarige kursus i arbejdsledelse og gruppepsykologi, og kun enkelte lærere møder med særlige forudsætninger for at varetage skolernes undervisning på en pædagogisk hensigtsmæssig måde.

Med sådanne pædagogisk-metodiske forudsætninger hos lærerne kunne man forvente, at der på skolerne blev givet disse ekstra tid, dels til at forberede deres undervisning, dels til at deltage i en eller anden form for teoretisk pædagogisk optræning, og at de ved hyppige lærermøder fik lejlighed til at støtte hinanden gennem udveksling af erfaringer eller samlet tilrettelæggelse af undervisningen. Noget sådant finder imidlertid kun sted i mindre omfang. Den enkelte lærers undervisningsbyrde er stor — over 30 timer om ugen — og resultatet er derfor også, at undervisningen, især den mere teoretisk prægede del, mange steder kan virke noget uinspireret og traditionel og i værste fald næppe endda kan opfylde tidligere tiders krav til den lærerstyrede »katederundervisning« - endsige da kravene til moderne voksenundervisning. Det er således forståeligt, at der fra lærerside er et meget udtalt ønske om en bedre pædagogisk oplæring.

Det har tidligere været nævnt, at lærernes

undervisningsform og hele pædagogiske holdning får desto større betydning, jo mindre tid der er afsat på sergentskolernes timeplan til undervisning i pædagogik, psykologi m.v. Skolerne selv lægger overordentlig megen vægt på dette; men udvalget finder, at der hidtil er sat for lidt ind på at skabe en i pædagogisk henseende velkvalificeret lærerstab, der gennem uddannelse og længere tids pædagogisk træning og erfaring er i stand til at skabe et pædagogisk frugtbart og inspirerende skolemiljø.

Udvalget har stillet sig det spørgsmål, om et sådant miljø overhovedet vil kunne etableres med lærere, der periodisk tilkommanderes fra anden tjeneste, og som derfor kun virker som lærere på en befalingsmandsskole for et kortere åremål ad gangen.

H. Lokaler for indkvartering, undervisning m.v.

Meget få sergentskoler er bygget som egentlige skoler. De fleste er mere eller mindre nødtørftigt indrettet til undervisningsbrug og leder snarere tanken hen på den normale kaserne end på et uddannelsescenter.

Eleverne er som oftest indkvarteret på 6-8 mands stuer, og kostforplejningsforhold, undervisningslokaler, fritidsområder m.v. er meget hyppigt uendelig spartanske og lidet indbydende, ligesom adgangen til udendørs øvelsespladser og disses indretning kan lade meget tilbage at ønske. Elevernes muligheder for koncentreret forberedelse til undervisningen, opgaveløsning og selvstudium er ringe, og man har tilsyneladende ikke haft mulighed for - eller midler til — at gøre skolerne til venlige, funktionelle og værdige rammer om undervisningen.

I. Samarbejde i skolelivet.

Alle skoler har hidtil haft en *talsmandsordning* som på andre tjenestesteder. Ved de fleste skoler har derudover eksisteret en *klasseformandsordning*, der imidlertid ikke har været baseret på valg, men hvor laveste indkaldelsesnummer i hver klasse har været »født« formand. Egentlige elevråd, fremstået ved valg, er nu under oprettelse, idet de etableres i overensstemmelse med principperne i loven om samarbejdsregler i forsvaret, der trådte i kraft den 1. januar 1968.

Det er udvalgets opfattelse, at etableringen af elevråd vil skabe gode muligheder for en stærkt tiltrængt forbedring af den gen-

sidige kommunikation mellem skole og elever.

Det formelle system, der i nogen grad kan præge en rekrutenhed, vil på skolerne med fordel kunne afløses af en atmosfære, der i højere grad motiverer eleverne til deres kommende hverv som befalingsmænd, og som appellerer til et samarbejde med skolen om at nå dens mål. En vanskelighed vil det tilsyneladende være, at ikke alle eleverne frivilligt har valgt denne uddannelse. På den anden side er denne gruppe som følge af stampersonelordningen efterhånden blevet et mindretal. Da man jo under alle omstændigheder efter uddannelsen skal betragte og anvende også dem som medarbejdere, vil man sikkert opnå en større grad af samarbejdsevne og -vilje, dersom man allerede på skolen sætter ind på dette område. Endelig kan man rejse tvivl om, hvorvidt en for stram ydre disciplin og en overvågende — somme tider næsten vagtsom — indstilling eller holdning over for eleverne overhovedet fremmer samarbejdsviljen. Skulle der være elever, som ikke kan tåle en positiv opfordring til samarbejde, vil forsvaret sikkert stå sig ved ikke at anvende dem som befalingsmænd. Generelt kan vel siges, at den ansvarsfølelse, som man forventer skal være karakteristisk for sergenten, i højere grad må kaldes frem allerede under skolelivet. I et skolemiljø for voksen, ansvarsbevidst ungdom må *samarbejdet om undervisningens tilrettelæggelse, gennemførelse og form* være en væsentlig faktor.

Der er i det foregående lagt vægt på samarbejdet mellem elever og skole, hvormed ikke blot er ment skolens ledelse, men også lærerstaben. På skolerne informeres lærerne om time- og undervisningsplanen, således som denne er blevet fastlagt i henhold til de overordnede kommandomyndigheders bestemmelser. Det ville være ønskeligt, at der var større mulighed for at drage lærerne med i arbejdet på at planlægge uddannelsens indhold og tilrettelægning, således at de også fik reel medindflydelse på disse forhold. Den tidligere nævnte, meget stramme ugentlige timeplan vanskeliggør, at der kan afsættes den tilstrækkelige tid til lærermøder, hvor denne tilrettelægning kunne foregå og uddannelsesplanen fortløbende vurderes.

En fri og lige forhandlingssituation mellem skolechef og lærerstab kan måske også i nogen grad hæmmes af den militære rækkefølge og kommandovej, der vel kan siges hidtil at have befordret en mere ensidig kommunikation. Og-

så den forholdsvis hurtige udskiftning af lærerstaben kan være medvirkende til at vanskelig-

gøre udviklingen hen mod det gensidige, frie samarbejde mellem alle skolens medarbejdere.

IV. Oversergentuddannelsen.

Som allerede anført i afsnit I sker sergenternes uddannelse til oversergent hovedsagelig gennem »on-the-job-training«. En generel forudsætning for udnævnelse til oversergent er - ud over egnedhedskriteriet - at sergenten har forrettet tjeneste i denne grad i 2 år samt forpligtet sig til yderligere mindst 1 års tjeneste. Kun i hæren stilles der herudover krav om gennemgang af »et særligt kursus med tilfredsstillende resultat«.

I betragtning af oversergenternes specialiserede anvendelsesområde i søværnet, flyvevåbnet og korpserne m.v. forekommer den stedfindende praktiske uddannelse i forbindelse med de specialkursus, stampersonelgruppens sergenter gennemgår, at være hensigtsmæssig og fyldestgørende. Udvalget er da heller ikke hverken i sine undersøgelser eller under samtaler med oversergenter og befalingsmænd i øvrigt inden for de nævnte grene af forsvaret stødt på kritik eller væsentlige problemer omkring oversergenternes uddannelse og funktionsduelighed.

Det er som nævnt kun i *hæren*, at man har oprettet *særlige kursus* med direkte sigte på uddannelse af sergenter til oversergenter. Sådanne kursus har eksisteret siden stampersonelordningens indførelse i 1960, og der er tale om fælleskursus for elever fra samtlige hærens seks våbenarter. Kursus oprettes efter behov (ved Pansertroppernes Befalingsmandsskoler i Næstved) og er af ca. 2 måneders varighed. Udnævnelse til oversergent af de sergenter, der har gennemgået et sådant oversergentkursus, vil først finde sted, når de nævnte generelle forudsætninger er opfyldt.

Med baggrund i en svigtende tilgang til Hæ-

rens Specialofficersskole etableredes imidlertid i 1965 som et supplement til denne normale ordning - og på forsøgsmæssig basis - en regulær oversergentskole af ca. 4 måneders varighed. På skolen, der henhører under Infanteriets Befalingsmandsskole i Sønderborg, og som er fælles for de seks våbenarter, kan efter ansøgning optages egnede sergenter, som har forrettet mindst 4 måneders tjeneste som sergent efter gennemgang af en 6 måneders sergentskole, og som har underskrevet en tjenestepligts-erklæring om mindst 1 års tjeneste efter gennemgang af oversergentskolen - ud over de første 24 måneders samlede pligtige tjeneste. Udnævnelse til oversergent af elever, der har gennemgået denne oversergentskole, kan således ske allerede ca. 18 måneder efter mødet ved forsvaret; men det skal fremhæves, at ordningen primært er beregnet for de sergenter, som skønnes velegnede til - og som selv ønsker - en specialofficersuddannelse, og at stimulering af kvalificeret og tilstrækkelig tilgang til sidstnævnte uddannelse har været ordningens hensigt.

Både de 2 måneders oversergentkursus og den 4 måneders oversergentskole har imidlertid til formål at *videreudvikle* elevernes evne til at virke som befalingsmænd, hvorfor disse uddannelser får karakter af en centraliseret efter- eller videreuddannelse af sergenterne. Der er således ikke tale om en egentlig grunduddannelse for befalingsmandsvirket, hvorfor udvalget - i overensstemmelse med sine i forordet anførte principielle synspunkter - ikke har underkastet oversergentuddannelserne nogen dybere undersøgelse.

V Reserveofficersuddannelsen.

A. Indledning.

Reserveofficersbegrebet har - som allerede antydnet i afsnit I - sin rod i det forhold, at Danmark traditionelt har baseret sit forsvar på

anvendelsen af mobiliseringsstyrker. Dette gælder i særlig grad for hæren, hvor de stående, kampklare styrker i henhold til gældende forsvarslov skal andrage mindst 13.000 mand, me-

dens mobiliseringsenhederne udgør ca. 65.000 mand. Selv om der under fredsforhold såvel ved uddannelsen af det værnepligtige mandsskab som ved forsvarets mange skoler anvendes et stort antal officerer af linien, der ved fredsstyrkens forøgelse vil kunne indtage en væsentlig del af posterne i de mobiliserede enheder, vil der dog være et meget stort behov for officerer af reserven som supplement til linieofficererne. På tilsvarende vis vil der - om end i et betydeligt ringere omfang - være behov for ved mobilisering at supplere specialofficererne. Dette behov vil i øvrigt blive stærkt forøget, såfremt man gennemfører en ændret arbejdsområdefordeling i retning af de forslag, »Personludvalget af 14. januar 1964« har stillet.

På baggrund af dette formål med reserveofficersordningen synes det klart, at officerer af reserven *fortrinsvis* er tiltænkt funktioner som *ledere* eller *førere*, og dette er da også den karakteristiske anvendelse inden for hæren og søværnet. I flyvevåbnet og korpsene m.fl. - der ifølge sagens natur kun i begrænset omfang kan baseres på mobiliseringsprincippet, og som desuden præges af en meget høj grad af mekanisering og specialisering - vil der dog i hovedsagen være tale om at anvende reserveofficererne som *specialister* på et eller flere områder.

Hertil kommer, at den tidligere omtalte mangel på faste befalingsmænd - officerer og specialofficerer af linien - i hæren har nødvendiggjort en udtrakt anvendelse af reserveofficerer som *instruktører* og *lærere* ved fredstidsuddannelsen. Denne funktion falder principielt uden for det egentlige formål med reserveofficerernes tilstedeværelse i fredstidsstyrkerne, hvor målet er, at reserveofficererne *uddannes til og opnår rutine* i løsningen af deres opgaver i de mobiliserede styrker.

Behovet for specialister har medført, at der er etableret en række særlige former for tjenesteomgang, der giver indkaldte værnepligtige med visse civile uddannelser mulighed for opnåelse af reserveofficersstatus efter en kortere militær uddannelse end normalt for gruppen af egentlige reserveofficersaspiranter.

Som følge af disse forskellige anvendelser af reserveofficererne må også deres uddannelse blive forskellig. Der er dog visse fællestræk i uddannelsesplanerne.

Et grundlæggende fællestræk er således, at forsvaret i reserveofficersordningen udnytter

netop de værnepligtige, hvis civile uddannelse og beskæftigelse, evner og karakteregenskaber i særlig grad kvalificerer dem til en gerning som officer.

Fælles for reserveofficersuddannelserne er endvidere, at de alle bygger på elevernes forudgående gennemgang af en sergentskole, der dog i længde kan variere mellem 3 og 6 måneder, samt at optagelse på løjtnantsskolen sker efter sergenternes ansøgning derom og således for alles vedkommende er *frivillig*.

Endelig er uddannelsestiden på løjtnantsskolerne af nogenlunde ens længde - nemlig normalt ca. 4 måneder - og enhver, der under den første uddannelse i forsvaret har modtaget udnævnelse til befalingsmand af reserven, skal normalt forrette *mindst 24 måneders tjeneste* fra mødet ved forsvaret at regne.

B. Uddannelsens mål.

Reserveofficersuddannelsen foregår dels på grundkursus (løjtnantsskolerne), dels på officerskursus. Kun uddannelsen på løjtnantsskolerne vil dog blive nærmere behandlet her.

Målet for uddannelsen af reserveofficerer svarer principielt til målet for uddannelsen af de øvrige befalingsmandskategorier. Uddannelsen tager således først og fremmest sigte på at gøre reserveofficererne egnede til at udfylde deres funktioner i krigstid; men der må, som tidligere anført, nødvendigvis herudover ved uddannelsens tilrettelæggelse og gennemførelse stiles mod også at gøre reserveofficererne egnede til at opfylde fredstidsuddannelsens mangesidede krav til befalingsmandskorpset.

I hæren er målet primært at uddanne reserveofficerer til med sikkerhed at kunne føre troppestyrker fra deling og opefter, at arbejde som hjælpere i stabe eller at virke som faglærere. Uddannelsen ved de seks våbenarters løjtnantsskoler koncentrerer sig derfor om at *uddanne delingsførere*, som er i stand til *at føre færdiguddannede delinger* i den mobiliserede hær. Men denne del af uddannelsen kombineres med *nogen instruktørvirksomhed* med henblik på løjtnantens anvendelse i fredstidsstyrkerne som hjælper ved den taktiske uddannelse af delingerne. Selv om løjtnantsuddannelsen således primært er en føringsuddannelse, og der kun sigtes mod at give løjtnanten det fornødne grundlag for at optræde som instruktør på enkelte, begrænsede områder, er der altså tale om en vis dualisme i målsætningen.

Hertil kommer, at der på løjtnantsskolen må skabes det fornødne grundlag for reserveofficerens videre uddannelse til næstkommanderenden ved og chef for en underafdeling - kompagni, eskadron eller batteri - gennem praktisk tjeneste og teoretisk skoling, sidstnævnte som oftest ved hjælp af det korrespondancekursus ved Hærens Brevskole, der udgør en meget væsentlig del af det tidligere nævnte officerskursus.

Ud over de løjtnanter, der uddannes til normal reserveofficerstjeneste ved hærens seks våbenarter, udtages efter behov og på frivillig basis et antal værnepligtige *civilingeniører*, *akademisingeniører* og *teknikumingeniører* til en særlig løjtnantsuddannelse, med specielt henblik på at forrette *teknisk tjeneste* i overensstemmelse med deres forudgående civile uddannelse. Disse løjtnanter - der alle uddannes ved Teknikerliniens Befalingsmandsskole - dækker et i hæren eksisterende behov for yngre officerer med en videregående teknisk uddannelse. For at opnå den længst mulige udnyttelse af disse værnepligtiges *civile* uddannelse og under hensyn til den specielle tjeneste, de pågældende senere skal forrette, har man gjort den militære del af deres uddannelse så kort, som man har ment at kunne forsvare det. Kun ca. halvdelen af løjtnantsuddannelsen finder sted på selve skolen, medens den resterende uddannelse foregår som praktisk oplæring ude ved de tjenestesteder, hvor eleverne senere skal forrette tjeneste.

Indkaldelse til denne særlige tjenesteomgang og uddannelse sker samlet - og på grundlag af et af Hærkommandoen opgjort behov — til et af hærens regimenter, og rekrutuddannelsen er kun af ca. 2 måneders varighed mod de normalt 4 måneder for øvrige værnepligtige i hæren. Desuden sker den eventuelle optagelse på løjtnantsskole i umiddelbar fortsættelse af sergentsskolen, der ligesom for øvrige værnepligtige er af i alt ca. 6 måneders varighed.

Udnævnelse til løjtnant af reserven for disse værnepligtige kan således finde sted efter i alt ca. 12 måneders forløb fra mødet ved forsvaret at regne, og gavntjenesten som ingeniør i en stab eller inden for et teknisk tjenestefelt bliver herefter ligeledes ca. 12 måneder.

Også for *dyrlæger* er der i hæren etableret en speciel reserveofficersuddannelse, baseret på en særlig tjenesteomgang. Den grundlæggende rekrutuddannelse finder sted samlet ved et af de to panserregimenter og er af 4 måneders varighed.

Egnede menige optages efter rekrutuddannelsens afslutning i en sergentklasse, som er oprettet ved Teknikerliniens Befalingsmandsskole for værnepligtige dyrlæger. Uddannelsen varer ca. 6 måneder og omfatter bl.a. et kursus af ca. 4½ måneders varighed ved Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, svarende til de ved denne skole afholdte fortsættelseskursus for kommende stadsdyrlæger.

Egnede sergenter kan — efter ca. 2 måneders tjeneste som sådanne — optages i en særlig løjtnantsklasse, som er oprettet ved Teknikerliniens Befalingsmandsskole for værnepligtige dyrlæger. Uddannelsen her, der varer ca. 4 måneder, omfatter primært ABC-tjeneste (atom-, biologisk og kemisk krigsførelse). Efter bestået afgangsprøve fordeles de værnepligtige dyrlæger til hæren og Forsvarets Intendanturkorps og forretter tjeneste som løjtnanter i ca. 8 måneder, som ABC-officerer eller ved levnedsmiddel- og hygiejnekontrollen. Også for løjtnanter, uddannet ad denne vej, gælder således en samlet tjenestetid på ca. 24 måneder.

Endvidere fører den etablerede *sproguddannelse i hæren* normalt frem til en løjtnantsgrad. Til denne sproguddannelse kan efter ansøgning antages studenter, der ønsker uddannelse i russisk, er fyldt eller fylder 18 år i det kalenderår, hvori indkaldelsen finder sted, og som af en session er udskrevet som tjenstdygtige samt af en af Hærkommandoen nedsat antagelseskommission er fundet egnede til den omhandlede uddannelse. Ansøgere, der er fundet egnede, indkaldes til Teknikerliniens Befalingsmandsskole i København.

Uddannelsen på sprogskolen omfatter i kort-
hed:

- 4 måneders rekruttid (sproguddannelse påbegyndes efter 2 måneders forløb),
- 6 måneders sergentskole (bl.a. 600 timer sprog),
- 4 måneders tjeneste som sergent (bl.a. 450 timer sprog),
- 4 måneders løjtnantsskole (bl.a. fortsat sproguddannelse).

Den herefter følgende 6 måneders tjeneste som løjtnant finder fortrinsvis sted ved overordnede kommandomyndigheder og tekniske institutioner, hvor de erhvervede sprogkunderskab udnyttes ved bearbejdning af diverse artikler i taktiske og tekniske tidsskrifter o.lign.

For optagelse på løjtnantskursus kræves bl.a., at ansøgerne afgiver erklæring om 3 års rådigh-

hedspligt i fortsættelse af den pligtige tjeneste, såfremt den afsluttende eksamen bestås.

Som det fremgår af det foran anførte, bygges hærens reserveofficersuddannelser i høj grad på de værnepligtiges forudgående civile uddannelse, og det træder ligeledes tydeligt frem, hvor forskelligartede målene med uddannelserne er — blot inden for denne gren af forsvaret. Ingeniørerne og sprogfolkene anvendes for størstedelen på en måde, som ikke i sig selv kan begrunde, at de gennemgår en løjtnantsuddannelse. Der er snarere tale om, at forsvaret gennem et gunstigt uddannelsesstilbud søger at opnå tilgang af et personel med civile kvalifikationer, som man har behov for at udnytte.

I *søværnet*, hvor der kun findes én reserveofficersskole, er målet generelt at uddanne reserveofficerer, der kan forrette såkaldt subaltern officerstjeneste, såvel om bord på søværnets sejlende enheder som ved tjenestesteder i land. Målet med uddannelsen er i overvejende grad bestemt ud fra et fredstidsbehov og kun i ringe grad motiveret i et mobiliseringsbehov. Der er således her i langt mere udpræget grad end i hæren tale om anvendelse af reserveofficersordningen til at få udfyldt en række specielle funktioner i den bestående organisation, og dette opnås gennem en ret intensiv anvendelse af den civile uddannelse, løjtnants eleverne har erhvervet forud for værnepligtstjenesten.

Uddannelsen af søværnets reserveofficerer er opdelt i tre linier: navigationslinien, maskinlinien og teknikerlinien. Fælles for alle tre linier er, at optagelse på skolen efter ansøgning kan ske i umiddelbar fortsættelse af sergentskolens afslutning, og at udnævnelse til søløjtnant af 2. grad af reserven herved normalt finder sted allerede ca. 12 måneder efter mødet ved forsvaret.

På *navigationslinien* uddannes efter behov et antal af de værnepligtige styrmand og skibsførere, der er tildelt søværnet ved udskrivningen på sessionen. Efter uddannelsens afslutning forretter søløjtnanterne tjeneste, fortrinsvis på søværnets sejlende enheder og i ret nøje overensstemmelse med deres civile uddannelse, indtil deres samlede tjenestetid andrager ca. 24 måneder.

På *maskinlinien* uddannes på tilsvarende vis værnepligtige med udvidet maskinmestereksamen eller bevis som maskinmester.

Endelig uddannes på *teknikerlinien* efter behov et antal civilingeniører, akademiingeniører og teknikumingeniører. Denne linie er

igen underinddelt efter ingeniørernes civile uddannelsesretning og direkte afpasset efter søværnets aktuelle behov. Som i hæren anvendes disse værnepligtige ingeniører normalt i nøje overensstemmelse med deres civile uddannelse.

I *flyvevåbnet* foregår reserveofficersuddannelsen i tre linier: specialistlinien, ingeniørlinien og flyverlinien. Formålet med uddannelsen af reserveofficerer er hovedsagelig at få dækket et fredstidsbehov, der skyldes flyvevåbnets personelmæssige opbygning. Gennem reserveofficersordningen har flyvevåbnet således fået bemandet et antal poster, som det ikke var muligt at besætte med tjenestemandsansatte befalingsmænd.

I *specialistlinien* tager uddannelsen sigte på at meddele eleverne den videregående teoretiske og praktiske militære uddannelse, der er nødvendig for deres anvendelse som delingsførere — såvel under uddannelsen som føringen af styrker på op til en delings størrelse, i bevogtning og nærforsvar af flyvevåbnets anlæg. Der er således også her — som ved hærens almindelige løjtnantsuddannelse — tale om en vis dobbelthed i uddannelsens mål, og anvendelsen af flyverløjtnanter fra denne uddannelseslinie — dels som lærere og instruktører i uddannelsen af det værnepligtige mandskab, dels som taktiske førere i nærforsvaret af flyvestationer m.v. — minder meget om den normale anvendelse af hærens løjtnanter. Efter uddannelsens afslutning forretter flyverløjtnanterne tjeneste f.eks. i raketluftforsvaret, i kontrol- og varslingssystemet, i flyveledertjenesten, i administrations-tjenesten og i markttjenesten, herunder ved rekrutuddannelsen.

Uddannelsen i *ingeniørlinien* omfatter et efter behov opgjort antal civilingeniører, akademiingeniører og teknikumingeniører og tager som i hæren og søværnet direkte sigte på de pågældendes anvendelse i overensstemmelse med deres civile uddannelse, inden for et af de tekniske tjenestefelter.

Endelig meddeles som led i *pilotuddannelsen* en reserveofficersuddannelse, idet man i overvejende grad benytter kontraktansatte officerer af reserven som piloter på flyvevåbnets kamp-, rekognoscerings-, transport- og redningsfly.

For fuldstændighedens skyld skal det anføres, at også en del af de til *Forsvarets Intendanturkorps* (hæren og flyvevåbnet) indkaldte værnepligtige kan påregne at blive uddannet til officerer af reserven, såfremt de selv ønsker det og i øvrigt skønnes egnede.

Endelig gælder for *værnepligtigt lægepersonel* (medicinske studenter og kandidater, udkrevet til lægetjeneste, samt tandlæger, udkrevet til tandlægetjeneste) en særlig tjenesteomgang, og uddannelsen fører normalt til en reserveofficersstatus som henholdsvis reservelæge og reserve-tandlæge.

Da disse reserveofficerers specielle funktioner inden for intendantur- og lægetjenesten kun i mindre omfang inddrager de pågældende i uddannelsen og føringen af værnepligtigt mand-skab, har udvalget imidlertid undladt at undersøge disse uddannelser nærmere.

C. Principper for udvælgelsen af løjtnantslever.

De grundlæggende kriterier for optagelse på forsvarrets løjtnantsskoler er fastlagt i personel-loven, hvor det i § 13 siges:

»Stk. 2. På hærens og flyvevåbnets reserve-officersskolers grundkursus kan optages befalingsmænd, der skønnes egnede til uddannelse til henholdsvis løjtnanter af reserven og flyver-løjtnanter af 2. grad af reserven, og som har bestået en kundskabsprøve.

Stk. 3. På Søværnets Reserveofficersskoles grundkursus kan optages befalingsmænd, der har

- a) bevis som styrmand eller maskinmester,
- b) bestået skibsførereksamen eller den udvidede maskinmestereksamen eller
- c) gennemgået anden civil uddannelse, der kvalificerer til uddannelse til officer af reserven«.

På baggrund af disse krav er mere detaljerede bestemmelser udformet af hvert enkelt værn.

I Hærens Personelbestemmelser er det således fastsat, at som elever på *hærens reserveofficersskolers grundkursus* kan optages sergenter og oversergenter, som skønnes egnede, idet man fortrinsvis optager ansøgere, der vil kunne forrette mindst 6 måneders gavntjeneste efter løjtnantsskolens afslutning. Sergenter, der ikke er indkaldt under den særlige tjenesteomgang og uddannelse for ingeniører og dyrlæger eller til sproguddannelse, skal normalt have forrettet mindst 4 måneders tjeneste som sergent, inden optagelse på løjtnantsskole kan finde sted.

Ud over dansk indfødsret kræves, at ansøgeren skal være i besiddelse af modenhed og have naturlige føreregenskaber. Endvidere skal ansøgeren normalt have mindst 6 (efter en skala fra 0 til 6) i den anlægskarakter, han har fået

ved afgang fra sergentskolen, og den pågældende skal i duelighedsbedømmelsen have opnået betegnelsen »meget god« eller »særdeles god«. Det er desuden en betingelse, at ansøgeren ikke er straffet for pligtforsømmelse eller for forseelser mod efterstående.

Af forudgående civil uddannelse stilles krav om bestået realeksamen, anden tilsvarende eller højere eksamen eller særlig kundskabsprøve. Denne kundskabsprøve, der svarer til realeksamens niveau, omfatter skriftlig prøve i dansk og regning samt en mundtlig prøve i samfundskundskab. Prøverne er udarbejdet af Forsvarets Civilundervisning og afholdes ved de personelforvaltende myndigheders foranstaltning. De skriftlige dele af prøven bedømmes af Forsvarets Civilundervisning, Undervisningsinspektionen, medens den mundtlige del bedømmes af en officer og en civil lærer, udpeget af henholdsvis chefen for den personelforvaltende myndighed og den stedlige civilundervisningsforstander. Der gives kun bedømmelsen »bestået« eller »ikke bestået«, og der kræves »bestået« i alle prøvens tre dele for at kunne indtræde på løjtnantsskole.

For gennemgang af den beskrevne reserveofficersuddannelse for dyrlæger og ingeniører stilles principielt de samme krav samt derudover naturligvis bestået eksamen som henholdsvis veterinær og civil-, akademi- eller teknikumingeniør.

De nævnte krav om forudgående civil uddannelse, herunder specielt realeksamen, tilsvarende eller højere uddannelse, synes naturligt begrundet i, at reserveofficeren i givet fald skal kunne beklæde de samme poster som linieofficeren, hvilket direkte må influere på karakteren af og niveauet for reserveofficerens uddannelse på såvel det almindelige som det militærfaglige område. Om end de civile eksamenskrav således kan motiveres klart, synes det dog indlysende, at de ligeledes opstillede krav om modenhed og naturlige lederegenskaber ikke må stilles i skyggen af eksamenskriterierne. Det er her udvalgets indtryk, at det under efterkrigstidens meget store behov for reserveofficerer ikke altid har været muligt ved udtagelsen til løjtnantsskolerne i tilstrækkelig grad at tilgodese disse sidstnævnte krav. Løjtnantsleverne bør være de unge, som allerede før værnepligtstjenesten har virket som ledere, og som også efter deres hjemsendelse fra den første samlede uddannelse forventes at ville komme til f indtage lederfunktioner i det civile samfund.

Af den i det foranstående beskrevne tjenestoomgang fremgår det, at alle sergenter — med undtagelse af ingeniører under den særlige tjenestoomgang — bliver vurderet efter deres praktiske tjeneste som sergenter, før optagelse på løjtnantsskole kan finde sted. Selv om denne bedømmelsesperiode som oftest kun er af 4 måneders varighed - for dyrlægernes vedkommende endda kun 2 måneder - er der ingen tvivl om, at der herigennem gives de personel- forvaltende myndigheder væsentlig bedre bedømmelsesmuligheder, end tilfældet er for ingeniørerne. Under udvalgets samtaler med dels løjtnantselever, dels tjenstgørende løjtnanter ved hærens forskellige våbenarter, har disse befalingsmænd som regel selv fremhævet, at sergenttiden har bevirket en betydningsfuld tilpasning til geledtjenesten og givet dem stort udbytte i form af en vis erfaring i uddannelse og føring af mandskab samt praktisk kendskab til væsentlige sider af den militære tjeneste. Værnepligtige ingeniører, som er blevet indkaldt under den særlige tjenestoomgang, har på tilsvarende vis erkendt - og ofte beklaget — mangelen på dette erfaringsgrundlag. Dette gælder dog kun ingeniører, der har virket som delingsførere.

Optagelsesbetingelserne for *Søværnets Reserveofficersskole* er - som det fremgår af det foranstående - ret præcist defineret i personalloven for så vidt angår de civile uddannelseskriterier. Herudover stilles som i hæren en række mere generelle krav, bl. a. om egnethed og om bestået sergentskole. Elevernes civile forkundskaber nyttiggøres direkte, og uddannelsen på løjtnantsskolen får således karakter af en supplerende sømilitær uddannelse, hvorved eleven bibringes de nødvendige forudsætninger for at udøve sit civile erhverv på den sømilitære arbejdsplads til søs eller til lands. Der stilles derfor heller ikke noget krav om forudgående praktisk tjeneste som sergent, hvilket nok for en del af løjtnanterne må karakteriseres som et minus, idet de således først som løjtnanter bliver stillet over for at skulle udøve den tildelte befalingsret - ofte endda over for befalingsmænd af lavere grad, men med lang tids praktisk tjeneste bag sig.

At den praktiske tjeneste som sergent på denne måde overspringes for langt den overvejende del af søværnets løjtnantsaspiranter, skyldes imidlertid søværnets ønske om i videst muligt omfang inden for de 24 måneders pligtige tjeneste at udnytte de omhandlede værnepligtiges civilt erhvervede uddannelse.

For *Flyvevåbnets Reserveofficersskole* er betingelserne for optagelse på grundkursus i grundprincippet de samme som i hæren, og som her lægges der ved udtagelsen af løjtnantselever vægt på egnethed til en reserveofficersuddannelse, eksamensresultat fra sergentskolen samt de herfra eller fra tjenesten som sergent foreliggende duelighedsbedømmelser. Der stilles de samme krav som i hæren med hensyn til civile forkundskaber.

For *specialistliniens* aspiranter kræves herudover, at sergenter, som søger optagelse, har forrettet mindst 5 måneders tjeneste i denne grad. Uddannelsen til flyverløjtnant af 2. grad af reserven kommer derved til at andrage i alt mindst 1½ år, regnet fra mødet ved forsvaret, og løjtnantsaspiranterne skal forinden optagelsen forpligte sig til at forrette uafbrudt tjeneste i flyvevåbnet i mindst 1 år efter uddannelsens afslutning.

Uddannelsesbetingelserne for *ingeniørliniens* ingeniører af de tre kategorier svarer i det store og hele til betingelserne i søværnet.

For *flyverliniens* reserveofficersselever må ifølge sagens natur helbredstilstanden tillægges afgørende vægt i forhold til de øvrige, allerede nævnte kriterier. Med uddannelsen til pilot og dermed til løjtnant ar reserven følger endvidere en tjenesteplicht på i alt 6 år, og den samlede uddannelsesetid andrager i alt godt 2 år. Under hensyn til det specielle formål med denne reserveofficersuddannelse har udvalget imidlertid ikke fundet det relevant i forhold til sit kommissorium at gøre udtagelsesprincipperne her til genstand for en nærmere undersøgelse og vurdering.

D. Reserveofficersuddannelsens længde, indhold og arbejdsmetoder.

Som allerede anført bygger uddannelsen ved forsvarets løjtnantsskoler dels på elevernes forudgående gennemgang af en sergentskole af 3-6 måneders varighed, dels på elevernes civile uddannelse. Disse faktorer, i forbindelse med ønsket om at opnå en rimelig lang gavtjeneste af løjtnanterne, er baggrunden for den relativt kortvarige uddannelsesetid på løjtnantsskolerne. Den normale varighed af disse er således kun ca. 4 måneder.

For en del af løjtnantsuddannelserne er der som nævnt ikke nogen forudgående praktisk tjeneste som sergent, hvorfor løjtnantsskolen kommer til at ligge i direkte fortsættelse af sergentskolen. Så meget desto større synes kravet

at måtte være om, at løjtnantsuddannelsen også i sit indhold og i sin form bliver en naturlig fortsættelse af uddannelsen på sergentskolen.

Udvalget har gennemgået undervisningsplanerne for grundkursus på de forskellige reserve-officersskoler, og det fremgår dels heraf, dels af samtaler med såvel løjtnantselever som færdiguddannede løjtnanter, at der på adskillige områder savnes koordination med sergentskolernes undervisningsplaner. Alt for megen tid synes at blive anvendt til »genopfriskning« af det på sergentskolen lærte, og eleverne føler denne overlappning lidet rationel. Enkelte har endog udtalt, at der i den grad er tale om repetition, at sergentskolen helt kunne springes over for dem, der ønsker en løjtnantsuddannelse. Om end dette næppe er rigtigt, har udvalget dog fået stærke indtryk af, at den kortvarige uddannelses- tid på løjtnantsskolerne flere steder kunne udnyttes bedre, end tilfældet er i dag.

Som følge af de vidt forskellige formål med uddannelsen af reserveofficerer kan der ikke opstilles nogen fælles fagkreds for løjtnantsskolerne. De præsenterede fagplaner synes imidlertid i rimelig overensstemmelse med uddannelsernes mål, bortset måske fra planerne for de specielle klasser for ingeniører under særlig tjenesteomgang. Det har blandt eleverne i disse klasser, der jo i hovedtrækkene kender deres fremtidige arbejdsområder, været en almindelig opfattelse, at en befalingsmandsuddannelse er lidet påkrævet i forhold til det hverv, de efter uddannelsen skal udføre. Mange har således givet udtryk for, at de ville foretrække at beklæde visse poster som menige, men til gengæld inden for den for menige fastsatte tjenestetid. Andre finder det dog ønskeligt at blive forlenet med en løjtnantsgrad, undertiden tilsyneladende mest for at blive accepteret og respekteret som ingeniører — også i det militære samfund. Udvalget finder, at der kun bør gives en befalingsmandsuddannelse til det personel, der skal anvendes som befalingsmænd.

Uddannelsesplanernes mange fag og disses omfang giver i sig selv udvalget anledning til betænkelighed, især på grund af den korte uddannelses- tid på løjtnantsskolerne. Man har da også, såvel gennem overværelse af teoretisk og praktisk undervisning som gennem samtaler med løjtnantselever, fået indtryk af, at der i vid udstrækning er tale om en påfyldning af teoretiske kundskaber. Eleverne udtrykker ofte savnet af muligheden for en praktisk udmøntning og efterprøvning af den indlærte teori.

Specielt på hærens løjtnantsskoler synes der ofte at herske en direkte fagtrængsel og en - efter elevernes opfattelse - udtalt overdosering med deraf følgende udmatning af eleverne til resultat.

Udvalget finder det påfaldende, at de ugentlige skematimetale mange steder passerer 40 timer, hvortil kommer et ofte krævende hjemmearbejde i form af forberedelse, opgaveløsning, stilskrivning m.m. At eleverne under disse forhold forsøger blot at klare dagen og vejen, kan næppe undre nogen, og man må da også stærkt betvivle, at der under sådanne uddannelsesforhold kan blive tale om en virkelig indlevelse i stoffet eller en fordybelse i blot enkelte af fagene.

Ved gennemgangen af løjtnantsskolernes undervisningsplaner har udvalget især hæftet sig ved den beskedne plads, som fagområdet pædagogik og lederskab indtager i uddannelsen. Selv om det principielt bør være de potentielle ledere fra det civile samfund, der udtages til den egentlige reserveofficersuddannelse, forekommer det indlysende, at det primære i en normal løjtnantsuddannelse må sigte på løjtnantens funktion som taktisk fører af delinger eller leder af enheder af tilsvarende størrelse samt som instruktør.

Det bør dog fremhæves, at lederskabsundervisningen i de sidste år har befundet sig i en levende udvikling, og de tiltag, udvalget har konstateret på området, går i samme retning som de synspunkter og principper, der er kommet til udtryk i udvalgets 1. del-betænkning: Militær pædagogik og ledelsesformer. Området vil i øvrigt blive nærmere behandlet i et følgende kapitel.

Om undervisningsformerne kan det anføres, at udvalget har set metoder fra traditionel klasseundervisning til moderne gruppearbejde samt praktiske instruktioner i terrænet. Disse sidste får imidlertid ofte et skær af uvirkelighed på grund af mangelen på et øvelsesapparat og som følge af et beskedent udstyr. Der bliver her ved undertiden blot tale om, at teorielektionen er flyttet udendørs. Det er udvalgets opfattelse, at mere aktiviserende undervisningsformer vil kunne anvendes inden for flere områder. Hvor løjtnantsskole og sergentskole er under samme tag, er der mulighed for etablering af et samarbejde skolerne imellem ved tilrettelæggelsen og gennemførelsen af praktikuddannelsen, en mulighed, der dog endnu ikke synes fuldt udnyttet alle steder.

Med hensyn til undervisningsmidlerne er det konstateret, at der flere steder, hvor et lokalt undervisningsmaterielkontor findes, gøres en betydelig indsats for at fremskaffe hensigtsmæssigt uddannelsesmateriel i form af modeller, plancher, oversigter og skemaer samt ringbind med sorteret stof fra håndbøger og tidsskrifter, som supplement til eksisterende reglementer m.v. Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at der på dette område kommunikeres for lidt både skolerne og værnene imellem. Det forekommer lidet rationelt, at gode ideer, der er undfanget på lokalt plan, ikke kommer andre tilsvarende skoler til gode.

Egnede lærebøger til de enkelte fag forefindes kun sjældent, ligesom ajourførte (og læselige) reglementer ikke altid forekommer i tilstrækkeligt omfang. Der er hos udvalget ingen tvivl om, at eleverne mangler mulighed for fagligt overblik eller oplevelse af hovedlinier i uddannelsen, blandt andet på grund af mangelen på lærebøger samt som følge af tidsnød og manglende integration mellem fagene.

E. Afslutningen på løjtnantsuddannelsen.

Som afslutning på løjtnantsskolerne afholdes der i almindelighed mundtlige og skriftlige prøver, som de fleste steder foregår på klassisk vis ved fælles skriftlige opgaver og individuelle spørgsmål til mundtlig besvarelse. Udvalget har dog også set, at eleverne ved nogle løjtnantsskoler har fået såvel forberedelsestid som hjælpemidler til rådighed ved eksamen i enkelte fag.

F. Løjtnanternes fortsatte uddannelse.

Reserveofficerernes fortsatte uddannelse foregår på officerskursus, hvor egnede officerer af reserven af følgende grader kan optages:

Hæren: Løjtnanter af reserven og premierløjtnanter af reserven.

Søværnet: Søløjtnanter af 1. grad af reserven og kaptajnløjtnanter af reserven.

Flyvevåbnet: Flyverløjtnanter af 1. grad af reserven og kaptajner af reserven.

Det fremgår umiddelbart heraf, at denne del af reserveofficerernes uddannelse må ligge relativt længe efter afslutningen af løjtnantsskolen. Gennemgang af officerskursus med tilfredsstillende resultat er imidlertid en direkte betingelse for reserveofficerers udnævnelse, i hæren til kaptajn af reserven og i søværnet og flyvevåbnet til henholdsvis orlogskaptajn af reserven og major af reserven.

Det er dog langt fra alle de fra løjtnantsskolerne dimitterede, der ønsker at videreuddanne sig ved gennemgang af officerskursus. Så meget desto vigtigere bliver den videreuddannelse, der finder sted under løjtnanternes pligtige tjeneste, dels i direkte fortsættelse af løjtnantsskolen, dels under senere indkommanderinger til mønstringer eller aftjening af en ved kontrakt indgået rådighedspligt. Under denne pligtige eller frivillige tjeneste placeres løjtnanterne sædvanligvis i deres mobiliseringsfunktion, og dette i sig selv er naturligvis en form for praktisk videreuddannelse. Det er imidlertid udvalgets indtryk, at der herved som oftest ikke finder den planmæssige efteruddannelse sted, som må forekomme at være en indlysende nødvendighed betragtet på baggrund af de kortvarige løjtnantsskoler.

G. Lærernes uddannelse og tilknytning til skolerne.

På dette område gælder i det store og hele det samme, som er anført under sergentskolerne. Også på løjtnantsskolerne konstaterer man, at de militære lærere som oftest ikke er uddannet til en egentlig lærergerning, men må klare sig ved hjælp af deres tidligere uddannelse, tjenestealder og erfaring. Det bliver dog mere og mere almindeligt, at de lærere, som kommanderes skolerne, får lejlighed til at gennemgå et kortvarigt kursus på en af de tre værns kursusinstitutioner for pædagogik og lederskab. Herudover har man ved nogle løjtnantsskoler forsøgt gennem lærermøder og -kursus - som oftest placeret uden for den daglige tjenestetid - at bibringe lærerne den ønskede holdning over for eleverne og lærergerningen samt at inspirere dem til og instruere dem i undervisning ved hjælp af moderne uddannelsesmateriel og -metoder.

Tilkommandering af lærere til løjtnantsskolerne følger det for øvrige befalingsmandsskoler anvendte princip, idet dog flere skolechefer har fremhævet, at der gives dem mulighed for at være medbestemmende, når en befalingsmand skal beordres til tjeneste ved deres skole — i reglen gennem mundtlige forhandlinger med den beordrende myndighed.

Som fordele ved den relativt hyppige udskiftning af de militære lærere anføres - såvel af skolernes ledelse som lærerne selv — at undervisningen kræver til enhver tid friske og ajourførte erfaringer fra den praktiske tjeneste ved de op-

stillede og udrustede enheder. Det synes da også uomtvisteligt, at de fortløbende ændringer i organisation, udrustning og taktik nødvendiggør en meget snæver kontakt mellem skolerne og forsvarets mangeartede enheder. At det anvendte udskiftningsprincip indebærer en række ulemper, erkendes dog i alle kredse. Anføres kan således: manglende eller mangelfuld pædagogisk uddannelse til dette specielle lærerhverv, for svagt tilhørsforhold til skolen samt - til en vis grad - manglende frivillighed ved eller ønske om ansættelse som lærer ved en befalingsmandsskole. Det bør i tilslutning hertil nævnes, at det flere gange ved udvalgets samtaler med lærere, især af specialofficerer i hæren er blevet hævdede, at lærervirksomhed er mindre avancementsfremmende end anden tjeneste, f. eks. administrativ tjeneste ved en stab. Blandt andet af denne årsag ønsker de fleste ikke at forblive som lærere ved en skole i mere end 5-6 år. Udvalget har dog ikke fundet faste holdepunkter, som kan understøtte rigtigheden af denne opfattelse, men må nøjes med at konstatere, at tjenesten som lærer af nogle befalingsmænd føles som beskrevet, og at dette i sig selv kan have en højst uheldig indflydelse på de pågældendes holdning til lærergerningen og på dennes anseelse blandt forsvarets personel.

H. Lokaler for indkvartering, undervisning m.v.

Også på dette område kan forholdene jävnføres med sergentskolernes. Indkvarteringen er gennemgående spartansk, om end der efterhånden flere steder ses ganske velindrettede tomandskvarterer, som giver bedre mulighed for lektielæsning og andet forberedelsesarbejde end de traditionelle belægningsstuer.

Kun få steder er der adgang til veludbyggede håndbogs- og reglementssamlinger, og un-

dervisningslokalerne lader mange steder adskiligt tilbage at ønske. Specielt savnes auditorier og grupperum, hvorimod moderne undervisningsmateriel som overhead-projector, filmsapparat og billedbåndsfremviser findes som standardudstyr næsten overalt.

I. Samarbejde i skolelivet.

De bemærkninger om samarbejdsforholdene på sergentskolerne, som udvalget har fremført i afsnit III, har også gyldighed for løjtnantsskolerne, hvor der dog synes at herske større åbenhed og friere kommunikation elever og lærere imellem. Dette kan sikkert tilskrives dels elevernes større modenhed, dels at alle elever er frivillige, og dels at de fleste løjtnantsskoler arbejder med relativt små hold.

Udvalget har dog ingen steder mødt eksempler på, at eleverne har haft nogen større medindflydelse på uddannelsesplanernes udarbejdelse og gennemførelse. Dette forhold accepteres som oftest af såvel elever som lærere og begrundes normalt med elevernes kortvarige ophold på skolen. Flere steder har skolerne dog, dels ved uddannelsens afslutning, dels i løbet af elevernes praktiske tjeneste som løjtnant, anmodet disse om besvarelse af spørgeskemaer eller afgivelse af rapporter til klarlæggelse af den modtagne undervisnings tilstrækkelighed og formålstjenlighed i forhold til de pålagte opgaver. De pågældende skoler har givet udtryk for, at man herigennem har modtaget betydningsfulde bidrag til den fortløbende justering af undervisningsplanerne.

Løjtnanterne selv har også fundet disse enquirer værdifulde; men flere af dem har dog anset det for ønskeligt, om deres synspunkter kunne have vundet indflydelse allerede under uddannelsen. Udvalget deler dette synspunkt.

VI. Specialofficersuddannelsen.

A. Indledning.

De tre værn har hver sin specialofficersskole: hærens på Frederiksberg Slot, søværnets på Holmen og flyvevåbnets i Jonstrup. Specialofficersskolerne har hidtil sorteret direkte under Forsvarsministeriet; men efter en for nylig fore-

tagen strukturændring henhører disse skoler nu under hver sin af de tre værnskommandoer.

I henhold til den gældende personellov er uddannelsens varighed 18 måneder. En del af undervisningen gives dog ikke på selve specialofficersskolen, men foregår på værnenes specialskoler (jf. afsnit I, pkt. D) eller har form af

en »on-the-job-training« ved et tjenestested, normalt en rekruttskole.

Antallet af uddannede på specialofficersskoleleme har i de seneste år udgjort følgende:

	1965	1966	1967	1968
Hærens Specialofficersskole	36	46	47	26
Søværnets Specialofficersskole	37	20	0	25
Flyvevåbnets Specialofficersskole	21	20	23	19

B. Uddannelsens mål.

Specialofficersuddannelserne befinder sig for tiden i en udpræget overgangssituation.

»14. januar-udvalget« angiver i sin 1. del-betænkning (9. juni 1967), at tilgangen til *Hærens Specialofficersskole* i en række år har været utilfredsstillende, og anfører en række årsager, som kan have været medvirkende til den stedfundne udvikling:

- Arbejdsområderne har ikke været tiltrækkende nok.
- Reglerne for oprykning til kommando findes heller ikke tilfredsstillende.
- Adgangen til at kunne blive uddannet til reserveofficer under den pligtige tjeneste.
- Reserveofficerernes hurtigere advancement.
- Den lange praktiske tjeneste, der har været krævet før indtræden som elev på specialofficersskolen.

Også for søværnets vedkommende konstaterer »14. januar-udvalget« i sin 2. del-betænkning (15. oktober 1968) en for ringe tilgang til specialofficersskolen. Som årsag hertil anføres dels en utilstrækkelig tilgang af stampersonel til sergentgruppen, hvorfra specialofficererne rekrutteres, dels en svigtende interesse blandt kvalificerede oversergenter for optagelse på skolen som følge af bl. a. utilfredsstillende arbejdsopgaver for specialofficersgruppen.

I flyvevåbnet angives tilgangen til specialofficersskolen at have været tilfredsstillende; men der eksisterer også her, jf. »14. januar-udvalgets 3. del-betænkning (15. oktober 1968), alvorlige personelproblemer i henseende til specialofficerernes uddannelse, anvendelse og advancementsforhold.

»14. januar-udvalget« har beskrevet en udvikling på det personelmæssige område, som gør det vanskeligt for værnene, dels at få løst de foreliggende opgaver, dels at få det gjort på en sådan måde, at der kan skabes tilfredsstillende vilkår for personellet, såvel arbejdsmæs-

sigt som advancementsmæssigt. På baggrund af værnskommandoernes behovsopgørelser efter funktionsarter finder nævnte udvalg det imidlertid muligt at gennemføre en række væsentlige ændringer af den gældende arbejdsområdefordeling og uddannelse og derved tilvejebringe større overensstemmelse mellem uddannelse og anvendelse.

»14. januar-udvalget«s forslag sigter direkte mod en ny definition af specialofficerernes stilling og arbejdsområde, og man giver i sin betænkning denne kategori af de faste befalingsmænd betegnelsen »Y-officerer«.

For hærens vedkommende foreslår man, at disse anvendes til at varetage den praktiske uddannelse af mandskabet og virke som delingsførere og næstkommanderende ved underafdelinger samt som chefer for uddannelsesunderafdelinger og ikke-taktiske underafdelinger. De skal endvidere varetage forskellige forvaltningsmæssige og administrative opgaver, fortrinsvis på regimentsniveau. »14. januar-udvalget« skønner, at hæren vil have behov for en årlig tilgang på 85 af denne gruppe befalingsmænd.

I søværnet og flyvevåbnet tænker man sig på tilsvarende måde, at »Y-officerer« for fremtiden skal varetage en række opgaver på det uddannelsesmæssige, administrative, forvaltningsmæssige og tekniske område, som hidtil har været udført af officerer af linien og reserven. De skal endvidere kunne anvendes på sådanne operative arbejdsområder, som ikke kræver en videregående taktisk uddannelse. Man skønner, at nyordningen vil forudsætte en årlig tilgang på 26 officerer af denne kategori til søværnet og 35 til flyvevåbnet.

Såfremt »14. januar-udvalget«s forslag om ændrede målsætninger gennemføres med den kommende nye personellov, vil uddannelsesbestemmelserne for de nuværende specialofficerer naturligvis skulle ændres tilsvarende. For hærens og søværnets vedkommende er der allerede udarbejdet forslag om udformningen af sådanne »Y-officerer«s uddannelse, og tilsvarende bestræbelser er i gang i flyvevåbnet.

Udvalget har især hæftet sig ved forslaget om, at hærens »Y-officerer« skal varetage den praktiske uddannelse af mandskabet. Der tillægges dem herved en nøglestilling, som man ofte har beskrevet ved udtrykket »hærens folkeskolelærere«. Det er indlysende, at dette stillingsindhold må få afgørende indflydelse på den kommende uddannelse af »Y-officerer«.

Udvalget har haft lejlighed til at udtale sig om de fremkomne forslag til nye uddannelsesplaner for hærens og søværnets vedkommende (jf. bilag 2 og 5). Da ingen nye undervisningsplaner på dette område endnu er sat i kraft, må udvalget dog i det væsentlige henholde sig til de igangværende specialofficersskoler og deres virksomhed.

Uddannelsen ved Hærens Specialofficersskole sigter først og fremmest mod *kommandobefalingsmandens* opgaver og er i det væsentlige en enhedsuddannelse uden specialer.

I søværnet er uddannelsen spaltet op i forskellige linier, svarende til et dusin forskellige tjenestegrene, og således at godt 40 % af det samlede timetal falder på specialfagene. I fællesfagene sigtes der mod specialofficerens opgaver som *instruktør, arbejdsleder og opdrager*. Da søværnets specialskoler fortrinsvis findes på Holmen, kan eleverne — uanset liniedelingen — til en vis grad holdes samlede i hele uddannelsesperioden.

I flyvevåbnet er der ligesom i hæren tale om en enhedsuddannelse, dog med nogen specialisering i slutningen af uddannelsen. Det er karakteristisk for den stærke tekniske differentiering inden for flyvevåbnet, at eleverne kommer fra en række meget forskellige tjenestefelter, og at de efter skoleopholdet fortsætter i specialuddannelser eller specialtjenester, hvor deres virksomhed som egentlige befalingsmænd for manges vedkommende træder stærkt i baggrunden, medens de i højere grad kommer til at virke som *arbejdsledere*, eventuelt som *tekniske specialister*.

Sammenfattende kan siges, at specialofficererne under det nuværende system anvendes på væsentlig forskellig måde. Der kan udskilles tre hovedtyper af virksomhed: *instruktion og ledelse af mandskab, ledelse på arbejdspladser, teknisk specialvirksomhed*. Stillingerne kan i praksis rumme blandinger af disse former for virksomhed, og dette er formentlig baggrunden for, at man i det væsentlige gennemfører en fællesuddannelse inden for hvert enkelt værn.

C. Udvælgeisen af elever.

Uddannelsen til specialofficer er frivillig og derfor afhængig af tilstrækkelig mange ansøgninger fra kvalificerede kandidater. Som forudgående civil uddannelse kræves nu Teknisk Forberedelseseksamen (med engelsk som obligatorisk fag) eller videregående uddannel-

se, dvs. som minimum en 9. klasse-prøve med matematik, fysik og et fremmedsprog (engelsk). Militært forlanges sergentuddannelse og derefter en tjenestetid - normalt tre år - som sergent og oversergent. Dertil kommer i nogle tilfælde krav om en faglig uddannelse, der kan være gennemført enten i det civile liv eller inden for forsvaret. Tilsammen betyder disse kvalifikationskrav, at specialofficersuddannelsen først kan påbegyndes i en relativt fremrykket alder. Dette kan næppe være nogen ubetinget fordel. Eleverne vil således ofte have stiftet familie, inden de går i gang med studierne. De vil hyppigt være tvunget til at efterlade familien i en bolig på temmelig lang afstand fra skolen. De vil måske yderligere være kommet ud af vane med boglige studier. Af disse grunde kan uddannelsen komme til at stå for dem som en periode, de må se at komme igennem for at kunne sikre deres fremtid; men de har måske vanskeligt ved at præstere det overskud af oplagthed og interesse, som kunne tilføre uddannelsen en ekstra værdi.

I praksis viser det sig, at elevernes alder på specialofficersskolerne ligger endnu højere, end optagelseskravene i og for sig forudsætter. En gennemsnitsalder mellem 25 og 30 er snarere regelen end undtagelsen. Dette forhold har formentlig sammenhæng med en vis usikkerhed over for specialofficerens stilling og fremtidsmuligheder. Der vil efter alt at dømme kræves ganske vidtgående reformer, hvis »14. januarudvalget«s planer om en kraftigt forøget tilgang af »Y-officerer« skal kunne virkeliggøres.

Dokumentation for uddannelse og praktisk tjeneste suppleres med duelighedsbedømmeiser fra tjenestestederne, og specialofficersskolerne indkalder yderligere ansøgerne til en fysisk prøve (ved Flyvevåbnets Specialofficersskole dog en særligt tilrettelagt prøve), en psykologisk prøve, der gennemføres af Militærpsykologisk Tjeneste, og en samtale med skolen. På dette grundlag indstiller skolechefen til værnskommandoen, hvem der bør optages. Denne procedure tilsigter så vidt muligt at sikre, at optagne elever vil kunne gennemføre uddannelsen, og at de vil vise sig egnede til stillingen som specialofficer.

Udvalget skønner, at den omfattende prøvelse af ansøgerne, som i dag finder sted ved specialofficersskolerne, er værdifuld og også bør opretholdes for kandidater til de kommende »Y-officersuddannelser«. Samtidig henleder man opmærksomheden på en ARDO-rapport

fra studiegruppen for udvælgelsesproblemer (november 1963). Der stilles her forslag om en forenkling af den administrative procedure ved egnethedsbedømmelsen, således at der ikke skal hengå for lang tid mellem ansøgningen om optagelse og den endelige afgørelse.

1 spørgsmålet om den forudgående civile uddannelse finder udvalget, at Teknisk Forberedelseseksamen er et ret beskedent krav som grundlag for et studium, der skal uddanne officerer. I de foreliggende betænkninger om ændrede uddannelsesplaner stilles forslag om, at kravene skærpes til realeksamen el.lign., og udvalget har støttet disse forslag (jf. bilag 2 og 5). Efterhånden som den almindelige uddannelsesstandard i samfundet forhøjes, vil det formentlig blive muligt at stille mere vidtgående krav forud for optagelsen og foretage en tilsvarende begrænsning i den stofmængde, der indgår i studiet. Man bør samtidig sikre sig, at sergenter eller oversergenter, der sigter mod uddannelse til »Y-officerer«, men savner flere eller færre af de forudsatte almene kvalifikationer, til stadighed har mulighed for gennem fritidsundervisning, eventuelt gennem kursus i tjenestetiden, at supplere deres viden og færdigheder i fornødent omfang.

D. Uddannelsens indhold.

Det samlede pensum, der ønskes gennemgået og tilegnet, synes på alle tre specialofficersskoler at være meget stort i forhold til studietidens længde. For at komme igennem stoffet finder man det nødvendigt at have en daglig undervisningstid på syv — i nogle tilfælde otte — timer, og eleverne sendes hjem efter skoletid med krav om en meget betydelig forberedelse til næste dag. Det er udvalgets opfattelse, at man på denne måde modvirker de mål, man har sat sig, i retning af at udvikle personlighed, initiativ, ansvarsfølelse og interesse for fortsat uddannelse og dygtiggørelse. De dominerende pensumkrav vil tilskynde både elever og lærere til at lægge overdreven vægt på en kontant tilegnelse af viden og færdigheder, som kan reproduceres ved eksamen, men som ikke forarbejdes til en mere omfattende indsigt, og som ikke danner noget bæredygtigt grundlag for varetagelse af betydningsfulde opgaver i forsvaret. Man bør også her erindre det tidligere omtalte forhold, at eleverne for en stor del kommer til skolerne efter adskillige års praktisk tjeneste, uden friske studieerfari-

ger, og derfor vil have behov for en periode, hvor de lempeligt kan indstilles på teoretisk arbejde.

De psykologiske og pædagogiske fag er under lovende udvikling på skolerne. For en stor del er det medarbejdere fra Militærpsykologisk Tjeneste, der nu giver denne undervisning og udformer den som kursus i mandskabsbehandling, foreløbig dog i begrænset omfang inden for den snævre tidsramme, der kan blive råd til i de gældende uddannelsesplaner. For de kommende »Y-officerer«, der skal virke som instruktører og uddannelsesledere, vil der givetvis blive behov for en meget væsentlig udvidelse af dette fagområde.

Samtidig vil det være rigtigt at supplere den teoretiske uddannelse i lederskab med en eller flere praktikperioder inden for uddannelsesstiden. Der er tilløb til dette i de gældende planer, stærkest i flyvevåbnets specialofficersuddannelse, hvor de afsluttende ca. tre måneder tilbringes som »on-the-job-training« i geleddtjeneste ved rekrutskolen i Karup. Der er dog fare for, at denne form for praktik bliver gavtjeneste snarere end uddannelse. Den bør utvivlsomt placeres inde i skoletiden og integreres mere fuldstændigt i uddannelsesprogrammet.

Om indholdet i de såkaldte civile fag er tidligere anført, at det må ses i sammenhæng med de praktiserede optagelseskrav. For tiden er målet nærmest at bringe eleverne på højde med en realeksamens fordringer. Ved udarbejdelse af planer for de kommende »Y-officersuddannelser« vil det være muligt at anlægge en mere selvstændig vurdering af omfang og betydning af det almene indslag i uddannelserne. Der kan her henvises til udvalgets bemærkninger i bilag 2 og 5.

E. Arbejdsmetoder.

Specialofficersskolerne har den fordel, at eleverne selv har søgt om adgang til uddannelsen, og at de er optaget efter en omhyggelig udvælgelsesproces. Eleverne er voksne og modne mennesker med erfaringer fra praktisk virksomhed i forsvaret, og deres fremtid beror på, om de evner at gennemgå uddannelsen med et godt resultat. Der skulle således være alle muligheder for at tilrettelægge en moderne og effektiv voksenundervisning.

Det er imidlertid udvalgets vurdering, at skolerne ikke i fuld udstrækning har formået at udnytte disse gunstige muligheder. Ved besøg

på skolerne har man fundet, at megen undervisning foregår efter ret traditionelle mønstre: læreren sidder bag katedret og gennemgår det stof, der står i bogen, og som eleverne allerede forudsættes at have læst; læreren eksaminerer klassen i lektien; man slår sig til tåls med konstante lærebogssvar og får ikke stunder til fordybelse i den bagvedliggende sammenhæng; de mange fag på undervisningsplanen afvikles hver for sig i det fastlagte timetal uden forsøg på integration; en stiv opdeling i klasser fastholdes skoletiden igennem, og man udnytter ikke mulighederne for mere fleksible gruppedeling. Denne beskrivelse yder ikke skolerne fuld retfærdighed, men har dog efter udvalgets opfattelse ganske stor gyldighed. Situationen har sammenhæng med det tidligere nævnte misforhold mellem pensum og studietidens længde, og den må ses i forbindelse med spørgsmålet om lærernes kvalifikationer og tilknytning til skolerne samt om elevernes medindflydelse på arbejdets tilrettelæggelse.

F. Eksamen.

Uddannelserne afsluttes med eksamen i de allerfleste fag. I hæren omfatter prøverne ca. 25 fag, i søværnet ca. 35 og i flyvevåbnet ca. 20. Det er naturligt, at prøveformerne kommer til at afspejle den daglige undervisnings arbejdsmetoder og derfor bliver ret hukommelsespregede. Udvalget stiller sig tvivlende over for værdien af det store antal eksamensfag og anser det i øvrigt for selvfølgelig, at nye uddannelsesplaner for »Y-officerer« også må indeholde en ny stillingtagen til eksamensproblemet.

G. Lærernes uddannelse og tilknytning til skolerne.

Om *de faste lærere* i de militære fag kan gøres bemærkninger, der stort set svarer til, hvad foran er anført under omtalen af sergentskolerne: lærernes faglige kvalifikationer vil som regel være udmærkede, deres pædagogiske uddannelse derimod beskeden og deres tjeneste på skolerne så kort, at de kun i begrænset omfang kan nå at udmønte de første års erfaringer til en forbedret undervisning. Det har hidtil været normalt, at en lærer forlader skolen efter at have undervist to, måske tre hold.

På specialofficersskolerne arbejder yderligere et ret stort antal *deltidsbeskæftigede lærere* i militære fag. Disse medarbejdere er nødvendige til varetagelse af de mange specialfag. Un-

dervisningen bliver dog for dem som regel kun en bibeskæftigelse, der må henlægges på et tidspunkt, som lader sig forene med deres hovedvirksomhed, og det vil være vanskeligt for disse lærere at afse tid til at deltage i planlægningskonferencer for den samlede undervisning eller at optage kontakt med andre lærere i tilgrænsende fag. Jo stærkere lærerkredsen domineres af folk, som kun aflægger lejlighedsvis besøg på skolerne, des vanskeligere bliver det at gennemføre den samlede pædagogiske planlægning, som er en afgørende forudsætning for uddannelsens effekt.

Dette forhold understreges yderligere af tilstedeværelsen af et stort antal *timelærere* i de civile fag. Alle tre specialofficersskoler kender til rekrutteringsvanskeligheder for denne del af lærerkorpset. I det væsentlige må man benytte folk, der har deres hovedvirksomhed i folkeskolen, på gymnasierne el.lign. Det betyder, at disse lærere er uddannet med henblik på helt andre elevkategorier end dem, de møder på specialofficersskolerne, og at de sjældent får tid til at orientere sig tilstrækkeligt om de særlige opgaver, der skal løses på forsvars skoler. De må ligeledes stille krav om at få timerne henlagt på tidspunkter, der kan forliges med deres normale skolearbejde, og de vil kun undtagelsesvis kunne overkomme at gå ind i et eksperimenterende pædagogisk udviklingsarbejde.

Det er udvalgets vurdering, at specialofficersskolernes største svaghed for tiden er lærerkorpsets sammensætning. Der er for udvalget ingen tvivl om, at disse skolers fremtid som hjemsteder for uddannelsen af »Y-officerer« står og falder med opbygningen af lærerstabe, som er knyttet fastere og på længere sigt til skolerne, som derfor kan gennemgå specialuddannelse med henblik på lærervirksomheden, og som kan gå ind i et aktivt samarbejde om undervisningens udformning og gennemførelse.

H. Lokaler for indkvartering og undervisning m.v.

Der gives eleverne tilbud om indkvartering på skolerne; men de fleste foretrækker at bo uden for disse. Samværet på skolerne begrænser sig derfor i det væsentlige til undervisningen og en frokostpause. Når dagens timer er forbi, forsvinder eleverne hver til sit. De undervisningslokaler, der forefindes, er da normalt heller ikke sådan udstyret, at de frister eleverne til

at blive på stedet og fortsætte studierne på egen hånd. Lokalerne må stort set siges at være anvendelige til den brug, man gør af dem; men de er på ingen måde egnede til at være rammen om et frodigt studiemiljø. Også dette forhold virker formentlig som en tilskyndelse til at give uddannelsen det tidligere påpegede »skoleagtige« præg. Skolestuen er et sted, hvor eleverne bliver hørt i lektien, men ikke et laboratorium, hvor mennesker samarbejder om at løse opgaver og gøre nye opdagelser. Udvalget føler her savnet af en samlet pædagogisk planlægning, der naturligt også måtte omfatte de ydre rammer for arbejdet.

Det skal nævnes, at ingen af de tre special-officersskoler er bygget til det formål, de tjener i dag.

I. Samarbejde i skolelivet.

Der findes ikke på de tre skoler organiseret noget lærerråd svarende til, hvad der findes

ved civile skoler. Med hensyn til elevernes medvirken har forholdene hidtil ligget noget forskelligt. Samtaler med eleverne har som hovedregel givet til resultat, at der ikke savnes nogen valgt elevrepræsentation. Klasserne er små, og hver enkelt elev har nem adgang til samtaler med lærere og holdofficerer. Et fællesliv ud over undervisningen er der ikke tid og lejlighed til.

Udvalget har dog vanskeligt ved at acceptere denne tilstand som ønskelig. Uddannelsen sigter jo i høj grad mod at udvikle ansvarsbevidsthed, selvstændighed og initiativ, og eleverne er både modne og erfarne. Man kan finde det betænkeligt, at de tilsyneladende så let af finder sig med at være uden indflydelse på tingenes gang. Dette kan være udtryk for, at alt fungerer godt; men det kan også tolkes som et tegn på, at uddannelserne - både før og under skoleopholdet - ikke alt for stærkt har stimuleret initiativ og personligt engagement.

VII. Officersuddannelsen.

A. Indledning.

De tre værn har hver sin officersskole: hærens på Frederiksberg Slot, søværnets på Holmen og flyvevåbnets i Jonstrup. Efter den seneste strukturændring inden for forsvaret sorterer de tre skoler direkte under hver sin af de tre værnskommandoer.

Uddannelsens varighed på officersskolerne er i den hidtilværende form ved hæren 30 måneder; ved søværnet 32 måneder (incl. togter) for søofficerer, 24 måneder (incl. togter) for officerer af maskinlinien og 24 måneder (incl. togter) for officerer af intendanturlinien; ved flyvevåbnet 24 måneder. Hertil kommer dog - som en integrerende del af officersuddannelsen - for hærens kadetter ca. 6 måneders kursus ved fire af forsvarets specialskoler, for kadetter af søofficerslinien ca. 4 måneders kursus af tilsvarende art og for flyvevåbnets kadetter ca. 6 måneders praktisk uddannelse, bl.a. ved Flyvevåbnets Rekrutskole og på kursus ved Træningskommandoen.

Antallet af uddannede på de tre værns officersskoler har i de senere år udgjort følgende:

	1965	1966	1967	1968
Hærens Officersskole	33	57	64	71
Søværnets Officersskole				
søofficerslinien	10	18	17	11
maskinlinien	4	4	3	7
intendanturlinien	4	2	5	11
Flyvevåbnets Officersskole				
raketlinien	11	7	11	10
flyverlinien	10	6	8	0

B. Uddannelsens mål.

Officersskolerne befinder sig ligesom special-officersskolerne i en udpræget overgangssituation. Det tidligere omtalte »14. januar-udvalg« arbejder for de fremtidige linieofficerers vedkommende med betegnelsen »X-officerer« og foreslår, at uddannelsen af denne personalekategori i hæren skal føre frem til chefsstillinger på afdelings- og højere niveau samt taktiske underafdelingschefsstillinger. I søværnet skal uddannelsen føre frem til chefsstillinger på skoler, på flådestations- og højere niveau samt på det operative (taktiske) og tekniske område. Endelig foreslås for flyvevåbnets vedkommende,

at uddanneisen af »X-officerer« skal føre frem til chefsstillinger på skoler, flyvestations- og højere niveau samt til operative (taktiske) chefsstillinger, herunder for flyvende eskadriller, raketskadriller og større kontrol- og varslingsstationer. I alle tre værn påregnes »X-officerer« endvidere anvendt i den militære forskning samt i sådanne stillinger i øvrigt på det operative, tekniske og administrative område, hvortil der kræves en højere uddannelse. Der skønnes, at hæren har behov for en årlig tilgang på 30 af denne gruppe befalingsmænd, søværnet 16 og flyvevåbnet 11.

Der er for alle tre officersskolers vedkommende udarbejdet betænkninger med forslag til ændrede uddannelsesplaner. Betænkningen om »Hærens linieofficerers grunduddannelse« (december 1966) foreslår en udvidelse af den samlede uddannelsesetid til 54 måneder. Betænkningen om »Flyvevåbnets linieofficerers grunduddannelse« (februar 1968) stiller forslag om en udvidelse til 57 måneder, og i den tilsvarende betænkning fra søværnet (april 1968) foreslås uddannelsens varighed at skulle være 54 måneder.

Udvalget har haft lejlighed til at vurdere og udtale sig om de nævnte tre betænkninger (se bilag 1, 3 og 4). Man har i det væsentlige kunnet anbefale forslagene, både om uddannelsesperiodernes forlængelse og om indhold og arbejdsmetoder. Det er udvalget bekendt, at Forsvarsministeriet ved skrivelse af 5. maj 1967 har tiltrådt, at uddannelsen på Hærens Officersskole fra og med den klasse, der oprettedes i september 1967, blev gennemført efter synspunkterne i den nye uddannelsesplan. Udvalget har derefter været indstillet på, at også officersuddannelserne i søværnet og flyvevåbnet ville blive omformet efter betænkningernes forslag, og man fandt det af den grund mindre vigtigt at udtale sig om officersuddannelserne i deres hidtidige form.

Imidlertid har Forsvarsministeriet i skrivelse af 14. juni 1968 anmodet Hærkommandoen om at foranledige den nye undervisningsplan for Hærens Officersskole taget op til revision med henblik på, at kadetterne kan udnævnes til premierløjtnanter efter 3 års uddannelse på skolen. Samtidig anfører ministeriet, at man vil tage den foreslåede forlængelse af uddannelsesperioden op til fornyet overvejelse i forbindelse med en forestående revision af personelloven. På samme måde har Forsvarsministeriet ved skrivelse af 2. september 1968 til Søværnskom-

mandoen og Flyverkommandoen meddelt, at man vil overveje de foreslåede forlængelser af uddannelsesperioden i forbindelse med den forestående revision af personelloven.

Situationen er herefter den, at søværnets og flyvevåbnets officersskoler indtil videre fortsætter uddannelsen efter det hidtidige mønster, medens Hærens Officersskole reviderer den allerede igangsatte nye uddannelsesplan med henblik på at tilpasse den til den hidtil gældende uddannelsesperiode på 36 måneder.

I denne situation skal udvalget stærkt anbefale, at man søger de nye planer og deres forslag om forlængede uddannelser gennemført snarest muligt. Der indgår i forslagene en væsentlig udvidelse af de pædagogiske fag og samfundsfagene; praktikanttjenesten bliver udvidet og tilrettelagt efter pædagogiske synspunkter; der sigtes mod en overgang fra et kraftigt skolepræg til en mere studiemæssig uddannelse. Udvalget finder, at disse ændringer vil være af meget væsentlig betydning for opnåelsen af de mål, der er opstillet i udvalgets 1. del-betænkning, og man skønner det ikke muligt at indpasse de foreslåede ændringer i de hidtil gældende tidsrammer.

Da de gamle uddannelsesplaner indtil videre er i fortsat anvendelse, finder udvalget det dog rimeligt at give en kortfattet redegørelse for iagttagelser af officersskolernes undervisning på det gamle grundlag. Man skal i denne forbindelse minde om, at de enkelte værns officers- og specialofficersskoler drives sammen, og at mange af de iagttagelser, der er omtalt i det foregående afsnit, derfor også vil have gyldighed for officersskolerne.

C. Udvalgelsen af elever.

Uddannelsen til linieofficer er frivillig og derfor afhængig af tilstrækkelig mange ansøgere fra kvalificerede kandidater. Som forudgående civil uddannelse kræves i almindelighed matematisk-naturvidenskabelig studentereksamen eller dertil svarende uddannelse, dog med enkelte afvigelser for visse værns og uddannelsesliniers vedkommende. Som forudgående militær uddannelse forlanges i alle tilfælde en sergentuddannelse. Dertil føjes noget forskellige krav om praktisk virksomhed eller fortsat uddannelse inden for forsvaret, idet de mest teknisk prægede tjenestegrene og værn stiller de mest vidtgående krav. For flyverliniens vedkommende kræves således pilotuddannelse, reserveofficers-

uddannelse og indtil for nylig praktisk tjeneste af 1½-2 års varighed ved en flyvende eskadrille. Tilsammen betyder disse sidstnævnte kvalifikationskrav, at officersuddannelsen på flyverlinien først kan påbegyndes i en relativt fremrykket alder, hvorved disse kadetter kommer i samme ugunstige situation som den for specialofficers eleverne beskrevne (jf. side 71). Resultatet heraf fremgår i nogen grad af tallene i foranstående skema og understreges kraftigt af de i 1966, 1967 og 1968 startede klasser på Flyvevåbnets Officerssskole, der i flyverlinien kun har henholdsvis 1, 1 og 3 kadetter, men i raketlinien henholdsvis 9, 9 og 7 kadetter. Der kan med andre ord i treårsperioden 1969-71 højst påregnes en tilgang på i alt 5 pilotuddannede officerer af linien.

Dokumentation for uddannelse og praktisk tjeneste suppleres med duelighedsbedømmelser eller fortrolige udtalelser fra tjenestestederne. Officerssskolerne indkalder yderligere til en fysisk prøve (ved Flyvevåbnets Officerssskole dog en særligt tilrettelagt prøve), en psykologisk prøve, der gennemføres af Militærpsykologisk Tjeneste, og en samtale med skolen.

Udvalget finder, at den omfattende prøvelse af ansøgerne, som for tiden finder sted ved officerssskolerne, er værdifuld og bør bevares ved de kommende »X-officerssskoler«. I øvrigt er det udvalgets opfattelse, at optagelsesbetingelserne i det hele er rimelige og fungerer hensigtsmæssigt. I betænkningerne om de nye uddannelsesplaner er de gældende adgangskriterier da også i det væsentlige opretholdt.

D. Uddannelsens indhold.

Det er udvalgets opfattelse, at stofmængden i uddannelsesplanerne er for stor i forhold til den tid, der stilles til rådighed. De uheldige følger heraf kan spores på en række områder: det bliver fristende at gøre undervisningen til en lektiepræget gennemgang, som sikrer, at man når igennem det store pensum, men som ikke giver eleverne mulighed for at opnå en mere omfattende indsigt. Det bliver ikke muligt at give de pædagogiske, psykologiske og samfundsmæssige fag det omfang, som i virkeligheden er ønskeligt, hvis uddannelsesmålene skal nås. Der bliver heller ikke tid til at lade eleverne gå ud som praktikanter på så vigtige områder som lederskab og instruktørvirksomhed og derigennem etablere et frugtbart samspil mellem de vundne praktiske erfaringer og

den fortsatte teoretiske bearbejdelse på skolen.

Udvalget skal erindre om, at det ikke mindst er på disse felter, de foreliggende betænkninger om ændrede uddannelsesplaner fremsætter ønsker om udvidelsesmuligheder og forlængede tidsrammer.

E. Arbejdsmetoder.

Ved besøg på officerssskolerne har udvalget iagttaget eksempler på helt tidssvarende undervisningsformer med aktivisering af eleverne og anvendelse af audio-visuelle hjælpemidler. Omvendt har man også mødt en gammeldags kate-derundervisning, som kun i meget beskedent udstrækning har udnyttet mulighederne for at inddrage elevernes egen medvirken i den pædagogiske proces. Det står udvalget klart, at skolerne har muligheder for at anvende de bedst egnede arbejdsmetoder hæmmes, dels af det hårde arbejdspress, som let tilskynder til en gammeldags kontant indlæring af viden, dels af skolerne lærersituation, som er præget af et meget stort antal meget løst tilknyttede lærere.

F. Eksamen.

Uddannelserne på officerssskolerne afsluttes med eksamen i de allerfleste fag. Antallet af prøver er meget stort; der er omkring 30 eksamensfag, og de enkelte karakterer tillægges vægt efter sindrige systemer, som munder ud i beregning af en endelig afgangsprøvekarakter. Udvalget føler sig ikke overbevist om værdien af dette indviklede eksamenssystem, men finder, at det bør tages op til revision.

G. Lærernes uddannelse og tilknytning til skolerne.

Udvalgets iagttagelser på officerssskolerne svarer i princippet til, hvad der foran er udtalt om lærersituationen på de øvrige befalingsmandsskoler. Ganske vist synes det anerkendt, at officerssskolerne har krav på de højst kvalificerede lærere, og udvalget har - som foran anført - mødt eksempler på meget fremragende undervisning; men helhedsbilledet er stærkt præget af de ofte omtalte svagheder: de fuldt beskæftigede lærere har en relativt kortvarig funktionsperiode ved skolerne, og de mange løst tilknyttede lærere kan vanskeligt inddrages i et konstruktivt samarbejde om undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse. Udvalget har på officerssskolerne fået oplyst, at

lærernes antal kan være større end elevernes, og at lærermøder inden for så store kollegier i det højeste kan gennemføres to gange årligt. På denne baggrund er det forståeligt, at samtlige tre uddannelsesbetænkninger argumenterer for en ny undervisningsstruktur, hvor fast ansatte og fuldt beskæftigede faggruppelødere får til opgave at varetage samarbejde og koordination inden for og mellem faggrupperne.

H. Lokaler for indkvartering og undervisning m.v.

Alle tre officersskoler tilbyder i begrænset udstrækning indkvarteringsmuligheder for eleverne. De fleste elever foretrækker dog at skaffe sig boliger uden for skolerne. Ved indretningen af undervisningsafdelingerne har man - inden for meget begrænsede midler - bestræbt sig på at markere, at officersskolerne er forsvarets højeste grunduddannelser. I sammenligning med moderne skolebyggeri inden for den civile sektor står undervisningsafdelingerne dog bemærkelsesværdigt langt tilbage. Søværnets Officersskole er bygget til formålet, hvorimod Hærens Officersskole og Flyvevåbnets Officersskole har måttet overtage anlæg, der tidligere har tjent andre formål. Efter ud-

valgets opfattelse er der mulighed for at udbygge de bestående skoler, i hvert fald på Holmen og på Frederiksberg Slot, så de bliver mere i overensstemmelse med planerne om en udvidet og moderniseret uddannelse. Men det vil være meget ønskeligt, at der foretages en samlet planlægning for bygningernes vedkomme i takt med, at undervisningsprogrammerne omlægges.

I. Samarbejde i skolelivet.

Det er udvalgets opfattelse, at der på officersskolerne foregår en efter forholdene ganske god kommunikation mellem elever, lærerkreds og skoleledelse, men at man ikke fra skolernes side har lagt megen vægt på at udvikle dette samarbejde til en integrerende del af uddannelsen. Sammenholder man uddannelsesmålene med det relativt lange ophold på skolerne, med elevernes alder og deres almene kvalifikationer, synes det indlysende, at elevernes medvirken i og medindflydelse på hele uddannelsesforløbet burde prioriteres højt. Udvalget har bemærket, at dette synspunkt ikke er kommet til orde i de foreliggende uddannelsesbetænkninger, men finder så meget mere grund til at understrege dets betydning.

KAPITEL 2

Udvalgets overvejelser og forslag

I. Uddannelsesmålene.

I forordet til nærværende del-betænkning har udvalget udtalt, at man ikke her har kunnet gennemføre en selvstændig vurdering af målene for de forskellige befalingsmandsuddannelser. De opgaver, der skal løses af de enkelte grupper af befalingsmænd, er i sidste instans fastlagt gennem forsvarets personelstruktur, der forventes — som følge af »14. januar-udvalgets virksomhed - at ville undergå kraftige ændringer, især for officerers og specialofficerers vedkommende.

Udvalget skal begrænse sig til at påpege, at der som grundlag for uddannelsesplanerne bør foreligge indgående og realistiske *stillingsbeskrivelser*, der bygger på detaljerede analyser af de opgaver, de enkelte grupper af befalingsmænd skal kunne løse. Ved disse undersøgelser vil det formentlig vise sig, at en del personelgrupper, der i dag uddannes som befalingsmænd, i praksis ikke kommer til at fungere i denne egenskab. Efter udvalgets opfattelse bør man ikke lade sådanne grupper gennemgå en befalingsmandsuddannelse, men en uddannelse, der alene tager sigte mod de pågældendes rent faktiske funktion. Det siger sig selv, at grundige stillingsbeskrivelser må gennemføres i forbindelse med ændringer i personelstrukturen, som dem der påtænkes nu; men i betragtning af vore dages hastige ændringer i tekniske og taktiske forhold, er det formentlig nødvendigt at foretage løbende analyser af samtlige befalingsmænds funktioner. Udvalget finder, at også *værnenes skolekommandoer* eller tilsvarende myndigheder må inddrages i dette arbejde og udstyres med personel og materiel, så det bliver muligt - på grundlag af de foreliggende stillingsbeskrivelser og løbende analyser af befalingsmændenes funktioner — at foretage de nødvendige revisioner af uddannelsesplanerne ved de forskellige befalingsmandsskoler.

Også mangel på uddannede befalingsmænd, økonomiske problemer og andre praktiske vanskeligheder vil kunne medføre, at der opstår modsætninger mellem de i love, anordninger og kundgørelser fastlagte funktioner og de opgaver, som befalingsmænd faktisk sættes til at løse. Hvor sådanne afvigelser har mere end blot forbigående karakter, bør stillingsbeskrivelserne efter udvalgets opfattelse registrere de virkelige forhold, således at disse kan afspejles i ændrede uddannelsesbestemmelser.

En række af de for tiden foreliggende målbeskrivelser for uddannelsen af de forskellige kategorier af befalingsmænd falder i to afdelinger: dels henvises til de funktioner, den uddannede befalingsmand skal kunne udøve, dels forekommer et mere »ideologisk« afsnit, hvor der gerne lægges vægt på det karakterdannende, herunder udvikling af personlighed, initiativ, ansvarsfølelse og loyalitetsfølelse. Udvalget har bemærket sig, at de senest fremkomne betænkninger om nyordning af officers- og specialofficersuddannelserne er mere tilbageholdende på dette felt, og må henstille, at denne udvikling videreføres ved det fortsatte revisionsarbejde, således at en klarere formulering af lederskabsfunktionerne træder i stedet for løsere formulerede henvisninger til karakterdannelse osv. Man skal i denne forbindelse fremhæve betydningen af den indsats, Militärpsykologisk Tjeneste har ydet på dette område, jf. bl.a. den af tjenesten i april 1968 udsendte publikation: »Lederskab og lederskabstræning«.

Som eksempler på målsætningsproblemer ved de enkelte befalingsmandsuddannelser skal man i øvrigt nævne følgende:

Sergentuddannelsen har vanskeligheder på to felter: skoletiden er for kort i forhold til det stof, der skal tilegnes, og mange uddannede sergenter stilles over for selvstændige instruk-

tøropgaver, som ikke er forudset i uddannelsesprogrammet. Man møder altså her et tilfælde af svigtende overensstemmelse mellem uddannelsesmålene og den faktiske anvendelse af sergenterne.

Udvalget skal på denne baggrund anbefale som en langsigtet målsætning, at sergenter i almindelighed *fritages for selvstændig instruktørvirksomhed*, og vil gerne understrege, at dette sikkert vil være en af de vigtigste klimaforbedrende foranstaltninger. Så længe grundigere uddannede instruktører ikke står til rådighed i tilstrækkeligt omfang, må det dog forsøges i sergentuddannelserne at tage konsekvensen af den praktiske tjenestes krav.

Som et led i bestræbelserne på at opnå en klarere målsætning for sergenternes uddannelse finder udvalget endvidere, at det bør undersøges, om der på nogle områder kan gennemføres en *liniedeling* på sergentskolerne, således at nogle sergenter uddannes med hovedvægten lagt på lederskab og instruktionsvirksomhed, andre med særligt henblik på tekniske specialer og arbejdsledelse.

I *reserveofficersuddannelsen* foreligger allerede en slags liniedeling gennem de *særlige ordninger*, der giver ingeniører, dyrlæger, styrmænd, skibsførere, maskinmestre m.fl. mulighed for opnåelse af reserveofficersstatus efter en kortere uddannelse end normalt for reserveofficerer. Udvalget kan anbefale, at sådanne

ordninger opretholdes i den udstrækning, de svarer til faktiske behov i de enkelte værn, men at de derudover afskaffes, således at de ikke får karakter af privilegerede ordninger for særlige grupper af værnepligtige. Endvidere finder man, at det bør overvejes, i hvilken udstrækning en befalingsmandsuddannelse overhovedet er den rette forberedelse til varetagelse af de særlige opgaver, der henlægges til denne kategori af reserveofficerer.

For *officers- og specialofficersuddannelserne* gælder det forhold, at studietiden på skolerne kun omfatter en grunduddannelse, som suppleres med et omfattende system af videre- og specialuddannelser.

På denne baggrund kan udvalget tiltræde, at Hærens Officersskole kun arbejder med én linie og Søværnets Officersskole og Flyvevåbnets Officersskole med hver to linier, medens man må fraråde, at der ved Søværnets Officersskole oprettes en tredje linie for administrativt personel (jf. udvalgets udtalelser i bilag 1, 3 og 4). Søværnskommandoens repræsentant i udvalget, kommandør E. Wolfhagen, har dog taget forbehold over for dette sidstanførte synspunkt.

Samtidig skal man anbefale, at der også inden for de liniedelte uddannelser tilstræbes det størst mulige mål af fælles undervisning linierne imellem. I afsnit XI skal man i øvrigt fremlægge synspunkter om et udbygget samvirke mellem de tre værns officersskoler.

II. Udvalgelsen af befalingsmandselever.

I kapitel 1, afsnit III, er der givet eksempler på fremgangsmåden ved udvælgelsen af *sergentelever*.

Det er udvalgets opfattelse, at denne udvælgelse kan gøres mere effektiv og mere ensartet. Med henblik herpå skal man foreslå,

- at der tilrettelægges en mere indgående sessionsbehandling, hvori også indgår vejledende karakterologiske tests, så de udtagende myndigheder allerede fra den første indkaldelsesdag vil kunne koncentrere iagttagelserne om de bedst egnede befalingsmandsemner,
- at der benyttes iagttagelsesskemaer, der kan give et sikrere grundlag for vurderingen af sergentemnerne,
- at der udarbejdes systematiske vejlednin-

ger til iagttagelsesskemaerne, og at de befalingsmænd, der medvirker ved observationerne, instrueres grundigt i udvælgelsesproceduren, samt

- at tidligere, civil ledervirksomhed tages i betragtning i samme grad som skoleuddannelse og eksaminer ved vurderingen af sergentemnerne.

Udvalget finder, at den procedure, der anvendes ved udvælgelsen af *elevet til officers- og specialofficersskolerne*, fungerer hensigtsmæssigt. Da *reserveofficererne* skal kunne indtræde på de samme poster som linieofficererne — og under den fremtidige ordning formentlig både »X- og Y-officererne« - vil udvalget anbefale, at den samme procedure anvendes ved udvælgelsen af reserveofficerer.

III. Uddannelsens indhold.

Der er i det foranstående afsnit I peget på nødvendigheden af, at befalingsmandsuddannelsernes mål defineres på grundlag af indgående og realistiske stillingsbeskrivelser.

Uddannelsesplanerne for den enkelte skole bør herefter til enhver tid være udarbejdet i overensstemmelse med den til stadighed ajourførte målsætning.

Når dette ikke altid har været tilfældet - og da specielt ikke på korporal-, sergent- og løjtnantsskolerne - skyldes det utvivlsomt i høj grad den flere gange omtalte mangel på faste befalingsmænd, der medfører, at kravene til »de værnepligtige befalingsmænd« uvilkaarligt øges. Tjenestestederne vil således af let forståelige årsager præsentere befalingsmandsskolerne for stadig flere ønsker og krav med hensyn til den viden og de færdigheder, befalingsmandseleverne ønskes bibragt. Resultatet heraf er blevet et meget betydeligt fagpres på i realiteten samtlige eksisterende skoler, der uddanner korporaler, sergenter og løjtnanter.

Skolerne vil naturligvis i videst muligt omfang søge at imødekomme brugernes - tjenestestedernes — ønsker. Det er imidlertid ikke usædvanligt hos befalingsmandsskolernes ledelse og lærere at møde den opfattelse, at eleverne ved deres optagelse på skolen er for slet udrustede med hensyn til de grundlæggende soldatermæssige færdigheder, og at det grundlag, befalingsmandsuddannelsen skal bygge på, således er dels for løst, dels for uensartet. Det er derfor ikke ualmindeligt, at en væsentlig del af tiden på korporal- og sergentskolerne anvendes til at sikre, at alle eleverne er i besiddelse af det fornødne grundlag for deres uddannelse til befalingsmænd. Den tid, der bruges til dette formål, vil af skolerne blive betragtet som spildtid - set i relation til deres egentlige opgave - og for en del af eleverne vil den samme tid blive følt som en tomgangperiode. Under alle omstændigheder vil disse forhold være ensbetydende med, at der bliver kortere tid til rådighed for den egentlige befalingsmandsuddannelse - uddannelsen til at være leder og vejleder.

I samme retning virker det stadig voksende fagpres. Kravet om beherskelse af de mange specialer betyder en uheldig forskydning i uddannelsens vægtfordeling, til alvorlig skade for elevernes uddannelse i taktisk føring, arbejdsledelse og instruktionsteknik.

Udvalget må derfor anbefale,

- at der gennem en forbedret koordination af rekrutuddannelserne søges skabt et mere fyldestgørende og ensartet grundlag for korporals- og sergentuddannelserne,
- at disse i videst mulig udstrækning omformes til grundlæggende fællesuddannelser, mest muligt befriet for specialfag, og
- at påkrævet specialuddannelse af korporaler og sergenter gennemføres i form af kursus ved tjenestestederne, ved specialskolerne eller ved værnens kursusinstitutioner som led i den efter- og videreuddannelse, der er anbefalet i det efterfølgende afsnit X.

Den manglende koordination med elevernes forudgående uddannelse gør sig for løjtnantsuddannelsernes vedkommende gældende i forhold til sergentuddannelsen. Også på løjtnantsskolerne ser man megen tid anvendt til repetition eller genopfriskning af viden og færdigheder, som *alle* sergenter burde beherske inden optagelsen på skolerne, men som alligevel ikke forefindes på et tilstrækkeligt højt eller ensartet niveau.

Udvalget må påpege det lidet rationelle i en sådan overlappning i »de værnepligtige befalingsmænds« uddannelse, ikke mindst på baggrund af den relativt korte tid, der er til rådighed for disse uddannelser. Man skal derfor anbefale, at der sættes kraftigt ind i bestræbelserne på at tilvejebringe den fornødne koordination mellem sergentuddannelsen og den - i reglen kort tid herefter - følgende uddannelse til løjtnant.

Udvalget har - som tidligere anført — ikke foretaget nogen vurdering af indholdet og omfanget af befalingsmandsuddannelsernes specifikt militære fag. Man ønsker imidlertid her stærkt at fremhæve som grundlæggende princip, at uddannelserne i deres indhold må afpasses efter, om man ønsker at udanne ledere, instruktører eller specialister (jf. det i afsnit I om uddannelsernes liniedeling anførte) samt at pege på vigtigheden af den snævrere mulige overensstemmelse mellem fagenes teori og praksis - mellem befalingsmandsskolernes undervisning og elevernes fremtidige, rent faktiske funktioner på tjenestestederne.

For så vidt angår faget *samtidsorientering* henvises til udvalgets 1. del-betænkning, kapi-

tel 5, i hvilket man har anbefalet gennemførelsen af 2 ugentlige timer i dette fag på bl.a. korporal-, sergent-, oversergent- og løjtnantsskoler med henblik på at bibringe eleverne »sådanne forudsætninger, at de i deres senere virke kan gøre sig gældende som velorienterede medborgere over for de værnepligtige, de skal samarbejde med og virke som ledere for«. Endvidere henvises til udvalgets 3. del-betænkning, kapitel 2, om civilundervisning i forsvaret.

Som anført i forordet til nærværende delbetænkning, har udvalget hæftet sig specielt ved *befalingsmandsuddannelsernes pædagogiske indhold*. Man skal her henvise til de i det efterfølgende kapitel 3 fremsatte forslag til en ændret udformning af skolernes undervisning i pædagogik og psykologi, herunder praktikant-tjeneste. Samtidig skal man stærkt fremhæve betydningen af, at man allerede ved den første, grundlæggende befalingsmandsuddannelse gen-

nem disse fagområder søger at bibringe den unge befalingsmand den modenhed, selvstændighed og sikkerhed, der er en betingelse for, at han vil kunne lede, vejlede og forstå mandskabet.

Endvidere ønsker udvalget at pege på den særlige vægt, der bør lægges på den pædagogisk-psykologiske undervisning på forsvarets skoler for uddannelse af de faste befalingsmænd, idet en del af disse - ud over at skulle varetage uddannelsen af det menige mandskab - også vil komme til at virke som lærere på forsvarets skoler, herunder befalingsmandsskolerne, hvor deres opgave ikke mindst vil være at uddanne andre til at være lærere og instruktører. Der henvises i denne forbindelse specielt til det efterfølgende afsnit VI samt til udvalgets udtalelser om de forelagte forslag til planer for den fremtidige uddannelse af forsvarets faste befalingsmænd (bilag 1-5).

IV. Uddannelsens længde.

Gennem besøg ved forsvarets skoler har udvalget konstateret, at befalingsmændenes uddannelse er karakteriseret af en overordentlig stor tidsmæssig koncentration. På samtlige besøgte skoler og kursus taler såvel ledelse og lærere som elever om den tidsnød, man er i, og det pres, der som følge heraf hviler på alle.

Elevernes sædvanlige arbejdsdag er delt op i en række krævende undervisningstimer - ofte en blanding af teoretisk klasseundervisning og praktiske øvelser udendørs. Dette obligatoriske skematimetale andrager ofte over 40 timer ugentlig. Hertil kommer et normalt meget omfattende hjemmearbejde i form af lektielæsning, opgaveløsning og andet forberedelsesarbejde.

At der under al uddannelse i forsvaret ydes eleverne fuld løn kan være en del af forklaringen på denne forcerede uddannelsesform. Det forekommer øjensynlig heller ikke de militære lærere eller elever urimeligt, at der kræves en særlig indsats af elever, som oppebærer løn m.v. under deres uddannelse.

Som yderligere begrundelse for de koncentrerede befalingsmandsuddannelser er fra enkelte sider anført, at man allerede under uddannelsen har ønsket at konfrontere eleverne med det arbejdsmæssige og psykiske pres, de

senere som befalingsmænd nødvendigvis må kunne svare til.

Endelig vil der naturligvis hos de militære kommandomyndigheder være et let forståeligt ønske om at opnå den længst mulige gavntjeneste af alle befalingsmænd, såvel de værnepligtige, der skal hjemsendes senest 24 måneder efter mødet ved forsvaret, som de faste befalingsmænd, for hvem relativt lave aldersgrænser for afskedigelse kan spille væsentligt ind.

Om end udvalget i nogen udstrækning kan stille sig forstående over for disse argumenter, må man dog mene, at der generelt på forsvarets skoler og kursus for befalingsmandsuddannelser *levnes eleverne utilstrækkelig tid*, dels til forberedende arbejde med fagene, dels til nødvendige supplerende selvstudier. Det tidsmæssige pres begrænser udbyttet af undervisningen og forhindrer den ønskelige fordybelse og indlevelse i stoffet, som er en betingelse for en varig tilegnelse. Benytter man uddannelserne til en opøvelse i at kunne modstå arbejdsmæssige og psykiske pres, kan man derved indarbejde uhensigtsmæssige arbejdsvaner til skade for den efterfølgende gavntjeneste, hvor de pågældende befalingsmænd selv skal planlægge og gennemføre undervisning.

Uddannelsen af korporaler, sergenter og løjtnanter er - som omtalt i kapitel 1 - først og fremmest begrundet i mobiliseringshensyn. Såfremt det eneste formål med uddannelsen af »værnepligtige befalingsmænd« var at uddanne en mobiliseringsreserve, kunne den korte uddannelsestid på skolerne formentlig accepteres. Når man tager i betragtning, hvorledes sergenter og løjtnanter rent faktisk anvendes i fredstidsstyrkerne, finder udvalget imidlertid, at uddannelsestiden for disse unge befalingsmænd er for kort. Man bør efter udvalgets opfattelse tage konsekvensen heraf og *udvide uddannelsestiden* til en mere forsvarlig længde set i relation, dels til den foreliggende stofmængde, dels

til den faktiske anvendelse af de unge befalingsmænd.

Men også for de øvrige befalingsmandsudannelsers vedkommende — såvel på officers- og specialofficersskolerne som på specialskolerne og Forsvarsakademiet — har man, for så vidt angår uddannelsernes længde, udvist en tilbageholdenhed — eller direkte karrighed — som kun vanskeligt synes at kunne forenes med virkeliggørelsen af de uddannelsesmål, man har sat sig. Der henvises i denne forbindelse til udvalgets synspunkter på og vurderinger af de forelagte planer til fremtidig uddannelse af forsvarrets faste befalingsmænd (bilag 1-5).

V. Undervisningsformer.

Udvalgets generelle synspunkter vedrørende uddannelsesmetoder og undervisningsformer inden for forsvaret er fremlagt i udvalgets 1. del-betænkning (Militær pædagogik og ledelsesformer), side 11 ff, hvor udvalget anbefaler, at forsvaret i uddannelsen af såvel menigt mandsskab som befalingsmænd anvender »undervisningsformer og uddannelsesmidler, der er egnet til at fremme og støtte elevernes aktivitet, engagement, selvstændighed og oplevelse af personligt medansvar«. I særlig grad bør denne principielle pædagogiske målsætning gælde al uddannelse og undervisning - praktisk som teoretisk - på forsvarrets befalingsmandsskoler, hvis pædagogiske intentioner og arbejdsklima er af meget væsentlig betydning for forsvaret som helhed.

Det er udvalgets opfattelse på grundlag af iagttagelser og samtaler, at undervisningen på forsvarrets skoler i fremtrædende grad, og til dels som følge af militær tradition, er præget af de *lærerstyrede* undervisningsmetoder (foredrag, demonstrationer, eksercer-metode, klasseundervisning). Læreren er den initiativtagende, kundskabsmeddelende og lektionsdirigerende faktor, og elevernes aktivitet er almindeligvis begrænset af de krav, læreren - subsidiært lærebogen - opstiller, og meget ofte reduceret til en automatisk gentagelse eller eftergørelse af lærerens forklaringer og demonstrationer.

Det står udvalget klart, at en række militære rutinemæssige færdigheder og funktioner effektivt kan indøves efter faste standardskemaer

(f.eks. eksercer-metoden), og at lærere gennem instruktioner i stor-grupper og ved klasseundervisning er i stand til at introducere og formidle et teoretisk fagligt stof, som grupper af elever ikke magter at tilegne sig ved selvstudium, eller som eleverne bør have et overblik over inden en mere detaljeret emnebehandling. Udvalget må også erkende, at læreren i en klasseundervisningssituation kan aktivisere eleverne ved at gøre brug af en veltilrettelagt samtale-, diskussions- og spørgepædagogik.

Principielt må udvalget imidlertid advare imod en undervisning, som i væsentlig grad baseres på de ovenfor skitserede metoder, idet disse normalt ikke i tilstrækkelig grad tager hensyn til differentieringen mellem eleverne (uanset forskelle i intellekt, foruddannelse og modenhed undervises alle samtidig i samme stof på samme måde), ligesom de medfører en alvorlig risiko for elevpassivitet i undervisningssituationen og modvirker elevens personlige engagement i uddannelsen.

Erfaringerne fra civile skoler og fra adskillige forsøg inden for forsvarrets undervisningsområder viser samstemmende, at de *elev- og gruppestyrede* undervisningsformer (selvøvelse, selvstudium, gruppearbejder af forskellig art) i langt højere grad end de lærerstyrede er egnede til at hidføre en for indlæringen nødvendig intellektuel aktivitet hos eleverne, som trænes i selvstændig tænkning og handling ved selv at skulle tilegne sig de krævede færdigheder og søge den nødvendige viden samt ved at løse

mere komplekse opgaver eller problemer i grupper. Specielt ved kombinationen: selvstændig aktivitet og personligt initiativ inden for rammerne af en gruppe oplever eleverne en udfordring til samarbejde og opdrages til at påtage sig ledelsesfunktioner under ansvar for deres gruppekammerater. Sammenfattende kan siges, at eleverne gennem disse arbejdsmetoder lærer at forstå betydningen af et arbejdsklima, karakteriseret ved engagement, selvstændighed, kommunikation, aktivitet og medansvarlighed, hvorved de bibringes en pædagogisk holdning, som kan gøre dem egnede til som befalingsmænd at realisere de pædagogiske grundtanker, udvalget går ind for i sin 1. del-betænkning.

Til fremme af anvendelsen af aktiviserende undervisningsformer i forsvarets skoler vil udvalget anbefale,

- at der i forsvarets skoler iværksættes forsøg med brug af programmerede instruktioner (selvinstruerende og selvkontrolleerende) til indøvelse af elementære kundskaber (basisviden) og færdigheder i en række dertil egnede fag,
- at undervisningsplanerne for forsvarets skoler på samtlige niveauer i højere grad end hidtil udarbejdes med henblik på lærernes muligheder for at anvende varierede undervisningsmetoder, heraf især forskellige former for gruppeaktiviteter, samt på elevernes mulighed for at drive selvstudier inden for den normale daglige undervisningstid,
- at de daglige arbejdsplaner (timeplaner) opbygges af lektioner med forskellig tidslængde, afpasset efter fagart og undervisningsform,
- at studieteknik indgår både som selvstændigt kursusfag og som integrerende del af al fagundervisning i forsvarets uddannelsesinstitutioner, og at de forskellige faglærere samtidig virker som studievejledere inden for deres fag,
- at de lærebøger (grundbøger) og arbejdsmaterialer, der benyttes ved forsvarets skoler, konsekvent lægger op til elev-selvstudium og små-gruppearbejder, og
- at uddannelsernes afsluttende prøver (eksaminer) tilrettelægges i overensstemmelse med det pædagogiske sigte, de aktiviserende undervisningsformer indebærer (jf. i øvrigt side 43-44).

Under gennemgangen af undervisningsplanerne for en række af forsvarets skoler har udvalget bemærket, at stofmængderne i fagene - ofte på grund af den fagopsvulmning, som især den teknisk-taktiske udvikling fører med sig - synes at være for store i forhold til det timetal, der er normeret for fagene. Når dertil kommer, at undervisningsenhederne (klasse- og holdkvotienter) undertiden også er meget store, bliver følgen, at læreren må ty til en manuduktionspræget klasseundervisning uden mulighed for at kunne anvende friere, aktiviserende undervisningsmetoder, ligesom læreren bliver ude af stand til at skaffe sig noget dybere kendskab til den enkelte elev. Udvalget skal derfor anbefale, at forsvarets uddannelsesplaner også holdes under løbende revision med hensyn til den nødvendige afbalancering af forholdet mellem fagomfang og tilhørende normering af timetal, samt at undervisningsenhedernes størrelse ansættes til det optimale, alt under nøje hensyntagen til såvel fagart som undervisningsform.

Som det ses af kommentarerne (bilag 1-5) til de for udvalget fremlagte nye betænkninger vedrørende »X-/A- og Y-/E-officers«uddannelserne, går udvalget ind for, at der i undervisningsplanerne lægges mere vægt på undervisningen i de pædagogisk-psykologiske fagdiscipliner, end tilfældet hidtil har været, og at praktik indføres som fag i befalingsmandsudannelserne. Udvalget finder det væsentligt, at der sker en integration mellem samtlige fag i den pædagogiske gruppe, og at det teoretiske stof bringes i nøje relation til det praktisk-pædagogiske arbejde (voksenundervisning), som befalingsmandseleverne uddannes til.

Udvalget anbefaler, at man ved samtlige befalingsmandsskoler udpeger en af lærerne i den pædagogiske faggruppe til at formidle den nævnte *koordination mellem de pædagogiske fag* og til at organisere elevernes *praktikanttjeneste* samt føre pædagogisk tilsyn med denne. Samtidig betoner udvalget som en selvfølge, at der må tilstås den enkelte lærer en vidtstrakt *metodefrihed* inden for hans undervisningsområde.

Afsluttende må udvalget fremhæve vigtigheden af, at lederne og lærerne ved forsvarets befalingsmandsskoler til stadighed holder sig å jour med den pædagogisk-psykologiske forskning og den dermed forbundne undervisningsmetodiske udvikling, samt at skolerne gennem løbende forsøgsvirksomhed søger at udmønte den pædagogiske nytænkning og nyorientering.

VI. Lærere og ledere ved forsvarets skoler.

Under gennemgangen af befalingsmandsudannelsen og i kommentarerne til de ny uddannelsesplaner har udvalget gjort opmærksom på behovet for en forbedret og mere omfattende uddannelse i pædagogiske og psykologiske fag. Det er samtidig understreget, at hvor disse fag på skolerne ikke kan tilgodeses med det antal timer, som ville være ønskeligt, bliver lærernes pædagogiske indsigt og holdning og dermed skolens miljø af afgørende betydning.

Skal skolerne have mulighed for at imødekomme sådanne forventninger, stilles der krav til lærernes uddannelse og erfaring, som næppe kan opfyldes tilfredsstillende under den hidtil anvendte praksis, hvor deres tjeneste på skolerne har været så kort, at de normalt har måttet forlade skolen efter at have undervist tre, måske fire år. Udvalget må derfor anbefale, at der ved hver skole opbygges *en fast stab af ledere og lærere*, som har kvalificeret sig gennem særlig uddannelse til at stå for skolens pædagogiske udviklingsarbejde, og som også får tilstrækkelig tid til at bearbejde og nyttiggøre de erfaringer, som de efterhånden indhenter i skolearbejdet. Ud over denne faste lærerstab vil der i militære fag være behov for et antal *deltidsbeskæftigede lærere*, som det ofte vil være vanskeligt at drage med i den løbende pædagogiske planlægning. Bliver antallet af sådanne timelærere for stort, kan det få uheldig indflydelse på skolens arbejde, og udvalget må derfor anbefale, at antallet af deltidsbeskæftigede lærere reduceres - evt. gennem fast ansættelse ved flere skoler eller ved en mulig kombination af flere specialer hos samme lærer.

Også for de civile lærere ved skolerne gælder det, at de kun undtagelsesvis bør ansættes som timelærere. Alle deltidsbeskæftigede lærere må forpligtes til - mod honorering — i fornødent omfang at deltage i planlægningen af skolens undervisning.

Dersom undervisningen på forsvarets skoler i overvejende grad hviler på heltidsbeskæftigede lærere, der på længere sigt er knyttet til skolerne, vil det være velbegrundet at stille *særlige uddannelseskrav til lærerne*. På officers- og specialofficersskolerne er der med de foreslåede planer for de fremtidige »X- og Y-officerer«s uddannelse skabt en god baggrund for en sådan videre uddannelse. Størstedelen af lærerne vil endvidere fra den praktiske tjeneste medbringe erfaring fra deres undervisning og

optræning af menige. Denne uddannelse og erfaring har dog kun i mindre omfang taget sigte på den særlige opgave, som er skolerne: at uddanne ledere og uddannere. En supplerende uddannelse i pædagogiske og psykologiske fag vil således være ønskelig.

Udvalget må derfor anbefale, at lærere, der knyttes fast som undervisere til forsvarets skoler, forinden har gennemgået en *grundig teoretisk og praktisk skoling i pædagogik*. Udvalget har tidligere - jf. tillægget til nærværende delbetænkning - stillet forslag om en 3-semesteres uddannelse i voksenpædagogik ved Forsvarsakademiet. Denne uddannelse er beregnet for ledere i det pædagogiske planlægningsarbejde og må derfor være et rimeligt krav til lederne på forsvarets skoler. Tilsvarende eller højere uddannelse - evt. ved civile læreanstalter - vil være nødvendig for lærerne i de pædagogiske og psykologiske fag.

For skolerne øvrige faste lærere skønnes en pædagogisk uddannelse af ca. 6 måneders varighed påkrævet. Det bør i denne forbindelse undersøges, om den 3-semesteres pædagogiske specialuddannelse ved Forsvarsakademiet vil kunne lægges således til rette, at uddannelsens 1. semester — som en selvstændig enhed — kan udgøre ovennævnte, nødvendige pædagogiske uddannelse for alle lærere ved forsvarets skoler. Gennemgang af dette 1. semester vil i så fald kunne gøres obligatorisk for alle militære lærere, og disse vil have opnået forøgede muligheder for en eventuelt senere ønsket gennemførelse (færdiggørelse) af *hele* den pædagogiske specialuddannelse ved Forsvarsakademiet.

Tilsvarende krav vil vanskeligt kunne stilles til alle deltidsbeskæftigede lærere. Man må her som minimum sikre sig, at disse lærere, sammen med de øvrige, med jævne mellemrum gennem kortere kursus bliver gjort bekendt med udviklingen inden for voksenpædagogikken og får lejlighed til under kyndig vejledning kritisk at gennemgå deres undervisningsmetoder og -planer.

Da lærerne nu foreslås knyttet til skolerne over en længere årrække end hidtil, må *kontakten mellem undervisningens teoretiske indhold og dens praktiske anvendelse* - mellem skole og praktisk tjeneste - ofres særlig opmærksomhed. Det vil være nødvendigt med et snævert samarbejde mellem skolerne lærere og de militære enheders befalingsmænd. Det hører

med til virksomheden som lærer, at man holder sig å jour med den seneste udvikling inden for sit fag - og også får de praktiske muligheder for det - men derudover vil det være nødvendigt, at lærergerningen afbrydes af kortere perioder med praktisk tjeneste, så man stadig er nøje kendt med det miljø, som eleverne senere skal virke i.

VII. Uddannelsesfaciliteter og undervisningsmidler.

Udvalget har på sine besøg ved forsvarets skoler konstateret, at disses bygningsmæssige indretning samt udstyr af undervisningsmidler ikke overalt er pædagogisk tidssvarende.

Da en hensigtsmæssig udformning af undervisningslokalerne og tilstedeværelsen af et alsidigt, funktionelt udstyr af pædagogiske hjælpemidler er af overordentlig stor betydning for undervisningens effektivitet og variationsmuligheder samt for den almindelige arbejdsstrivsel på uddannelsesstedet, må udvalget anbefale, at befalingsmandsskolerne i disse henseender til stadighed er fuldt på højde med den udvikling, som tekniske fremskridt og pædagogisk nyorientering måtte medføre.

Udvalget må dertil anbefale, at de skoler, der normalt har eleverne boende, først og fremmest sergent- og løjtnantsskolerne, efterhånden udformes som de bedst indrettede kostskoler (højskoler) for anden voksenuddannelse. Eleverne må have velindrettede værelser, egnede både til ophold og til selvstudium, og der må være tilknyttet fritidsområder.

Udvalget har i øvrigt i sin 5. del-betænkning (Tjenestestedernes indretning og udstyr) fremlagt synspunkter vedrørende *det bygningsmæssige mønster* for skoler inden for forsvaret og skal derfor i det efterfølgende blot komme med bemærkninger og henstillinger angående skolernes forsyning med de forskellige pædagogiske hjælpemidler.

Udvalget har konstateret, at man f.eks. på sergentskoler underviser efter reglementshæfter, som på grund af årelang brug er forsynet med talrige indklæbede linie- og afsnitsrettelser, der ofte er ulæselige. Udvalget vil anbefale, at reglementerne overalt bringes som *løsblads-hæfter*, hvor hele sider kan udskiftes, når rettelser er nødvendige.

Befalingsmandsskolernes bestand af egentlige

En veltilrettelagt uddannelse og forbedrede muligheder for tjeneste af længere varighed ved forsvarets skoler vil kunne tiltrække egnede læreremner blandt forsvarets faste befalingsmænd. Dette bør underbygges ved, at lærerstillingen gøres lige så attraktiv som anden tjeneste ved forsvaret - også ved at byde på samme advancementsmuligheder.

lærebøger bør til stadighed fornyes i takt med den løbende faglige og undervisningsmetodiske udvikling, og læreren må individuelt have mulighed for at vælge lærebøger, som er relevante i forhold til de undervisningsmetoder, han ønsker at anvende.

I de pædagogiske fag bør udarbejdes lærebøger og håndbøger med særlig relation til de praktiske pædagogiske opgaver og problemer, forsvarets befalingsmænd stilles over for.

Hvor det er påkrævet, at forsvaret selv lader udarbejde lærebøger eller kompendier af faglig eller pædagogisk art, bør forfatterne honoreres for deres arbejde og have tjenestefrihed i den periode, dette står på. Udvalget vil anbefale, at også civile sagkyndige og pædagoger inddrages i tilrettelæggelsen og redaktionen af sådanne bøger.

Udvalget har fået forelagt to hjælpemidler for yngre befalingsmænd: »Huskeseddel for instruktører« og »Små vink til den unge befalingsmand«. Det er udvalgets opfattelse, at disse instruktioner og vink ikke egner sig som praktisk pædagogisk vejledning i undervisnings- eller samværssituationer med menige, idet indholdet ikke er i overensstemmelse med de pædagogiske og klimamæssige principper, udvalget går ind for. Udvalget vil anbefale, at der udarbejdes en egentlig *pædagogisk-metodisk håndbog for unge befalingsmænd i samtlige værn*.

Til fremme af aktiviserende undervisning (gruppearbejder og selvstudium), bør enhver skole råde over såvel et velforsynet bibliotek som over håndbogssamlinger i de respektive fag- og arbejdslokaler.

Samtlige skoler bør være forsynet med et righoldigt demonstrationsmateriale til dækning af såvel militære som civile fag (plancher, modeller, terrænborde, billedbånd, film, dias, trans-

parenter m.m.) samt de nødvendige audiovisuelle hjælpemidler (flonellograf, flip-over, episkop, diaskop, overhead-projector, filmsapparat, båndoptager osv.). I de lokaler, der permanent benyttes til instruktioner af forskellig art, må sådanne hjælpemidler være fast undervisningsinventar, så læreren ikke skal spille tid med afhentning i depot, opstilling og apparatprøve.

Skolernes laboratorier og andre speciallokaler bør være indrettet og udstyret på højde med sådanne lokaliteter i civile skoler på tilsvarende undervisningsniveau. Til undervisning i fremmedsprog bør forefindes særlige sproglaboratorier.

Også skolernes udendørsanlæg, øvelsespladser o.lign. må være forsynet med det nødvendige undervisningsapparat, og der må på øvelsesområderne være adgang for lærerne til indendørs - i specielt for dette formål indrettede instruktionshuse — at kunne supplere de praktiske øvelser med den tilhørende teori.

Skolerne bør råde over lokaleområder, som i lighed med de nogle steder forekommende ud-

dannelsesmaterielkontorer (UMAK) er udformet som *pædagogisk værksted* med depot for undervisningsmidler, med duplikeringsapparat, fotokopieringsmaskine til fremstilling af transparenter o.a. samt materialer til udarbejdelse af plancher og andet demonstrationsmateriale. I det pædagogiske værksted afsættes arbejdspladser til de lærere og elever, der her vil forberede sig til undervisningstimerne.

Ved større skoler er det påkrævet, at det pædagogiske værksted har et fast personale, som foruden at administrere og organisere samlinger kan yde lærere og elever assistance såvel i som uden for den daglige undervisningstid.

Udvalget vil anbefale, at der oprettes en *undervisningsmaterielcentral*, fælles for de 3 værnsskoler, som kan fremstille, eventuelt fremskaffe, sådanne undervisningsmaterialer (plancher, modeller af våben, maskiner etc., dias, filmbånd o.a.), der med fordel kan standardiseres. En sådan central vil i øvrigt kunne være et koordinerende organ for tilvejebringelse også af andet undervisningsmateriale, f.eks. lærebøger og kompendier.

VIII. Samarbejde i skolelivet.

Indtil 1968 har man på de fleste af forsvars skoler haft en ordning med klasseformænd, der ikke var valgt af kammeraterne, men udpeget på grundlag af indkaldelsesnummer eller anciennitet (den militære rækkefølge). Med vedtagelsen af Lov om samarbejdsregler i forsvaret af 7. juni 1967 er der skabt et nyt grundlag for samarbejdsordningerne, der også omfatter skolerne. Det påhviler herefter enhver skolechef at etablere en ordning, som på bedst mulig måde kan inddrage de forskellige personalegrupper i et indbyrdes samarbejde. Loven overlader det udtrykkeligt til hver enkelt skole under chefens ansvar at søge frem mod den ordning, der bedst harmonerer med de lokale forhold. For de skoler, der omfatter menigt personale, gælder særlige forskrifter om valg af talsmænd og oprettelse af talsmandsudvalg; men disse bestemmelser forhindrer ikke, at der derudover etableres en mere omfattende samarbejdsordning.

Det er udvalgets opfattelse, at klasseformanden - hvor man fortsat ønsker at bevare denne »institution« — ikke nødvendigvis bør være

klassens i anciennitet ældste elev, men at tjenesten som klasseformand udmærket vil kunne tilrettelægges som omgangstjeneste for samtlige klassens elever. I betragtning af de mange administrative og kommandomæssige funktioner, hvervet indebærer, vil der herigennem kunne meddeles eleverne et værdifuldt tilskud til deres øvrige uddannelse.

Man går i øvrigt ud fra, at klasseformanden kun vil kunne optræde som repræsentant for klassen, såfremt han er valgt af eleverne selv.

Med hensyn til *skolernes elever* gælder det - bortset fra et mindretal af eleverne på korporal- og sergentskolerne — at de alle er frivillige. De har selv valgt den pågældende uddannelse og vil derfor naturligt nok være interesserede i at få det bedst mulige ud af den. På korporal- og sergentskolerne er eleverne endnu for de flestes vedkommende ret unge og uerfarne; men når uddannelsen er færdig, forventer man af dem en både moden, ansvarlig og selvstændig optræden som vejleder for andre. På de øvrige skoler er eleverne ikke blot ældre, men har allerede i kortere eller længere tid haft selvstæn-

digt ansvar som befalingsmænd. På alle skoler uddanner man kommende medarbejdere.

Alt taler således for, at man allerede under uddannelsen på befalingsmandsskolerne bestræber sig på at drage eleverne med ind i et ansvarligt samarbejde om både tilrettelæggelse og gennemførelse af uddannelsen. Et sådant samarbejde mellem elever og skole - og mellem elever og lærere i den enkelte undervisningssituation - vil være en nødvendig forudsætning for, at ledere og vejledere kan uddannes efter de pædagogiske retningslinier, som er nedfældet i udvalgets 1. del-betænkning.

Hvad her er sagt om samarbejde elever og skole imellem, må naturligvis i lige så høj grad gælde forbindelsen mellem *lærerstab* og skoleledelse. Hvis udvalgets indstilling om en fastere ansættelse af lærere ved skolerne følges, vil man få væsentligt bedre muligheder for at opbygge en dygtig og erfaren medarbejderstab, hvis indsigt det vil være naturligt at udnytte ved den løbende planlægning og vurdering af skolens undervisning. Udvalget skal derfor henstille, at der i timeplanerne afsættes tilstrækkelig tid til lærermøder og til samtaler mellem elever og lærere. Denne virksomhed bør indgå i lærerens pligtige timetal og honoreres som pædagogisk arbejde.

Man vil gerne understrege, at en væsentlig del af samarbejdet inden for en skole må foregå som uformelle drøftelser mellem de direkte indblandede. Dette bør dog ikke forhindre, at man også på skolerne ofrer det mere formaliserede samarbejde opmærksomhed. Efter gennemførelsen af den nye lov om samarbejdsregler gøres der nu rundt om på skolerne forsøg med etablering af samarbejdsordninger. Efter udvalgets opfattelse vil *elevråd* — eventuelt tals-

mandsudvalg — udpeget af eleverne selv, være naturlige organer for elevernes organiserede medvirken i drøftelser og beslutninger om skolelivets forløb. Også *lærerråd* med jævnlige møder vil være helt selvfølkelige institutioner i skoledriften. Man ønsker tillige at pege på betydningen af, at der skabes organer, hvor alle grupper på en skole kan være repræsenteret samtidig. Sådanne *skoleråd*, der bygges oven på elev- og lærerråd, vil kunne udvikle sig til arbejdsfællesskaber, der bidrager til, at den ofte mere ensidige kommunikation, som kan være forårsaget af selve det militære system, afløses af et frit og åbent samarbejde mellem alle på skolen.

Det er dog en nødvendig forudsætning, at samarbejdsorganerne på en skole får en nærmere fastlagt kompetence til at beskæftige sig med vigtige anliggender. Udvalget skal derfor anbefale, at forsvarets centrale skolemyndigheder afstår fra at udarbejde undervisnings- og timeplaner for skolerne i alle enkeltheder og indskrænker sig til at angive mål og ramme for uddannelsernes enkelte områder og fag. Det bliver da skolernes — dvs. elevers, læreres og ledelses - opgave i et internt samarbejde at udfylde disse rammer og forsøge at nå målene. Kun et samarbejde, som understreger den enkeltes medansvar for skolens samlede virke, kan skabe det pædagogiske miljø, som er en afgørende del af enhver skole for voksne.

Man skal i denne forbindelse påpege nødvendigheden af, at kommunikationen mellem de valgte repræsentanter i skoleråd el. lign. og deres vælgere til stadighed foregår åbent og uhindret både på det formelle og det uformelle plan.

IX. Eksamen og prøver.

På grundlag af forelagt orienterende materiale er det udvalgets opfattelse, at uddannelserne ved forsvarets skoler i for høj grad er belastet med prøver og eksaminer. Man har således bemærket, at der i en betænkning vedrørende fremtidig uddannelse af »X-officerer« ved et af værnene findes forslag om ca. 40 prøver og eksaminer i løbet af uddannelsestiden.

Udvalget stiller sig tvivlende over for værdien af et så omfattende og administrativt kræ-

vende eksamensapparat. Dels tager kontrollerende foranstaltninger i eksamensform uhensigtsmæssig megen tid på bekostning af undervisningstimer, dels har eksaminer af enhver art tilbøjelighed til at virke tilbage på udviklingsformen, der let præges af træning og repetition specielt med en forestående prøve for øje til skade for mere givende, friere undervisningsmetoder, og endelig har specielt de traditionelle og stadig gængse hukommelsesprøver ikke no-

gen synderlig pædagogisk, faglig eller praktisk værdi.

Udvalget anbefaler derfor, at forsvarets skolestyrelser ved revisioner af uddannelsesplanerne reducerer antallet af prøver og eksaminer og koncentrerer disse omkring enkelte hovedfag eller integrerede fagområder.

For de eksamensfri fags vedkommende bør man i stedet for at afholde periodiske standpunktsprøver (maskerede periodeeksaminer) lade eleverne fremlægge rapporter, øvelsesopgaver og gruppearbejder til vurdering og drøftelse af elever og lærer i fællesskab.

I de fag, hvor eksamen afholdes, bør såvel skriftlige som mundtlige opgaver udarbejdes i nær tilknytning til anvendte undervisningsformer og til de praktiske opgaver, den færdiguddannede befalingsmand vil blive stillet over for, ligesom eksaminanden må have adgang til at bruge fagets hjælpemidler. Ved mundtlige prøver gives en vis forberedelsestid, alt efter fagets art.

Udvalget vil anbefale, at eleverne på officers- og specialofficersskolerne ved uddannelsens afslutning også fremlægger en større skrift-

lig eksamensopgave, som tværgående berører flere fag og er udført over længere tid.

Idet udvalget går ind for, at eksamen kun afholdes i relativt få vigtige fag eller faggrupper, finder man, at alle fagkarakterer principielt bør tælle lige.

Udvalget vil endvidere anbefale, at karaktererne for anlæg, flid og forhold (egnheds- og personlighedskarakterer) afskaffes, idet det efter udvalgets opfattelse ikke er muligt at opstille eksakte kriterier for en vurdering af menneskelige egenskaber og adfærdsformer; bedømmelse heraf vil almindeligvis bero på subjektive skøn.

Udvalget har diskuteret, om det fortsat vil være nødvendigt at opretholde indordningen af de afgående elever i den militære rækkefølge, uden dog at kunne stille forslag om at fravige dette princip. Derimod finder man, at elevernes indbyrdes placering i denne »aldersorden« alene bør være bestemt af de opnåede fagkarakterer. I øvrigt understreger udvalget, at skolerne bør afstå fra at lægge op til en særlig fremhævelse af de opnåede eksamenskvoteinter og disses betydning.

X. Efter- og videreuddannelse.

Som det fremgår af beskrivelserne i kapitel 1, afsnit II–VII, forudsætter befalingsmandsskolernes grunduddannelser, at disse følges op af en fortsat træning og uddannelse, og dette forhold gælder samtlige befalingsmandsskoler fra korporal- til officersskole.

Denne fortsatte uddannelse af befalingsmændene finder sted, dels gennem praktisk tjeneste ved enhederne, dels på særlige kursus. Disse kan være oprettet lokalt, de kan finde sted på en af forsvarets mange specialskoler (jf. kapitel 1, afsnit I, pkt. D), eller de kan foregå i udlandet.

Det er udvalgets opfattelse, at den efteruddannelse af befalingsmændene, som skal finde sted ved *de enkelte tjenestesteders foranstaltning*, må tillægges en meget afgørende betydning i det samlede uddannelsesbillede. Imidlertid synes det ved mange tjenestestede at være en almindelig opfattelse, at befalingsmændene - og specielt befalingsmændene af de lavere grader - simpelt hen kan alt for lidt, når de tilgår fra skolerne. Man forventer tilsyneladende,

at de nyuddannede sergenter m.fl. også er færdiguddannede, hvad de naturligvis ikke kan være, først og fremmest på grund af den relativt kortvarige uddannelsesestid på skolerne.

Etableringen af skoler for uddannelse af korporaler, sergenter og oversergenter kan betragtes som en rationaliseringsforanstaltning med det formål at aflaste tjenestestederne for den del af befalingsmandsuddannelsen, som vil være fælles for alle befalingsmandselever på et givet trin, og som derfor mest rationelt vil kunne bibringes de pågældende under ét. Befalingsmandsskolerne synes at være helt på det rene hermed. De højere kommandomyndigheder har ud fra tilsvarende betragtninger udsendt direktiver om tjenestestedernes pligter og ansvar for den del af uddannelsen, som ikke er givet befalingsmændene på skolerne. Alligevel ses sådanne direktiver kun sjældent udmøntet lokalt i konkrete planer for denne efteruddannelses gennemførelse.

Såvel af hensyn til den nyttetjeneste, man nødvendigvis må forlange af »de værnepligtige

befalingsmænd«, som til disses forsvarlige anvendelse i mobiliserede enheder, finder udvalget det påtrængende nødvendigt, at der for befalingsmændenes efteruddannelse ved tjenestestederne - gennem et snævert samarbejde mellem disse og de respektive befalingsmandsskoler - udarbejdes *faste, detaljerede planer*. For at sikre gennemførelsen af disse må der utvivlsomt foretages personelmæssige justeringer, specielt med hensyn til fastsættelsen af tjenestestedernes normerede antal af officerer og specialofficerer, således at efteruddannelsen kommer til at påhvile befalingsmænd, som er specielt udpeget til at løse denne særlige opgave. Det skal dog tilføjes, at forholdene inden for de forskellige tjenestegrene kan være så forskelligartede, at de anførte betragtninger ikke har den samme gyldighed overalt.

For så vidt angår den del af samtlige befalingsmandskategoriens efter- og videreuddannelse, som finder sted i form af kortere eller længere kursus ved *specialskoler m.v.*, er det udvalgets indtryk, at denne er både hensigtsmæssig og effektiv. Der er med disse specialskoler og kursusinstitutioner skabt et særdeles veludbygget uddannelsesapparat, som er i stand til at imødekomme det militære personels behov for og ønsker om såvel at specialisere sig inden for de administrative, tekniske og taktiske områder som at ajourføre uddannelsen fortløbende.

Optagelse på specialskolernes kursus sker i væsentlig udstrækning ved befaling. For så vidt angår den efteruddannelse, som til enhver tid vil blive nødvendiggjort af den faglige og tekniske udvikling, finder udvalget det rimeligt, at en sådan tilkommandering af elever fortsat finder sted. Hvor det drejer sig om anden fortsat uddannelse, er udvalget derimod af den opfattelse, at der bør gives større mulighed for, at alle kan opnå en ønsket videreuddannelse, og at det ikke - som tilfældet ofte synes at være i dag - bliver mere uvedkommende hensyn (tidspunkt, tjenestested og frigørelsesmulighed), der spiller afgørende ind ved udtagelse af ele-

ver til specialskoler og kursus. Det naturligste og sundeste princip vil være, at *videreuddannelse sker udelukkende efter ansøgning* fra den enkelte befalingsmand. Dette princip er da også allerede i nogen grad gennemført, f.eks. for de videregående uddannelser på Forsvarsakademiet.

Udvalget ønsker endvidere at fremhæve det ønskelige i, at efter- og videreuddannelsen i højere grad, end tilfældet synes at være i dag, bliver taget i betragtning ved afgørelsen af befalingsmændenes fremtidige anvendelse og muligheder. En sådan praksis vil skabe en god motivation for ansøgning om videreuddannelse.

Det vil efter udvalgets opfattelse være hensigtsmæssigt, at der i befalingsmændenes videreuddannelse, på områder hvor det er muligt, foretages en sammenlægning - eller i hvert fald en koordinering - af uddannelserne inden for de tre værn. Hertil kommer, at det for visse af de videregående uddannelser utvivlsomt ville være en fordel, at disse søgtes placeret ved sådanne civile institutioner, der varetager tilsvarende uddannelser. Der tænkes her f.eks. på udvidet sproguddannelse, uddannelse i anvendelse af elektronisk databehandling, visse tekniske uddannelser, handelsuddannelser og pædagogiske uddannelser.

Udvalget vil endelig pointere, at der - af hensyn såvel til en forsvarlig uddannelse af det værnepligtige mandskab som til forsvarets effektivitet i det hele - må gives efter- og videreuddannelsen af befalingsmænd af alle grader en meget høj prioritet. Antallet af befalingsmænd af de forskellige kategorier bør derfor normeres til en sådan størrelsesorden, at der til enhver tid vil kunne frigøres et passende antal befalingsmænd fra den daglige tjeneste til gennemgang af skoler, kursus eller anden form for videreuddannelse. Det kan efter udvalgets mening ikke accepteres, at efter- og videreuddannelsen - således som det ofte er tilfældet i dag - sker på bekostning af uddannelse og beredskab ved de opstillede og udrustede enheder.

XI. Skolernes organisation.

Der er i kapitel 1, afsnit I, givet en kortfattet oversigt over forsvarets skolesystem. Det fremgår heraf, at antallet af skoler er meget stort. Et nærmere studium vil afsløre, at en del

af skolerne har et relativt begrænset elevtal. Den indbyrdes forbindelse mellem de mange skoler må være et vigtigt spørgsmål, som får særlig aktualitet i en periode, hvor alle uddan-

nellesprogrammer er under revision. Der foretages da også inden for de enkelte værn undersøgelser af skolestrukturen med henblik på at føre den å jour med den almindelige udvikling i forsvarrets uddannelser.

Udvalget skal i denne forbindelse anføre tre hovedsynspunkter:

1. Der kan være både økonomiske og pædagogiske fordele ved at sammenlægge skoler til *større enheder*. Dette giver mulighed for en bedre udnyttelse af lærerkræfter, undervisningsmateriel samt bygninger og andre anlæg. Det kan også forekomme, at kun en skole af en vis størrelse overhovedet har mulighed for at knytte kvalificerede lærere og moderne materiel til undervisningen.

2. Det kan have betydning for eleverne, at de under uddannelsen ikke er henvist til udelukkende at omgås og undervises sammen med helt ligestillede kammerater, men at de også møder folk med andre uddannelsesmål. Et *differentieret skolemiljø* vil i høj grad kunne forøge udbyttet af undervisningen.

3. Det er dog ikke udvalgets opfattelse, at centralisering af uddannelserne er et ubetinget gode. Hvor forholdene i øvrigt gør det muligt, finder man det værdifuldt, at der består *flere adskilte skoler*, som hver har frihed til at eksperimentere sig frem mod den bedste løsning af uddannelsesopgaverne. Den fornødne ensartethed i niveauet vil kunne sikres gennem et lempeligt tilsyn fra værnenes skolekommandoer eller tilsvarende kommandomyndigheder.

På dette grundlag skal udvalget gøre følgende bemærkninger:

For *søværnets og flyvevåbnets sergentskoler* er gennemført en centralisering, henholdsvis i Frederikshavn og i Værløse, som skønnes velmotiveret.

En fælles lokalisering af *hærens sergentskoler* er næppe påkrævet af almindelige pædagogiske grunde, men kan være motiveret af hensynet til velegnede øvelsesområder. Skulle en sådan lokalisering blive gennemført, vil det naturligvis være nærliggende at udnytte dens muligheder til at etablere øvelser på tværs af de enkelte våbens sergentskoler. Udvalget føler sig derimod ikke overbevist om, at skolerne - selv under disse omstændigheder — bør sammensmeltes til én institution. Under henvisning til det ovenfor under 3. anførte vil man tværtimod finde det ønskeligt, at de enkelte våbenarter inden for hæren i princippet opretholder selvstændige sergentskoler.

Om *reserveofficersskolerne* kan tilsvarende betragtninger anføres. Uanset om der måtte gennemføres en flytning af hærens sergentskoler til et fælles område, finder man det i øvrigt ønskeligt, at det enkelte våbens løjtnantsskole lokaliseres sammen med og tilsluttes våbnets sergentskole. Der er i de fleste tilfælde en så nær forbindelse mellem de to uddannelser, at det vil være værdifuldt for sergenteleverne under deres uddannelse at have umiddelbar kontakt med løjtnantsuddannelsen. For visse af fagene, ikke mindst dem, der har relation til lederskab og instruktørvirksomhed, vil det også være en fordel, at undervisningen på sergent- og løjtnantsskole kan planlægges og gennemføres som en sammenhængende helhed.

Af samme grunde må det anbefales, at *oversergentskoler* — i den udstrækning de måtte blive opretholdt - knyttes til sergent- og løjtnantskolerne.

For *officers- og specialofficersskolerne* gør særlige hensyn sig gældende. Under de nuværende forhold har hvert værn sin officers- og sin specialofficersskole, og de to skoler drives under fælles ledelse. Fællesskabet mellem skolerne synes imidlertid at være mere formelt end reelt. Trods den fælles lokalisering og ledelse er det kun i begrænset udstrækning den samme lærerkreds, der virker ved begge skoler. Undervisningsplanerne er klart adskilt og ligger på helt forskellige niveauer, og fællesarrangementer mellem de to kategorier af elever er relativt få.

I de senest udarbejdede betænkninger om reformering af de faste befalingsmænds uddannelse påregnes den gældende struktur i skolerne ledelse opretholdt (jf. Hærkommandoens betænkning om »Y-officerernes Grunduddannelse«, side 50, og Søværnskommandoens skitseforslag til »Uddannelse af E-officerer«, side 22). I uddannelsesdebatten har man endvidere drøftet muligheden af at tilrettelægge en fælles grunduddannelse af de to officerskategorier og en påfølgende differentiering, hvor »Y-officererne« forlader skolen efter en kortere samlet uddannelse end »X-officererne«. Udvalget kan se noget værdifuldt i tanken om et grundlæggende fællesskab i officersuddannelserne, men må understrege, at en virkeliggørelse af disse ideer vil forudsætte ensartede adgangsbetingelser. De foreliggende forslag åbner imidlertid adgang til »Y-officersuddannelsen« på grundlag af 10 års skolegang (realeksamen eller dertil

svarende uddannelse), men kræver 12 års civil skolegang (matematisk studentereksamen, eller hvad dertil svarer) som forudsætning for optagelse på »X-officersskolerne«. Hvis disse forskelle opretholdes, bliver det ikke muligt at virkeliggøre tanken om en fælles grunduddannelse.

Ved afgørelse af den fremtidige skolestruktur må det derfor overvejes, om der umiddelbart - eller i hvert fald i løbet af en ganske kort år-række - vil kunne opstilles samme adgangs-betingelser for de to officersuddannelser, dvs. mindst 12 års almen skoleuddannelse. Efter udvalgets opfattelse vil det næppe være realistisk foreløbig at regne med denne mulighed. Man er derfor tilbøjelig til indtil videre at advare mod en fortsat sammenkobling af »X- og Y-officersskolerne« og finder det mere hensigtsmæssigt at adskille dem klart for at markere, at der er tale om to principielt forskellige uddannelser, der sigter mod forskellige funktioner inden for forsvaret. Denne adskillelse bør naturligvis ikke hindre, at der skabes overgangsmuligheder mellem de to uddannelsesforløb.

Gennemføres en adskillelse af skolerne, rejser sig spørgsmålet om et eventuelt samvirke mellem de tre værn inden for hvert enkelt af de to uddannelsesniveauer.

For de kommende »X-officersuddannelser« foreligger betænkninger fra alle tre værn. Efter udvalgets opfattelse taler mange grunde stærkt for et tæt samarbejde, eventuelt en sammen-smeltning af skolerne. Følgende hensyn skal anføres:

- Der regnes med stort set ensartede optagelsesbetingelser på de tre skoler.
- Undervisningens niveau skønnes overalt at skulle være som på en højere læreanstalt.

- Det samlede antal elever, der årligt skal søges uddannet, vil efter de foreliggende opgivelser blive ret begrænset.
- En række fag, herunder statskundskab, psykologi og pædagogik, som i de nye planer får en fremtrædende plads, vil for en stor dels vedkommende have samme indhold på skolerne.
- Der ønskes på alle tre skoler oprettet en række stillinger som faggruppe- eller afdelingsledere. Et vist fællesskab om disse personer synes at være en helt nødvendig forudsætning for, at kvalificerede kræfter kan findes og fastholdes.
- Der er et klart behov for relativt kostbare nyindretninger af speciallokaler, som i nogen udstrækning vil kunne være fælles for skolerne.

Udvalget skal ikke stille noget konkret forslag om formen for det ønskelige samarbejde mellem værnenes »X-officersskoler«, men henstille, at dette spørgsmål tages op til nærmere overvejelse.

Om de kommende »Y-officersskoler« foreligger betænkninger fra Hærkommandoen (marts 1968) og Søværnskommandoen (juni 1968). På grundlag af de foreliggende overvejelser må det forventes, at disse skoler hver for sig vil have et større antal elever pr. årgang end »X-officersskolerne« og således noget lettere vil kunne skaffe lærerkræfter og udstyr i det ønskelige omfang. Udvalget skal dog pege på, at uddannelsesplanerne omfatter relativt mange fællesfag, og at der hermed foreligger et grundlag for et ikke ubetydeligt samvirke mellem de tre værns »Y-officersskoler«.

Uddannelsen i pædagogik og psykologi ved forsvarets skoler

I. Den generelle baggrund.

I udvalgets 1. del-betænkning vedrørende militær pædagogik og ledelsesformer er udtrykt det generelle synspunkt, at

»forsvarets uddannelse bør søges formet således, at den kan komme til at foregå i et sådant klima og under anvendelse af sådanne undervisningsmetoder og andre uddannelsesmidler, at den er egnet til at fremme og støtte elevernes aktivitet, engagement, selvstændighed og oplevelse af personligt medansvar« (side 13).

Dette mål realiseres ifølge betænkningen først og fremmest derved, at

»forsvarets ledere, lærere og instruktører besidder en holdning til deres elever, der giver sig til kende, dels ved åbenhed over for veje og midler til realisering af det generelle pædagogiske mål og dels ved en åbenhed over for elevernes synspunkter og problemer« (side 14).

Disse generelle synspunkter i betænkningen vedrørende den militære pædagogik i forbindelse med det efterfølgende mere specifikke forslag om »Ændring af uddannelsesformen på forsvarets skoler« (kapitel 2, afsnit III) samt de i samme betænkning (kapitel 3) udtrykte betragtninger vedrørende militært lederskab og kommunikation leder naturligt op til en ændring af selve undervisningen i militær pædagogik og psykologi*) ved forsvarets skoler.

Undervisningen i disse fag har hidtil været givet temmelig vide rammer, kun afstukket af

et timetal og nogle relativt vage undervisningsbestemmelser. Der har ikke været gjort systematiske forsøg på at koordinere undervisningen mellem skoler på samme niveau, ej heller på at sætte undervisningen på de forskellige niveauer i indbyrdes relation. Undervisningens indhold, omfang og kvalitet har således i høj grad måttet bero på den enkelte lærers initiativ og formåen. Da der tillige har været mangel på egnede lærebøger og andet undervisningsmateriel, kan det ikke undre, at der fra såvel lærer- som elevside har lydt beklagelser over undervisningens vilkår og brugbarhed.

Den skitse til en undervisning i pædagogik og psykologi ved forsvarets skoler, der i det følgende vil blive forelagt, er udarbejdet på grundlag af følgende generelle præmis:

Undervisningen skal, hvad angår såvel indhold som form, tilpasses de behov i henseende til pædagogisk-psykologisk viden, indsigt og holdning, der må forventes at være til stede hos forsvarets befalingsmænd i et system, hvor de i udvalgets 1. del-betænkning foreslåede reformer er ført ud i livet, alt under hensyntagen til, hvad der er praktisk realisabelt.

I et sådant pædagogisk system vil psykologi- og pædagogikundervisningen - navnlig på de lavere uddannelsestrin - naturligt indgå som en løbende »kommentar« til og klargørelse af selve systemet, samtidig med at arbejdet på skolen i øvrigt virker som en eksemplificering og praktisk udbygning af det, eleverne lærer i psykologi og pædagogik.

I det efterfølgende afsnit II vil ovennævnte præmis blive nærmere uddybet, idet der på generel basis opstilles en række *ideale* og *reale* krav og betingelser for undervisningen. Denne analyse benyttes dernæst - i afsnit III - som grundlag for en betragtning af hvert enkelt be-

*) Udtrykkene pædagogik og psykologi benyttes her som samlebetegnelse for fag, der har at gøre med undervisningsmetoder, mandskabsbehandling, organisationslære m.m.

falingsmandsniveaus forudsætninger og behov, idet der i dette afsnit for hver skoles vedkommende stilles forslag om emner og metoder. Det derefter følgende afsnit IV behandler spørgsmålet om eksamen, hvorpå der i afsnit V afsluttes med nogle sammenfattende betragtninger.

Udvalget vil gerne fremhæve, at det ikke har haft mulighed for at gennemføre de tidligere omtalte realistiske stillingsbeskrivelser for de enkelte befalingsmandsgrupper, som må være en nødvendig forudsætning for, at indholdet i de pædagogisk-psykologiske fag kan fastlægges i detaljer.

De følgende betragtninger har primært til formål at understrege de pædagogiske og psykologiske fags rolle i skolernes undervisningsprogrammer. Det foreslåede indhold af disse fag er derfor også af vejledende karakter.

Udvalget finder anledning til at understrege

betydningen af lærernes uddannelse og rolle i de foreslåede omlægninger af undervisningsprogrammerne og ikke mindst samspillet mellem den formelle undervisning og den praktiske tjeneste, som bl.a. er fremhævet på side 40-41. Endvidere tillægger udvalget det afgørende betydning, at der som et led i den daglige tjeneste skabes baggrund for at bygge bro mellem det teoretiske læsestof på skolerne og den praktiske tjeneste. Dette vil efter udvalgets opfattelse kunne ske ved møder mellem befalingsmænd om tilrettelæggelse af uddannelsen, analyser af tidligere øvelser og uddannelsesplaner samt vurderinger af omkostninger ved alternative uddannelser m.v. En ændring af ledelsesformerne, der tilsigter en mere engagerende og effektiv militær uddannelse, skabes ikke mindst ved et konstruktivt og åbent samarbejde i ledergrupperne på de enkelte tjenestesteder.

II. Analyse af de generelle forudsætninger for udfærdigelse af en undervisningsplan.

A. Ideale krav til undervisningen.

Følgende *ideale krav* til undervisningen kan anses for grundlæggende (anbragt i rangorden efter formodet vigtighed).

1. Undervisningen skal først og fremmest være *effektiv**). Herved forstås, at den har en sådan karakter, at den sætter befalingsmanden i stand til at klare de pædagogisk-psykologiske sider af de opgaver, der kan komme til at påhvile ham i tjenesten, på bedst mulig måde såvel i fredstid som i krigstid.
2. Undervisningen skal dernæst være *rationel*. Det vil sige, at effektivitetskravet skal tilgodeses med den mindst mulige brug af tid og kræfter, hvilket bl.a. indebærer, at der benyttes de bedst egnede metoder, og at der ikke læres overflødigt stof.
3. Undervisningen skal endelig være *engagerende* og *motiverende* og i det hele taget tilfredsstillende det krav, der er stillet i udvalgets 1. del-betænkning (side 9), hvor det hedder:
»Den værnepligtige må kunne bevare og befæste sin følelse af at være et frit og respek-

teret menneske, der i fællesskab med andre en vis periode af sit liv påtager sig en særlig samfundsforpligtelse med dertil hørende særlige vilkår«.

Dette indbærer f.eks., at dersom to undervisningsmetoder viser sig at være lige effektive og rationelle, vil man vælge den af dem, som fremtræder som mest engagerende og motiverende for såvel elever som lærere.

Det skal bemærkes, at selv om det teoretisk er muligt at holde de tre ovennævnte krav klart adskilt, vil de i praksis ofte være snævert forbundne - ikke mindst når det drejer sig om nyere pædagogik: de mest effektive metoder er oftest de mest rationelle og tillige de bedst motiverende. Men dette er jo kun en fordel.

En klarlæggelse af *effektivitetskravet* forudsætter dels en analyse af *befalingsmandens opgaver* med henblik på psykologisk-pædagogisk aktivitet og dels en analyse af de fag og emner, han må have viden om, indsigt i eller have en særlig holdning til for at kunne klare disse opgaver. Endelig må *undervisningsmetoderne* diskuteres med henblik på, hvorledes man kan etablere denne viden, indsigt eller holdning på den bedst mulige måde.

Rationalitetskravet klarlægges dels ved oven-

*) Ved »effektiv« tænkes her på den snævrere brug af ordet svarende til »målrettet«. I en mere vid betydning indebærer »det effektive« tillige »det, der er rationelt«.

nævnte jobanalyse, idet man må sørge for at undgå, at der undervises i fag og emner, som befalingsmanden ikke får brug for, dels ved en diskussion med henblik på metodernes rationalitet.

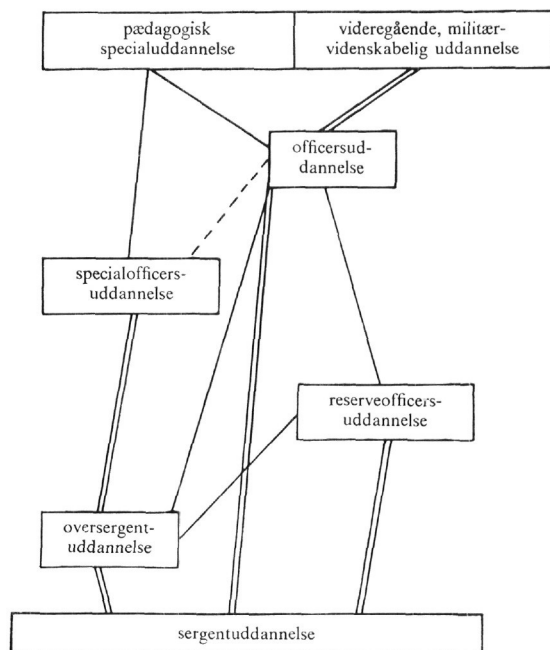
Hensyntagen til det *engagerende* og *motiverende* bør stort set ske i forbindelse med valget af *metoder*, og man bør nok undgå den fristelse, der ligger i at skele til dette hensyn ved valget af *emner*. Her må effektivitetskravet være det afgørende.

B. Reale vilkår for undervisningen.

Over for disse ideale krav står en række *reale vilkår*, hvoraf følgende er de vigtigste:

1. *Elevgruppens forudsætninger* kan være forskellige. Her tænkes dels på det forhold, at elever på samme skole kan forventes at have forskellig *civil* uddannelsesmæssig baggrund, dels på, at de, der frekventerer forsvarrets højere skoler, kan have gennemgået forskellige lavere skoler — såvel med hensyn til art som antal. Af vedføjede figur fremgår, hvilke muligheder der foreligger i så henseende.
2. Den *undervisningstid*, der afsættes til fagene pædagogik og psykologi, må stå i et rimeligt forhold til skolens samlede varighed.
3. De *lærerkrafter*, der står til rådighed, er på forskellige måder begrænsede både med hensyn til kvantitet og forudsætninger.
4. De *midler og materialer*, der står til rådighed, kan på forskellige måder være begrænsede.

De i forbindelse med pkt. 1 nævnte problemer må formentlig klares ved, at man tilrettelægger undervisningen på en sådan måde, at den svarer til den baggrund, der gælder for *hovedparten* af eleverne. De, der måtte have for lidt baggrund, må så støttes på forskellige måder. De, der måtte være mere avancerede end flertallet, vil få særlig let ved at følge med, men vil næppe været generet af, at visse stofområder eventuelt har været gennemgået tidligere. I øvrigt vil dette spørgsmål blive tilgodeset ved val-

Skematisk fremstilling af nugældende uddannelsesforløb inden for forsaret (med tilføjelse af den projekterede pædagogiske specialuddannelse). Dobbelthinier angiver obligatoriske relationer, tynde linier angiver mulige, relativt hyppige relationer, og stiplede linie angiver en mulig, men sjældent forekommende relation.

get af metoder, hvor de nævnte problemer taler til gunst for en mere individualiseret undervisning.

De øvrige tre *reale vilkår* er ligeledes forskellige fra skole til skole. De indebærer, at man ikke kan gøre regning på at have den tid, de lærerkrafter og de midler og materialer til rådighed, som vil give ovenstående *ideale krav* de optimale tilfredsstillelsesmuligheder.

Med ovenstående analyse som udgangspunkt vil det i det følgende afsnit for en række uddannelsesniveauer vedkommende blive søgt at belyse krav, der må stilles til uddannelsen i psykologi og pædagogik under de betingelser, der er til stede, eller som kan forventes opfyldt inden for en rimelig årrække.

III. Skitse til en uddannelse i pædagogik og psykologi.

A. Generelle betragtninger om uddannelsesforløbet.

I dette afsnit diskuteres for en række befa-

lingsmandskategoriers vedkommende først (1), hvilken opgave befalingsmanden skal bestride, og hvilke forudsætninger han har, og (2) de fag

og emner, han skal have undervisning i for at kunne bestride disse opgaver. Dernæst diskuteres (3) nogle af de reale betingelser for undervisningen, især de tidsmæssige og de lærermæssige. Endelig (4) gennemgås på ovennævnte baggrund undervisningsformer og -metoder, idet der nævnes eksempler på og forslag til undervisningens forløb.

Ved udarbejdelsen af skitsen har det været et problem, at der i forsvaret findes så mange forskellige grene og specialtjenester, også inden for samme befalingsmandstrin. En sergent i hæren kan have andre opgaver end en sergent i søværnet, der igen kan have andre opgaver og vilkår end en sergent i flyvevåbnet. Selv inden for samme værn kan befalingsmænd på samme niveau have forskellige behov med hensyn til den pædagogisk-psykologiske uddannelse ved skolerne. For imidlertid at undgå, at de store linier i uddannelsen, der gerne skulle fremgå af denne oversigt, sløres af for mange detaljer, har det været nødvendigt at udforme planen som en *model*. Til grundlag for denne model er valgt *den almindelige uddannelse i hæren*.

Forslaget er således udformet for følgende skoler: sergentskoler, oversergentskoler, løjtnantsskoler, specialofficersskoler og officersskoler.

Forinden skal imidlertid fremsættes nogle *generelle* betragtninger vedrørende uddannelsesforløbet, der vil lette forståelsen af det efterfølgende specificerede oplæg. Man vil ved gennemgangen heraf bemærke, at der på de *lavere uddannelsesniveauer* er lagt vægt på, at undervisningen skal være så nært knyttet til og have så stor en umiddelbar anvendelighed i det praktiske arbejde i forsvaret som muligt. Med *stigende uddannelsestrin* indføres i stigende grad alment eller teoretisk pædagogisk-psykologisk baggrundsstof, idet hovedvægten dog stadig ligger på den i forsvaret anvendte psykologi - selv for officersniveauet. Først i den militærpædagogiske specialuddannelse kan der blive tale om, at det almene og det specifikke ækvivalerer.

For dette synspunkt kan anføres følgende begrundelser:

1. De lavere uddannelsestrin har den korteste uddannelsestid, og man må derfor begrænse stofområdet mest muligt. Det synes da naturligt at vælge det stof, der er mest brug for i det daglige.
2. På de lavere uddannelsestrin er den teoretiske erfaringsbaggrund hos eleverne ofte for

ringe til, at de kan kapere teoretisk pædagogisk-psykologisk stof.

Til pkt. 1 og 2 knytter sig den erfaring, at en kortvarig og halvdårligt fordøjet teoretisk pædagogisk-psykologisk undervisning ofte gør mere skade end gavn.

3. I »Forslag til pædagogisk specialuddannelse for officerer og specialofficerer« anføres det, at en væsentlig begrundelse for at indføre militærpædagogerne i den almene og teoretiske baggrund for pædagogikken og psykologien er, at det bliver deres opgave »gennem en stadig, selvstændig ajourføring med udviklingen inden for pædagogisk forskning og debat at tilpasse det pædagogiske system til en fremtid, om hvilken der i dag kun kan stilles meget usikre prognoser«. Dette synspunkt er der grund til at fastholde: der bør fortrinsvis undervises i teori i det omfang, der er tale om en uddannelse, der rækker ud over den nærmeste fremtid, og i det omfang, der af den uddannede kræves selvstændig tilpasning til fremtidige forhold. Dette kan kun siges at gælde i et vist omfang for forsvarets højere skoler, og først på militærpædagogtrinnet kan der blive tale om egentlig *selvstændig* tilpasning.

B. Sergentskolerne.

(Hvor der findes korporalskoler, kan følgende også benyttes i modificeret form).

1. Følgende *opgaver* påhviler normalt sergenten i hans funktion som leder og vejleder, (idet *hæren* benyttes som model):
 - Han skal være leder af grupper af menige på op til ti mand.
 - Han skal deltage i oplæring og undervisning af mandskab.
 - Han skal sørge for orden og disciplin og kunne klare mindre problemer, der kan opstå i det daglige, samt vanskeligheder, der kan opstå under krigsforhold.

Samtidig er følgende *forudsætninger* til stede:

- Han er jævnaldrende med mandskabet.
- Han har en meget nær og daglig kontakt med mandskabet.
- Han skal lede og undervise i en gruppe, i hvilken alle uddannelses- og intelligensniveauer kan være repræsenterede.

- Han har i reglen intet forudgående kendskab til ledelse og undervisning.
- Han indtager en position mellem de menige og det faste befalingsmandskorps.

2. For effektivt at kunne klare de nævnte opgaver under de nævnte omstændigheder må sergenten uddannes i:

- a. Små-gruppe-kundskab, lederskab og kamppsykologi.
- b. Undervisningsmetoder.
- c. Menneskekundskab.

Hertil kommer som et vigtigt led i uddannelsen:

- d. Praktikant tjeneste.

Ad a. Små-gruppe-kundskab, lederskab og kamppsykologi.

Sergenten skal erhverve indsigt i den betydning, primærgruppen (dvs. den lille, nærmeste gruppe) har for den meniges tilpasning i forsvaret og for hans muligheder for at yde sit bedste såvel i fredstid som under krigsforhold. Sergenten skal have forståelse for de væsentligste faktorer, der bidrager til at styrke gruppesammenholdet, og herunder specielt beskæftige sig med den rolle, han selv som leder af gruppen kommer til at spille herfor.

Ad b. Undervisningsmetoder.

Under uddannelsen må sergenten erhverve praktisk erfaring i undervisningsmetoder og andre uddannelsesmidler, der fremmer interesse, aktivitet og forståelse hos de menige. Han må således kende til gruppearbejdsformer, være grundigt inde i opgavemetoden, ligesom han må kende til retningslinierne for forberedelse og udførelse af virket som hjælpeinstruktør under anvendelse af hensigtsmæssig kombination af de ovennævnte og andre uddannelsesmetoder, som f.eks. eksercermetoden og makkermetoden.

Ad c. Menneskekundskab.

Sergenten må erhverve en vis forståelse for de forskelligheder, der gør sig gældende mennesker imellem, og de forhold, der indvirker på vor oplevelse af dagligdagen. Han må i praksis kende til faktorer som behov, motivation og tilpasning, herunder konflikt og konfliktreaktioner. Han må have kendskab til problemer i relation til de svagere begavede menige. Han må lære noget

om de problemer, der er forbundet med marginalposition. Endelig må han vide noget om straffeproblemer i forsvaret.

Ad d. Praktikant tjeneste.

Det vil være nødvendigt, at sergenteleverne får lejlighed til - under vejledning af lærere - at øve sig i undervisning og mandskabsbehandling i praksis over for en gruppe rekrutter. Om dette skal ske på skolen, f.eks. ved udstationering hertil af en rekrutenhed, eller ved elevernes holdvise udstationering til regimenter m.fl., må bl.a. afhænge af de praktiske muligheder. Men praktikant tjenesten må under alle omstændigheder gennemføres under behørig vejledning, principielt ydet af læreren i pædagogik.

3. Foruden at sigte direkte på sergentvirksomheden er sergentuddannelsen en forudsætning for videre uddannelse i forsvaret. Dette må naturligvis ikke give anledning til, at der undervises i stof, som sergenten ikke får brug for i det daglige arbejde, men bør dog have så megen indflydelse på uddannelsens omfang, at denne kan fungere som en praktisk orienteret grunduddannelse i psykologi og pædagogik.

Tid: Sergentskolerne i hæren har i dag seks måneders varighed. Under hensyntagen hertil skønner udvalget, at der bør afsættes et samlet timetal svarende til mindst 2 timer om ugen til undervisningen i pædagogik og psykologi, hvortil bør komme 14 dages praktikant tjeneste, der har karakter af en egentlig praktisk-pædagogisk undervisning og oplæring.

Lærere: I nogen tid fremover vil der næppe kunne gøres regning på lærerkræfter, der er specielt uddannede til at undervise i disse fag. Efterhånden som militærpædagogerne færdiguddannes (jf. »Forslag til pædagogisk specialuddannelse for officerer og special-officerer«), vil varetagelsen af uddannelsen i pædagogik og psykologi naturligt påhvile disse.

4. Der er allerede i de foregående afsnit nævnt en række præmisser, der skal lede frem til valget af undervisningsform og -metode: den skal være effektiv, rationel og engagerende, der er en vis tidsbegrænsning, hovedparten af eleverne har ingen speciel pædagogisk, teoretisk eller praktisk baggrund, og lærer-

kræfterne vil i en overgangsperiode ikke være specielt uddannede til undervisningen i dette fag.

Efter en række drøftelser på teoretisk og praktisk baggrund er man nået frem til, at følgende undervisningsform må formodes at kunne svare til disse krav og betingelser.

- a. Undervisningen kan bestå af et antal to-tre timers lektioner.
- b. Hver af disse lektioner kan behandle et relativt afrundet emne (f.eks. »sergentens rolle i gruppen«, »panik ved fronten«).
- c. Til hver lektion kan høre afvekslende brug af: lektionsgrupper (dvs. smågrupper, der dannes i klasseværelset og samles til løsning af en opgave, drøftelse af et problem eller lignende), plenumdiskussion, ekstemporalspil, andre former for spil, film- og billedbåndforevisning, båndafspilning m.v. Ved hjælp af disse midler fremstilles og gennemarbejdes emnet så rigt facetteret, som det er muligt inden for de 2-3 timer.
- d. Selv om udvalget principielt går ind for lærernes metodefrihed, kan det i overgangsperioden være en hjælp, at der til brug for undervisningen udfærdiges en række »lektionskasser«(*), indeholdende det for lektionen nødvendige materiale (film, bånd, spil, korte udvalgte tekster, opgaver m.v.) for såvel lærere som elever. Materialerne står til lærerens disposition, og han kan da udnytte dem, som han finder passende under hensyntagen til de ovenfor i pkt. a-c nævnte forslag. Der bør i undervisningens forløb lægges størst mulig vægt på funktionel elevaktivitet og praktisk-konkret arbejde med stoffet, idet man så vidt muligt undgår teoretisk psykologi eller pædagogik.

C. Oversergentskolerne.

(I søværnet og flyvevåbnet findes der ikke oversergentskoler).

1. Følgende opgaver kan påhvile og ver sergenten, (idet hæren benyttes som model):
 - Han kan som næstkommanderende ved delinger eller som sektions- eller delingsfører have lederopgaver i grupper på op til 30 mand.

*) Udvalget har under sine besøg ved en række af forsvarrets skoler konstateret, at sådanne »lektionskasser« allerede anvendes nogle steder.

- Han kan få praktisk-administrative opgaver som kommandobefalingsmand, våbenmester eller garagemester.
- Han kan have at gøre med specialundervisning.
- Han skal i forbindelse med ovennævnte opgaver temmelig selvstændigt træffe beslutninger, klare problemer m.v.

Hertil kommer følgende *forudsætninger*:

- Han er normalt lidt ældre end mandskabet.
 - Han har en nær og daglig kontakt med mandskabet.
 - Han har gennemgået sergentuddannelsen, har arbejdet som sergent og har derfor en række erfaringer vedrørende undervisning, lederskab m.v.
 - Han har selv valgt denne uddannelse og må derfor forudses at være gennemgående bedre motiveret end sergenterne.
2. Disse opgaver forudsætter undervisning i følgende emner:
 - a. Gruppekundskab, herunder kamppsykologi.
 - b. Lederskab.
 - c. Undervisningsmetoder.
 - d. Menneskekundskab, herunder personelbedømmelse.

Ad a. Gruppekundskab.

Emnet behandles i relation til den lidt større gruppe (sektion eller deling), suppleret med et emneområde som samarbejde mellem grupper. Lederens betydning under kamp uddybes. Oversergenten bør vide noget om kamptræthed, symptomer herpå og muligheder for at undgå dens skadelige virkninger.

Ad b. Lederskab.

Emnet omfatter praktisk lederskab, tilrettelæggelse af arbejdet, samarbejde med yngre ledere, kommunikationsproblemer m.m.

Ad c. Undervisningsmetoder.

Oversergentelevens pædagogiske uddannelse på dette område må følge de samme retningslinier, som gælder for sergentelevens, idet der dog må tages hensyn til oversergentens mere selvstændige rolle som instruktør og faglærer.

Ad d. Menneskekundskab.

Foruden uddybning af det på sergentskolen gennemgåede stof (bl.a. i form af udveks-

ling af erfaringer fra tiden som sergent) bør oversergenteleven gøres bekendt med problemer i forbindelse med personelbedømmelse.

3. 1 kraft af den større motivation, modenhed og erfaringsbaggrund, oversergenteleven må formodes at have, vil der kunne stilles noget større forventninger om forståelse og selvstændig indsats. Den samlede *undervisnings-tid* er på oversergentskolerne for tiden fire måneder. Under hensyntagen hertil skønner udvalget, at der bør afsættes et samlet time-tal svarende til mindst 2 timer om ugen til undervisning i pædagogik og psykologi. Hvad *lærerkrafterne* angår, gælder nogen-lunde de samme forhold som på sergentsko-lerne.
4. Med hensyn til undervisningsformer og -metoder foreslås anvendt samme form som på sergentskolerne, dog at der på overser-gentskolerne kan stilles mere *skriftligt* mate-riale til rådighed, der kræver mere indivi-duelt og selvstændigt (hjemme-)arbejde. Der foreslås en opdeling af stoffet i et antal to-tre timers lektioner.

D. Løjtnantskolerne.

1. En løjtnant er reserven har følgende *opgaver*, (idet *hæren* benyttes som model):
 - Han skal først og fremmest fungere som fører under krigsforhold med hovedsage-lig taktiske opgaver.
 - I det omfang, løjtnanten forretter tjeneste i fredsstyrken, har han opgaver som de-lingsfører og skal som sådan deltage i til-rettelæggelse og ledelse af uddannelsen.

Han har bl.a. følgende *forudsætninger*:

- Han vil som regel være noget mere moden end flertallet af de menige.
 - Han har gennemgået sergentskolen og har i mange tilfælde praktisk ledererfaring som sergent.
 - Han har derudover ikke nødvendigvis særlige teoretiske forkundskaber.
2. For at kunne klare disse opgaver skulle of-ficerer af reserven strengt taget uddannes i i de samme fag og emner som officerer af linien; men den korte uddannelse (se 3) nødvendiggør, at kun de allervigtigste em-

ner tages op. Det foreslås derfor, at under-visningen hovedsagelig kommer til at om-fatte:

- a. Gruppekundskab og -ledelse.
- b. Kamppsykologi.
- c. Personelbedømmelse.
- d. Pædagogisk idédebat.

Ad a. Gruppekundskab og -ledelse.

Der tænkes her på såvel mindre som større grupper. En uddybning af betingelserne for gruppedannelser og -sammenhold; forholdet mellem individ og gruppe og mellem grup-per indbyrdes. Diskussion af lederens rolle og personlighed samt ledelsesformer (bl.a. om forcerende og accepterende systemer). Kommunikationsproblemer (samarbejdsord-ninger) m.m.

Ad b. Kamppsykologi.

Dette fag skal indføre løjtnantseleven i de psykologiske problemer, der er forbundet med krigsførelse. Herunder behandles, som supplement til sergentskolens uddannelse, emner som: Lederens betydning under kamp, kamptræthed og krigsneuroser, panik og mytteri, psykologisk krigsførelse, atomkrig. Særlig gennemgås forhold som krigsfange, herunder »hjernevask«.

Ad c. Personelbedømmelse.

Da løjtnanter vil være inddraget i bedøm-melser af personel, vil det være påkrævet, at de får en kort indføring i bedømmelses-teknik (herunder brug af prøveresultater) og samtaleteknik. I forbindelse hermed omtale af: Intelligens, tilpasningsproblemer, psyki-ske vanskeligheder og afvigelser.

Ad d. Pædagogisk idédebat.

Dette fag omfatter oplæg og diskussion af nyere pædagogiske tanker, som de bl.a. er udtrykt i udvalgets to første del-betænkning-er.

3. Løjtnantselevens vigtigste aktiv er en vis modenhed, en del praktisk erfaring samt den formentlig gode motivation. Disse for-hold gør, at undervisningen ikke må ligge på et for højt plan, men at der nok kan stil-les visse krav om selvstændig indsats ved til-egnelsen.

Tid: For så vidt den samlede undervisnings-tid på løjtnantsskolerne fortsat vil være fire

måneder (som i dag), skønner udvalget, at der må afsættes et samlet timetal svarende til mindst 2 timer om ugen til undervisning i pædagogik og psykologi.

Lærere: Som på sergent- og oversergentskolerne.

4. De under 3 nævnte forhold taler alle for, at undervisningen lægges i relativt faste rammer under nogenlunde samme form som på sergent- og oversergentskolerne. Dog foreslås der her yderligere anvendelse af udvalgte tekster (se herom under afsnit V, pkt. 3.b.). Der foreslås altså et antal tre-timers lektioner.

Hovedvægten skal stadig lægges på det praktisk-konkrete med et minimum af teoretisk baggrundstof.

E. Specialofficersskolerne.

Som det fremgår af de foregående kapitler, har udvalget haft lejlighed til at studere og kommentere de udarbejdede forslag til nye uddannelsesplaner (jf. bilag 2 og 5). Da en om-lægning af uddannelsen efter de foreslåede retningslinier imidlertid forudsætter visse ændringer i den gældende personellov for forsvaret, vil det være vanskeligt i øjeblikket at fastlægge et præcist mål for fagene pædagogik og psykologi på dette uddannelsesstrin. I det følgende er der derfor i nogen grad taget hensyn til specialofficersordningen, således som den fungerer i dag, og som den må formodes at ville fungere endnu i nogle år. Der er dog på den anden side også taget sigte på specialofficerernes påtænkte fremtidige virke.

1. Specialofficeren (»Y-officeren«) kan få følgende opgaver:

- Han skal først og fremmest (specielt i hæren) varetage den praktiske uddannelse af det indkaldte mandskab.
- Han skal kunne fungere som lærer på befalingsmandsskoler og specialskoler.
- Han kan som delingsfører få lederopgaver for enheder på op til 30 mand.
- Han skal selvstændigt kunne varetage forskellige forvaltningsmæssige og administrative opgaver.
- Han skal efter supplerende uddannelse kunne varetage stillingen som chef for visse underafdelinger.

Han har endvidere følgende *forudsætninger*:

- Han har - i det mindste - gennemgået en sergentskole og har en vis praktisk erfaring i såvel ledelse som undervisning.
- Han har som teoretisk uddannelsesbaggrund mindst teknisk forberedelseseksamen.
- Han uddanner sig til en livsstilling (i modsætning til de i det foregående omtalte elever).

2. For at bestride de nævnte opgaver bør han have et grundigt kendskab til følgende områder:

- a. Gruppekundskab og -ledelse.
- b. Kamppsykologi.
- c. Undervisningsmetodik og pædagogisk idédebat.
- d. Menneskekundskab og personelbedømmelse.

Ad a. Gruppekundskab og -ledelse.

Faget bør rumme en indføring i såvel større som mindre gruppers psykologi med hovedvægten på den militære enhed. Ledelsesproblemer og ledelsesformer, kommunikationsproblemer m. v. i samme omfang som på løjtnantsskolen, men suppleret med et vist mål af alment socialpsykologisk stof. Endvidere mødeteknik, samtaleteknik og planlægning af undervisning, suppleret med arbejdspsykologi og organisationslære.

Ad b. Kamppsykologi som på løjtnantsskolerne.

Ad c. Undervisningsmetodik og pædagogisk idédebat.

En ret grundig gennemgang af undervisningsmetoder og -principper, i mindre omfang suppleret med elementær indlæringspsykologi. En pædagogisk idédebat giver baggrundstof til ovennævnte gennemgang.

Ad d. Menneskekundskab og personelbedømmelse.

Det under den tidligere uddannelse gennemgæede med hensyn til menneskekundskab suppleres med mere almen personligheds- og udviklingspsykologi (herunder tillige den afvigende og abnorme personlighed), idet hovedvægten lægges på forhold, der kan have relevans for forsvaret. Bedømmelsestek-

nik og -problemer gennemgås (herunder benyttelse af psykologiske prøveresultater).

3. Eleverne på specialofficersskolerne må anses for særdeles velmotiverede for uddannelsen, der er ret langvarig og intensiv. Der må derfor kunne stilles betydeligt større krav til selvstændighed og intensitet i stof-tilegnelsen ved disse skoler end ved de i det foregående nævnte.

Tid: Der er i dag afsat 35 timer til undervisningen, og dette må anses for ganske utilstrækkeligt. *Lærermæssigt* kan der formentlig gøres regning på militærpædagoger og -psykologer.

4. De ovennævnte omstændigheder medfører, at undervisningen må tilrettelægges på en noget anden måde end på sergentskoler, oversergentskoler og løjtnantsskoler. Medens der til undervisningen på disse skoler er foreslået en serie emner, afrundet behandlet i hver sin lektion med dertil hørende brug af *lektionsgrupper*, kunne man tænke sig, at der ved specialofficersskolerne *tillige* benyttes fremgangsmåder som følgende:

- a. Emnet behandles på afrundet måde i løbet af en *serie* to-tre timers lektioner. Hvis der f.eks. er tale om tre sådanne to-tre timers lektioner, hver med en uges mellemrum, kan der i 1. lektion lægges op til behandlingen, idet problemer findes, opgaver stilles, og materialer til løsning af opgaverne stilles til rådighed. 2. lektion benyttes derefter til gennemarbejdelse af opgaverne og til løsning af disse (hertil kan tillige benyttes hjemmearbejde i mellemliggende tidsrum), og endelig benyttes 3. lektion til afrunding af arbejdet og til fremlæggelse og plenumdrøftelse af resultaterne af de stillede opgaver.

- b. I forbindelse med denne form oprettes de såkaldte *studiegrupper*, dvs. grupper, der virker over *flere* lektioner og arbejder på løsning af større og mere langsigtede opgaver. I disse studiegrupper drøftes problemer og løses opgaver, dels i fællesskab, dels ved at opgaverne stykkes ud blandt gruppens medlemmer, enkeltvis eller to og to.

- c. De forskellige former for hjælpemidler, der er nævnt under omtalen af metoderne på sergentskolen, dvs. spil, audiovisuelle hjælpemidler m.v., benyttes natur-

ligvis også her i væsentligt omfang; men et vigtigt supplement bliver de *tekstsamlinger* med udvalgte pædagogiske og psykologiske tekster, der stilles til elevernes rådighed.

På specialofficersskolerne (»Y-officersskolerne«) vil findes lærere, der er specielt kvalificerede til at undervise i disse fag, og det kan forventes, at disse lærere ønsker selvstændigt at fremskaffe materiale og lægge planer for undervisningen. Hvad der imidlertid må sættes stærkt ind på, er anskaffelsen af de omtalte tekstsamlinger, der skal bruges til opgaveløsning.

Det vil bemærkes, at selv om hovedvægten stadig lægges på det praktisk-konkrete stof, indføres nu et supplement af mere alment psykologisk-pædagogisk baggrundstof.

Udvalget henviser til, at den foreslåede pædagogiske specialuddannelse (jf. tillægget) skal stå åben for både »X- og Y-officerer«. Man skal derfor understrege betydningen af, at den pædagogiske uddannelse på »Y-officersskolerne« lægges således til rette, at den suppleret med videreuddannelseskursus kan danne det fornødne grundlag for adgang til den pædagogiske specialuddannelse.

F. Officersskolerne.

Som for specialofficersskolerne gælder det her - om end i mindre grad - at planerne om en omlægning af officersuddannelsen gør det vanskeligt i øjeblikket at fastlægge et konkret mål for undervisningen i pædagogik og psykologi. Dersom man realiserer de fremlagte planer om at lægge relativ stor vægt på statskundskab med sociologisk, socialpsykologisk, nationaløkonomisk og historisk underbygning, må udvalgets forslag om undervisningen i psykologi og pædagogik derfor indpasses i det således ændrede uddannelsesbillede.

1. En officer af linien kan få følgende *opgaver*:

- Han skal være chef for taktiske underafdelinger, tilsvarende eller større enheder eller skoler.
- Han skal kunne fungere som faglærer på forsvarets skoler.
- Han skal koordinere de forskellige befalingsmandsgruppers virke.

- Han skal planlægge og koordinere uddannelsen ved enheder og skoler.
- Han skal vejlede yngre befalingsmænd med hensyn til uddannelsen.
- Han skal virke i forsvarrets overordnede administration samt som selvstændig leder af sektioner eller afdelinger i forsvarrets stabe på ethvert trin.

Til hans *forudsætninger*, når han indtræder på skolen, hører:

- Han har studentereksamen eller anden tilsvarende uddannelse.
 - Han har gennemgået sergentskolen og har en vis praktisk erfaring i tjenesten.
2. Uddannelsen i pædagogik og psykologi skal bibringe officerseleven den pædagogiske viden, indsigt og holdning, der sætter ham i stand til at virke i officersgerningen i overensstemmelse med forsvarrets pædagogiske mål. Her skal kun gives en foreløbig oversigt over, hvilke områder der bør berøres. Med hensyn til definitionen af områderne kan også henvises til uddannelsesplanen for den foreslåede militærpædagoguddannelse. Uddannelsen bør omfatte følgende områder:
- a. Indledning til psykologien.
 - b. Socialpsykologi med arbejdspsykologi.
 - c. Kamppsykologi.
 - d. Pædagogik og indlæringspsykologi.
 - e. Personlighedspsykologi og personelbedømmelse.

Ad a. Indledning til psykologien.

Faget er en introduktion til psykologien som videnskab og dens anvendelsesområder som nødvendigt baggrundstof til forståelse af de øvrige fag.

Ad b. Socialpsykologi med arbejdspsykologi.

Formålet skal være at uddanne officerer i *effektiv virksomhedsledelse*, først og fremmest med stor praktisk erfaring og viden, men også med den teoretiske indsigt i emner, der sætter ham i stand til selvstændig videreudvikling og tilpasning til nye situationer. Faget omfatter bl.a. gruppepsykologi (herunder de gruppepsykologiske mekanismer og lovmæssigheder, gennemgang af status, rolle og normer, intergrupperelationer, massepsykologi m.v.), lederskab (herunder mandskabsbehandling, lederskabsformer, spørgsmål vedrørende lederegenskaber m.v.), forholdet mellem individ og gruppe/

samfund, indstillinger og holdninger, organisationslære, kommunikationsproblemer, arbejdspsykologi m.v. Den mere holdningsbetonede del af den socialpsykologiske undervisning kan gives i form af sensitivitetspræget træning. Som særligt fag under socialpsykologien kommer *konfliktforskningen*.

Ad c. Kamppsykologi.

Formålet skal være at bibringe eleverne indsigt i de særlige psykologiske forhold, der gør sig gældende under krigsforhold, såvel bag fronten som i kampsituationer og i eventuelt fangenskab eller under okkupation. Faget omfatter psykologisk krigsførelse, lederens betydning under kamp, kamptræthed (herunder krigsneuroser), panik og mytteri, atomkrig, »hjernevask« m.v.

Ad d. Pædagogik og indlæringspsykologi.

Formålet skal være at uddanne officererne til *effektive ledere af uddannelsen*. Faget omfatter bl.a. indlæringspsykologi, pædagogisk forskning og idédebate, almen og speciel undervisningslære, planlægning og vejledning med hensyn til uddannelsen.

Ad e. Personlighedspsykologi og personelbedømmelse.

Formålet skal være at bibringe officeren menneskeforståelse og sætte ham i stand til at klare de rent menneskelige problemer, der kan opstå hos personellet. Endvidere at sætte ham i stand til i fornødent omfang at kunne foretage personelbedømmelse og -udvælgelse. Faget omfatter derfor personlighedens udvikling (den normale såvel som den afvigende og abnorme), behovslære, konfliktreaktioner, tilpasningsproblemer m.v. Endvidere psykologiske prøver, intelligensspørgsmål, udvælgelsesteknik (herunder interviewteknik) m.v.

3. Officersuddannelsen er langvarig og intensiv. De bedst uddannede *lærerkrafter* vil stå til rådighed. *Tidsmæssigt* må der også kunne stilles den tid til rådighed, som vil blive anset for fornøden. Når det er vanskeligt her at foreslå noget timetal, hænger det sammen med, at undervisningen på officersskolerne i øjeblikket har så mange skematimer, at der bliver meget lidt tid til overs til selvstændigt arbejde. Hvis dette fortsat skal være tilfældet, må timetallet i pædagog-

gik og psykologi sættes tilsvarende højt, idet tiden til selvstændig virksomhed så må indgå i den daglige timeplan. Hvis derimod rammen lægges om, så der bliver frigjort mere tid til hjemmearbejde, kan timetallet sættes ned i forhold til den almindelige nedskæring.

4. Hvad undervisningsformen angår, foreslås anvendt den samme form, som er omtalt i forbindelse med undervisningen på specialofficersskolerne, men udbygget således, at en lektionsserie med de dertil hørende *studiegrupper* strækker sig over et større antal lektioner. I mindre omfang bør også benyttes forelæsninger, således at formen så småt nærmer sig den, der er foreslået anvendt ved uddannelsen af militærpædagoger (se udka-

stet til denne uddannelse). På samme måde som ved denne foreslås ekskursioner til psykologiske og pædagogiske institutioner samt praktik under supervision. Ved officersskolen skal hovedvægten stadig lægges på den praktiske anvendelighed af stoffet, medens den teoretiske baggrundsviden må betragtes som et vigtigt supplement til undervisningen. Denne er samtidig medvirkende til at give officersskolen et rimeligt præg som højere læreanstalt.

Til rådighed for lærere og elever skal selvsagt stå et rigt udvalg af materialer i form af film, bånd, spil osv. Endvidere en tekstsamling til elevernes daglige brug samt et bibliotek, der indeholder den fornødne litteratur på området.

IV. Eksamen.

Med hensyn til spørgsmålet om eksamen kan der henvises til »Forslag til pædagogisk specialuddannelse for officerer og specialofficerer«. Eksaminer i faget pædagogik og psykologi bør således anlægges efter samme generelle synspunkter som i nævnte forslag.

1. *Formålet med undervisningen* i omhandlede fag er at åbne elevernes øjne for de problemer af psykologisk og pædagogisk art, som de i deres virke som befalingsmænd erfaringsmæssigt vil blive stillet over for. Videre sigter den mod at skabe hensigtsmæssige indstillinger og holdninger i relation til tjenesten.

Det er altså mere forståelse og erfaring, der tilstræbes, end tilegnelse af lærebogsstof, hvorfor det må anses for vigtigt, at hverken lærer eller elev er så bundet af eksamenskrav, at det bliver sådanne krav, der kommer til at bestemme undervisningen: en undervisning, hvortil der knyttes strenge eksamenskrav, har en tendens til at udarte, således at eleverne lærer for eksamenskvotientens og ikke for tjenestens skyld.

Som en konsekvens af dette måtte idealet være, at man overalt afstod fra at holde eksamen i faget. Dette er dog næppe realistisk holdbart, hvorfor man med henblik på eksamen har valgt at dele skolerne op i følgende tre trin:

Trin a: Sergent- og oversergentskoler.

- b: Løjtnantsskoler.

— c: Specialofficers- og officersskoler.

Ad a: Der er her tale om en grundlæggende uddannelse, hvor det netop er holdninger, forståelse m.v., der er det primære i undervisningen, hvorfor det foreslås, at *man på dette trin helt undlader afholdelse af eksamen i faget.*

Ad b: Det mest rimelige ville her være afholdelse af eksamen som for trin c foreslået (se nedenfor). Ud fra en realistisk betragtning vil dette dog næppe være gennemførligt, hvorfor det foreslås, at man gennemfører en eller anden form for eksamination, der må tilpasses den undervisning, der har fundet sted. Man kunne f.eks. tænke sig, at eleverne fik udleveret en tekst i et psykologisk-pædagogisk emne, som de efter 24 timers forløb skulle gengive med referencer til deres kommende virke som officerer af reserven.

Ad c: Også på dette trin må undervisningen sigte mod holdningen over for de opgaver, der skal løses. Samtidig må undervisningen her være mere teoretisk præget end på de øvrige to trin.

På denne baggrund og ud fra følgende to forudsætninger *må eksamen anses for ønskelig*:

- Den vil medvirke til at skabe lige så stor respekt om faget som de andre fag på skolen, hvori der afholdes eksamen.
 - Den vil anspore eleverne til at søge den teoretiske orientering, der giver overblik og rammer for indordning af erfaringer.
2. Hvad *eksamensformen* angår, kan man anføre, at den bør have en sådan karakter, at den giver eleverne mulighed for at vise deres forståelse af stoffet, idet man eksempelvis til skriftlig eksamen giver eleverne en tekst at tage stilling til og til mundtlig eksamen giver eleverne forberedelsestid under brug af hjælpemidler.

V. Afsluttende bemærkninger.

Til afslutning skal nærmere omtales enkelte af de vigtigste punkter, der i det foregående er blevet berørt.

1. Som det fremgår af afsnit III, har man af praktiske grunde benyttet den almindelige uddannelse i hæren som udgangspunkt ved udformningen af en model for undervisningen. Her skal i store træk omtales, hvilke afvigelser fra denne almindelige uddannelse der kan komme på tale, samt hvilke konsekvenser det vil have for uddannelsen i pædagogik og psykologi.

I modellen er der med udgangspunkt i de vilkår, der almindeligvis foreligger for hærens vedkommende, lagt afgørende vægt på at forberede eleverne på opgaver, der har med *undervisning* og *føring* at gøre. Imidlertid er der en lang række hverv inden for forsvaret, hvor hovedopgaven bedst kan betegnes med ordet *arbejdsledelse* - i en række tilfælde egentlig *værkstedsledere*. Dette gælder navnlig for *sergenter*, *oversergenter* og *specialofficerer* inden for *hærens tekniske tjenester* og i vidt omfang inden for søværnet og flyvevåbnet som helhed. Med henblik på uddannelse til disse hverv bør faget *undervisningsmetoder* træde i baggrunden til fordel for faget *arbejdsledelse* (*arbejdspsykologi*). Ligeledes bør faget *kamppsykologi*

3. Som ved den pædagogiske specialuddannelse for officerer og specialofficerer tilrådes det, at man afstår fra en vurdering af elevernes daglige arbejde med henblik på at give »årskarakterer« o.lign., idet en sådan vurdering kan kompromittere relationen mellem lærer og elev. For imidlertid at vænne eleverne til eksamensform og -krav kan det være praktisk under uddannelsen *at afholde vejledende prøver*, der følger samme retningslinier, som gælder for eksamen. Sådanne vejledende prøver bør altså afholdes som en hjælp for eleverne og ikke med henblik på en bedømmelse af dem, da dette - som anført ovenfor - kan komme i konflikt med ønsket om de mere frie uddannelsesformer, som forslaget i sin helhed tilsigter.

- i det omfang der undervises i det som selvstændig disciplin - udgå til fordel for, hvad man kunne kalde »*arbejdsledelse under krigsforhold*«.

Herudover kan det nævnes, at de specielle forhold, der gør sig gældende på søen, må sætte deres præg på undervisningen i de pædagogisk-psykologiske fag på søværnets skoler. Tilsvarende må de særlige forhold i flyvevåbnet sætte deres præg på den pædagogisk-psykologiske uddannelse dér.

Der skal sluttelig peges på, at der i søværn og flyvevåben ikke findes specielle oversergentskoler. Udnævnelsen til oversergent er her et spørgsmål om anciennitet. I det omfang, det er fornødent, bør sergentuddannelsen derfor i disse værn følges op af efterkursus.

2. Den selvstændige stoftilegnelse må anses for et vigtigt led i undervisningen. Det siger sig selv, at kravene til det selvstændige arbejde må være ganske små på sergenttrinet og gradvis vokse med stigende uddannelsesniveau. Her skal imidlertid gentages, at det meget høje timetal, der hidtil har været afsat til den samlede undervisning på skolerne, gør det urimeligt at stille for store krav om selvstændigt arbejde uden for timeplanen.

Hvis dette system ikke ændres, må - som allerede nævnt i forbindelse med undervisningen på officersskolen - de selvstændige studier lægges *inden for* timeplanen.

Endelig skal det understreges - hvad der allerede tidligere er berørt - at der til brug for undervisningen bør udarbejdes:

- a. Kasser, der indeholder de materialer (film, billed- og lydbånd, spil m.v.), der

kan benyttes i de enkelte lektioner eller lektionsserier.

Tekstsamlinger til brug ved den selvstændige opgaveløsning. Disse samlinger skal bestå af relevante pædagogisk-psykologiske tekster, der f.eks. kan mimiograferes op eller ned til samme format og udgives i bogform med introduktioner eller forbindende tekst. Bøgerne bør være engangsbøger og udleveres eleverne til eje.

TILLÆG

Udvalget til undersøgelse af befalingsmandsuddannelsen og de med arbejdsklimaet i forsvaret forbundne problemer.

København, den 23. februar 1967.

Nr. 9167.

Til Forsvarsministeriet

Emne: *Indstilling om iværksættelse af en pædagogisk specialuddannelse.*

Bilag: Udvalgets forslag om pædagogisk specialuddannelse for officerer og specialofficerer.

I udvalgets 1. del-betænkning, kapitel 2, om den militære pædagogik er det anført, at forslag om en speciel pædagogisk uddannelse for officerer og specialofficerer vil fremkomme i en senere del-betænkning.

Udvalget har nu færdigudarbejdet et forslag om en sådan uddannelse, og det er fortsat udvalgets hensigt, at dette forslag til sin tid skal indgå som et kapitel i en under udarbejdelse værende del-betænkning.

Det er udvalgets opfattelse, at et pædagogisk

reformarbejde i forsvaret kun vil kunne iværksættes, såfremt man i højere stabe og på skolerne råder over et antal officerer og specialofficerer med en pædagogisk specialuddannelse som den af udvalget foreslåede.

Af tidsmæssige hensyn har udvalget derfor valgt at fremsende sit forslag som en særskilt indstilling, idet man skal foreslå, at omhandlede pædagogiske specialuddannelse søges iværksat allerede i efteråret 1967.

sign.: *Sigurd Højby*

Udvalget til undersøgelse af befalingsmandsuddannelsen og de med arbejdsklimaet i forsvaret forbundne problemer.

Bilag til udvalgets skrivelse nr. 9167.

Udvalgets forslag
om
Pædagogisk specialuddannelse
for
officerer og specialofficerer

INDHOLDSFORTEGNELSE

Pædagogisk specialuddannelse for officerer og specialofficerer	66
I. Indledende bemærkninger	66
II. Generelle overvejelser vedrørende uddannelsens formål, indhold og metoder	66
A. Uddannelsens baggrund	66
B. Uddannelsens formål	66
C. Uddannelsens generelle sigte og indhold	66
D. Undervisnings- og studieformer og -metoder	67
1. Stor-gruppe-virksomhed	68
2. Små-gruppe-virksomhed	68
3. Selvstændig studievirksomhed	68
4. Ekskursioner og virksomhedsbesøg	68
5. Forskningslære	68
6. Praktik	68
E. Eksamensformer	68
III. Forslag til studieplan for den militærpædagogiske uddannelse	69
A. Psykologi	70
1. Indledning til psykologi	70
2. Personlighedspsykologi	70
3. Socialpsykologi	70
4. Psykologi i forsvaret	70
B. Pædagogik	70
1. Pædagogisk idédebat	71
2. Pædagogisk psykologi	71
3. Almen undervisningslære	71
4. Speciel undervisningslære	71
C. Forskningslære	71
1. Statistik	71
2. Forskningsteori	71
3. Forskningspraktik	71
D. Praktik	71
IV. Uddannelsens iværksættelse	72
A. Elevklientel	72
B. Organisation	73

Pædagogisk specialuddannelse for officerer og specialofficerer

I. Indledende bemærkninger.

I 1. del-betænkning om militær pædagogik og ledelsesformer har udvalget stillet forslag om en række foranstaltninger, som man anser for egnete til at fremme et militærpædagogisk reformarbejde.

En af disse foranstaltninger er oprettelsen af en pædagogisk specialuddannelse for officerer og specialofficerer, der har vist at have de for-

nødne forudsætninger for en sådan videregående uddannelse.

I nærværende kapitel vil der mere detaljeret blive redegjort for udvalgets overvejelser vedrørende den militærpædagogiske uddannelse samt stillet forslag om den nærmere udformning af denne.

II. Generelle overvejelser vedrørende uddannelsens formål, indhold og metoder.

A. Uddannelsens baggrund.

Når udvalget har fundet det rimeligt at foreslå oprettelse af en pædagogisk specialuddannelse inden for forsvaret, beror det på en erkendelse af, at den »generelle, vedvarende og stimulerende pædagogiske aktivitet« - der er en forudsætning for, at målet for et militærpædagogisk reformarbejde kan realiseres - kun kan tænkes mulig, dersom en væsentlig del af denne aktivitet påhviler en gruppe af officerer og specialofficerer, der har særlige forudsætninger herfor.

B. Uddannelsens formål.

Det er tanken, at de militærpædagogisk uddannede officerer og specialofficerer skal ansættes ved forsvarets skoler, som pædagogisk sagskyndige i højere stabe og i et vist omfang som medarbejdere ved Militærpsykologisk Tjeneste.

Blandt de mangeartede emner, sådanne officerer og specialofficerer tænkes beskæftiget med, kan eksempelvis nævnes: Problemer vedrørende uddannelses- og undervisningsplanlægning, undervisningsmetoder, undervisningsmate-

riel og andre uddannelsesmidler, kursusvirksomhed for ledere, lærere og talsmænd, undervisning i militær pædagogik, personelpolitik, indsamling og behandling af data vedrørende personel samt militærpsykologisk forskning.

C. Uddannelsens generelle sigte og indhold.

Hvad der er sagt i 1. del-betænkning, kapitel 2, om uddannelsesformen på forsvarets skoler, gælder også for uddannelsesformen for dem, der skal uddannes til at lede og tilrettelægge undervisningen på skolerne. Det er vigtigt, at de pædagogiske principper, der skal danne grundlaget for militærpædagogernes senere virksomhed, også er toneangivende for den undervisning, de selv får. Dette synspunkt er søgt tilgodeset i udvalgets forslag til undervisningsplan for det militærpædagogiske studium.

I forbindelse med dette generelle princip er der grund til navnlig at tage følgende tre forhold i betragtning.

1. Studieplanen må tage sigte på såvel en *almen, teoretisk* uddannelse i pædagogik og

psykologi som en *speciel* og *praktisk* opøvelse i anvendt pædagogik og psykologi i forsvaret. Såvel et højere studium i disse fag som kvalificeret virksomhed som pædagogisk sagkyndige i forsvaret forudsætter en dyberegående *indsigt* i de psykologiske og pædagogiske lovmæssigheder, der ligger bag menneskers indlæring, udvikling, tilpasning og interaktioner - ikke mindst, fordi det bliver militærpædagogernes opgave gennem en stadig, selvstændig ajourføring med udviklingen inden for pædagogisk forskning og debat at tilpasse det pædagogiske system til en fremtid, om hvilken der i dag kun kan stilles meget usikre prognoser.

Dette indebærer ikke, at de almene og teoretiske fag skal bevæge sig på et abstrakt plan. Tværtimod må det anses for ønskeligt, at der navnlig i øvelsesrækkerne foregår et arbejde med konkrete emner (praktiske eksempler, forskningsrapporter m.v.). Det er blot dette arbejdes *sigte*, der er alment og teoretisk, og de eksempler, der benyttes, bør derfor vælges for deres alment pædagogiske værdi, ikke for deres umiddelbare anvendelighed. Dette udelukker naturligvis ikke, at der i høj grad vælges emner fra den emneverden, der ligger eleverne nærmest: den militære.

Sideløbende med de almene og teoretiske forelæsnings- og øvelsesrækker er der foreslået en serie forelæsnings- og øvelser (med hovedvægten på sidstnævnte) i militærpsykologi og -pædagogik, hvis sigte er at fremdrage og gennearbejde de for det danske forsvar specielle og aktuelle problemer og opgaver. Endvidere får eleverne lejlighed til at arbejde aktivt med såvel teoretiske som praktiske problemer gennem planlægning og udførelse af en forskningsøvelse og gennem praktikutdøvelse ved en række virksomheder og institutioner, såvel militære som civile.

2. Det må ligeledes anses for vigtigt, at militærpædagogerne gennem deres uddannelse får træning i såvel *samarbejde* som *selvstændig virksomhed*. Begge dele vil rimeligvis i lige grad være påkrævet ved deres senere arbejde i forsvaret — måske navnlig i kombinationen: selvstændig aktivitet og initiativ inden for rammerne af et team.

Dette hensyn skal efter den foreslåede undervisningsplan tilgodeses dels i *øvelserne*, hvor eleverne får stillet - eller stiller sig selv

- opgaver, hvis løsning kræver såvel gruppeaktivitet som selvstændig aktivitet, dels gennem forskningsøvelsen, der foreslås tilrettelagt således, at et mindre hold (2-4 elever) i fællesskab gennemfører et projekt, hvorunder hver elev påtager sig ansvaret for sin del.

3. Endelig anses det for væsentligt, at der under uddannelsen lægges ligelig vægt på de tre former for indlæring, der kan betegnes ved nøgleordene: *viden*, *indsigt* og *holdninger*.

Viden står her for mere eller mindre specifikke delfærdigheder eller kundskaber, der sætter en person i stand til at løse konkrete delopgaver i de specifikke situationer, hvor denne viden er umiddelbart anvendelig.

Indsigt er også en form for viden, men på et højere plan: det er en viden om og forståelse af *principperne* (dvs. de nødvendige og tilstrækkelige betingelser) for løsningen af forskellige opgaver af et vist generelt fælles tilsnit, en viden, der altså også kan anvendes på delvis nye og uforudsete opgaver.

Holdning kaldes den - ofte udtalte eller ubevidste - følelsesmæssige indstilling til de emner, man beskæftiger sig med (herunder »arbejdsklimaet«).

Det er givet, at disse tre former er snævert indbyrdes forbundne og i praksis umulige at adskille: når man formidler viden, opstår der ofte indsigt, og begge dele kan skabe eller ændre holdninger. Imidlertid kan man i undervisningen lægge sigtet eller hovedvægten på hver af de tre og derved på uheldig måde fremhæve én side af indlæringsprocessen med det resultat, at de to andre er mere eller mindre ude af kontrol. En uddannelse i overensstemmelse med det generelle pædagogiske mål, således som det er skitseret i 1. del-betænkning, kapitel 2, må siges at indebære, at det klart tilstræbes i passende grad at skabe pædagogisk orienteret viden, indsigt og holdninger.

D. Undervisnings- og studieformer og -metoder.

Til grund for valget af studieformer og -metoder lægges det princip, at der skal være en naturlig overensstemmelse mellem undervisningens formål, indhold og metoder. Eksempelvis bør undervisningen i gruppepsykologi fortrinsvis foregå i grupper på en sådan måde, at eleverne gennem umiddelbar erfaring gøres fortrolige med de socialpsykologiske mekanismer, de

skal lære om. Ligeledes bør undervisningen i didaktik så vidt muligt foregå under udnyttelse af de didaktiske metoder, der undervises i.

I studieplanen er der lagt op til følgende undervisnings- og studieformer:

1. *Stor-gruppe-virksomhed.* Der er her tale om plenum-forelæsninger med eller uden brug af audiovisuelle hjælpemidler. Metoden er rationel, og den er særlig velegnet til formidling af viden og overblik. Den ideelle forelæsningsrække i et givet fag giver et afrundet overblik over det emneområde, faget tilstræber at indføre eleven i. Den sætter en ramme om og giver inspiration til den øvrige studievirksomhed i faget.

2. *Små-gruppe-virksomhed.* Undervisningsformer af enhver art kan tænkes udført i smågrupper. Hensigten med den rigelige udnyttelse af gruppeformen i den forelagte studieplan er imidlertid at give eleverne lejlighed til at kombinere *gruppeaktivitet* med *selvstændig opgaveløsning*: opgaverne stilles af gruppen, løses af eleverne enkeltvis eller 2–3 i samarbejde - fortrinsvis som hjemmearbejde - og forelægges gruppen til kritik og diskussion. Hele arbejdet foregår under medvirken af en instruktør, hvis opgave først og fremmest er at yde sagkyndig vejledning med hensyn til gruppearbejde, studieteknik, emnevalg, litteraturvalg m.m. samt at formidle konkrete informationer i fornødent omfang. På denne måde skal gruppen så vidt muligt selvstændigt tilrettelægge og gennemføre et studieprogram inden for en i hvert fag foreliggende ramme. Denne ramme bør som ovenfor nævnt være givet og uddybet i de til de fleste øvelser hørende forelæsningsrækker. Det foreslås, at grupperne er forskelligt sammensat for hvert fag eller faggruppe.

Foruden denne undervisningsform, der er særlig indsichtsformidlende, foreslås benyttet den specielle T-gruppeform (T = træning), der er særlig velegnet til holdningsdannelse, og som giver en umiddelbar indsigt i gruppedynamik (sensitivitetstræning).

3. Der er i planen afsat rigelig tid til *selvstændig studievirksomhed*. Der tænkes her navnlig på opgaveløsning i forbindelse med smågruppe-virksomheden, diverse skriftlige arbejder, lærebogslæsning i relation til forelæs-

ningerne og kursorisk læsning. Herudover kan tænkes studier med programmeret undervisningsmateriel.

4. *Ekskursioner og virksomhedsbesøg.* Som led i undervisningen i organisationslære (under socialpsykologi) og i pædagogik bør der arrangeres besøg, fortrinsvis på civile virksomheder, skoler, pædagogiske institutioner m.v.

5. *Forskningslære.* Det må anses for et vigtigt led i uddannelsen, at eleverne får lejlighed til at beskæftige sig med såvel pædagogisk-psykologisk forskningsteori som -praksis. Dels vil et sådant arbejde i sig selv virke fremmende for den almindelige pædagogisk-psykologiske viden og indsigt, dels vil selvstændig mere uformel forskning og deltagelse i egentlige forskningsprojekter blive en del af militærpædagogernes arbejde sidenhen.

6. *Praktik.* Der er i studieplanen foreslået nogle ugers praktisk arbejde i pædagogik, organisationsarbejde, kursusledelse m.v. Det anses for formålstjenligt, at denne praktik udøves såvel i civile som i militære institutioner og virksomheder.

E. Eksamensformer.

Udvalget finder, at dersom bedømmelsen af den modtagne undervisning skal foregå i overensstemmelse med undervisningens generelle sigte, må en sådan vurdering anlægges udelukkende på grundlag af de *løsninger*, som eleverne er i stand til at præstere på stillede opgaver. Det foreslås derfor, at der benyttes følgende tre former for vurdering:

1. Vurdering af større skriftlige arbejder, udført over længere tid.
2. Mundtlige eksaminer - fortrinsvis med forberedelse under brug af hjælpemidler, eventuelt i form af gruppeeksamination.
3. Skriftlige eksaminer - ligeledes med brug af hjælpemidler.

Der foreslås afleveret større skriftlige arbejder i relation til og som afslutning på henholdsvis praktikudøvelsen og forskningsopgaven.

Der foreslås afholdt en mindre skriftlig eller mundtlig prøve i hvert af de vigtigste fag efter 1. semester, og derudover eksaminer som afslutning på hvert fag.

Derimod tilråder udvalget, at der helt afstås

fra anlæggelse af en åben vurdering af elevernes daglige arbejde med henblik på at give terminskarakterer o.lign. En sådan vurdering ville kun instruktorerne have forudsætninger for at anlægge; men det må anses for uforeneligt med instruktorens rolle som sagkyndig vejleder og

informationsmeddeler i grupperne, at han også skal fungere som kontrollant og bedømmer af arbejdet. Den daglige kontrol af flid, fremgang m.v. må det overlades til eleverne selv, samt - på helt uformel og uofficiel måde - til de enkelte grupper at udøve.

III. Forslag til studieplan for den militærpædagogiske uddannelse.

I det følgende bringes en detaljeret skitse til en studieplan for den foreslåede uddannelse. Selv om planen er udarbejdet i detaljer med hensyn til timefordeling m.v., er den dog kun tænkt som et *arbejdsgrundlag for den arbejds-*

gruppe, der skal udarbejde de endelige studieplaner. Skitsen skal først og fremmest illustrere, hvilken vægt udvalget finder, der bør lægges på de enkelte fag, samt under hvilke former undervisningen bør foregå.

Skitse til studieplan for tre semestre med henblik på pædagogisk specialuddannelse for officerer og specialofficerer.

(F = forelæsning, 0 = øvelser, gruppeundervisning o. lign.).

FAG	1. semester			2. semester			3. semester			Samlet timetal
	antal timer pr. uge		i alt timer	antal timer pr. uge		i alt timer	antal timer pr. uge		i alt timer	
	F	Ø		F	Ø		F	Ø		
<i>A. Psykologi</i>										
Indledning til psykologi	1	–	15	1	–	15	–	–	–	30
Personlighedspsykologi (med udviklingspsykologi og psykopatologi)	1	1	30	–	1	15	–	–	–	45
Socialpsykologi	1	2	45	1	1	30	1	2	45	120
Psykologi i forsvaret	–	2	30	1	2	45	2	4	90	165
<i>B. Pædagogik</i>										
Pædagogisk idédebat	1	1	30	–	–	–	–	–	–	30
Pædagogisk psykologi	1	2	45	1	2	45	–	–	–	90
Almen undervisningslære (didaktik, metodik)	1	1	30	1	1	30	1	4	75	195
Speciel undervisningslære m. v. (pædagogik i forsvaret)	–	2	30	–	2	30				
<i>C. Forskningslære</i>										
Statistik	–	–	–	1	1	30	–	–	–	30
Forskningsteori	–	–	–	1	2	45	1	2	45	90
	6	11	255	7	12	285	5	12	255	795
Forskningspraktik				4 uger			4 uger			8 uger
<i>D. Praktik</i>	7 uger			3 uger			3 uger			13 uger

Uddannelsen skal efter forslaget strække sig over tre semestre å 6 måneder (incl. ferier m.m.). Den egentlige undervisning tænkes henlagt til de 15 uger pr. semester, der normalt ud-

gøres af et akademisk semester. De resterende 6-7 arbejdsuger pr. semester tænkes anvendt til praktik, forskningsøvelse, selvstudium og uformel studiekredsvirksomhed.

Der er i 1. semester afsat 17 undervisnings-timer pr. uge, heraf 6 forelæsninger. I 2. semester er der afsat 19 undervisningstimer pr. uge, heraf 7 forelæsninger. I 3. semester er der beregnet 17 undervisningstimer pr. uge, heraf 5 forelæsninger.

Tilsammen er der beregnet 270 timers forelæsninger og 525 timers øvelser. Hertil kommer i alt ca. 21 ugers forskningsopgave og praktik-udøvelse.

Der bør afsættes tid til faste ugentlige koordineringsmøder for lærerpersonalet.

Studiet er opdelt i fire hovedområder: psykologi, pædagogik, forskningslære og praktik. Bortset fra, at det er foreslået, at faget forskningslære først sættes ind fra 2. semester, er det tanken, at der skal undervises i samtlige hovedfag og udføres praktik i alle tre semestre, men således, at *hovedvægten* gradvis skifter fra i 1. semester at ligge på det almene til i 3. semester at ligge på det mere specielle.

Enkeltheder i studieplanen må det overlades til de valgte lærere i de forskellige fag at udarbejde — for øvelsernes vedkommende fortrinsvis i samarbejde med eleverne. I det følgende skal blot knyttes nogle mere generelle kommentarer til de enkelte fag angående indhold og undervisningsform.

A. Psykologi.

Psykologi er - fortrinsvis - læren om menneskers oplevelser og adfærd, og et ret indgående kendskab til en række områder inden for dette fag må være en forudsætning for at kunne bestride så godt som samtlige opgaver, der skal pålægges de uddannede.

1. *Indledning til psykologi.* I en række forelæsninger (1 time pr. uge i 1. og 2. semester) i forbindelse med læsning af en elementær lærebog indføres eleverne i den psykologiske videnskab og det psykologiske fagområde som en nødvendig introduktion til de øvrige fag i studiet. I alt 30 timer.
2. *Personlighedspsykologi* (med udviklingspsykologi og psykopatologi). Dette fag behandler på et relativt elementært plan personlighedens struktur, såvel den normale personlighed som den afvigende. Der lægges særlig vægt på unge mænds udvikling og problemer, ligesom der særlig ses på de afvigerformer, der kan forekomme og tages hensyn til inden for forsvaret (f.eks. tilpasningsvanskeligheder og ringe begavelse). Under udvik-

lingspsykologi behandles elementær fysiologi. Faget omfatter tillige gennemgang af principper for bedømmelse og udvælgelse. Der er foreslået en ugentlig forelæsning i 1. semester og en ugentlig øvelse i 1. og 2. semester. I 3. semester vil en del af de under personlighedspsykologi hørende emner indgå udelukkende i faget »psykologi i forsvaret«.

3. *Socialpsykologi.* Dette fag må ligeledes anses for et meget væsentligt led i uddannelsen. Der indledes med et såkaldt sensitivitetstræningskursus på to uger (dette er ikke medtaget i planen, da der ikke er tale om egentlige lektioner), der har til formål at give eleverne en umiddelbart selvoplevet indsigt i en række gruppepsykologiske mekanismer og i deres eget forhold til gruppen. Herudover gives der en ret omfattende og indgående undervisning og træning i gruppepsykologi og diverse andre socialpsykologiske discipliner. såvel teoretisk som anvendt (herunder massepsykologi, kultursociologi, organisationslære*), lederskabsformer, kommunikationsformer m.v.). Der er foreslået en ugentlig forelæsning og én til to ugentlige øvelser i hvert semester. I alt 120 timer.

4. *Psykologi i forsvaret.* Dette fag vedrører hovedsagelig den konkrete anvendelse af psykologi inden for forsvaret, således at der i de to første semestre er tale om en slags supplement, der forløber sideløbende med undervisningen i psykologi i øvrigt. For en del af 2. og hele 3. semesters vedkommende vil undervisningen i dette fag rimeligvis tage form af en række kontante kursus i militærpsykologiske emner. Faget omfatter kamppsykologi samt en række emner, såsom holdningsvurdering, prøver og tests, personeludvælgelse, kommunikationsproblemer og konsulent-tjeneste; endvidere de psykologiske aspekter af bedømmelsessystemer, advancementsproblemer, forflyttelsesproblemer m.v. I alt ca. 165 timer.

B. Pædagogik.

Pædagogik er læren om undervisning, uddannelse og opdragelse i bred forstand. Der foreslås herunder undervisning i følgende fag:

*) Ordet organisationslære bruges her om den almene beskrivelse af organisationers struktur og funktion.

1. *Pædagogisk idédebat.* Formålet er gennem forelæsning, selvstændige studier og gruppediskussioner at bringe uddannelsesproblemerne ind i en større kulturel og social sammenhæng, idet pædagogikken sættes i relation til andre videnskabsgrene og emneområder, såsom historie, filosofi, kulturhistorie, moral, religion og politik. Undervisningen bør have aktualitetspræg og komme ind på undervisningslovgivningen og den pædagogiske debat, såvel den civile som den militære. Der foreslås 30 timer i 1. semester.

2. *Pædagogisk psykologi.* Faget omfatter indlæringspsykologi samt psykologi vedrørende tænkning og intelligens. Da faget dels skal danne grundlag for undervisningen i pædagogik og dels skal sætte den færdiguddannede i stand til selvstændigt at arbejde videre med og fungere som konsulent med hensyn til pædagogisk-psykologiske problemer, bør kendskabet til faget være temmelig dybtgående. Der foreslås en forelæsning og to øvelser ugentlig i de første to semestre, i alt 90 timer. I 3. semester vil pædagogisk-psykologiske problemer blive taget op i forbindelse med fagene »psykologi i forsvaret« og »speciel undervisningslære (pædagogik i forsvaret)« samt i forbindelse med praktik og forskning.

3. *Almen undervisningslære.* Faget omfatter almen undervisningsteori: principper, former, hjælpemidler og planlægning. Der lægges især vægt på ungdoms- og voksenundervisning. De moderne undervisningsmidler demonstreres og gennemgås såvel i princippet som i praksis. Der gennemgås studieteknik, differentieringsproblemer m.v. Der foreslås én forelæsning og én øvelsestime ugentlig i hvert af de to første semestre. I 3. semester slås dette og det følgende fag sammen.

4. *Speciel undervisningslære* m.v. (pædagogik i forsvaret). Faget vedrører de enkelte militære discipliners didaktik: formål, indhold, midler og metoder. Der foreslås her små kursus ved hjælp af eksperter i de enkelte discipliner. Endvidere eksamination og karaktergivning samt tilrettelæggelse af undervisningsplan.

Hertil kommer endelig en række andre praktiske pædagogiske problemer af speciel militær relevans.

I alt undervises der 195 timer i undervisningslære.

C. Forskningslære.

Formålet med dette fag er allerede omtalt i afsnit II. Faget sætter først ind i 2. semester. En stor del af arbejdet skal foregå uden for den egentlige undervisningstid.

1. *Statistik.* Eleverne indføres i elementær statistik i et sådant omfang, at de besidder de mest fornødne kundskaber til forståelse af pædagogisk-psykologiske forskningsresultater samt til anvendelse af statistik ved selvstændige forskningsøvelser.

Én forelæsning og én øvelse ugentlig i 2. semester, i alt 30 timer. I 3. semester fortsætter statistikundervisningen i direkte tilknytning til de to følgende emner.

2. *Forskningsteori.* Der undervises i elementær, almen videnskabsteori og temmelig indgående i den pædagogisk-psykologiske forsknings baggrund og metoder. Der bør anvendes rigeligt med eksempler. Når eleverne begynder på deres selvstændige forskningsopgaver, vil gruppearbejdet fortrinsvis dreje sig om drøftelse af disse.

Én forelæsning og to øvelser ugentlig i 2. og 3. semester. I alt 90 timer.

3. *Forskningspraktik.* Eleverne skal i løbet af studierne planlægge og udføre en konkret forskningsopgave og skrive rapport over den. Der bør kunne vælges frit blandt emner inden for pædagogik og psykologi. Det foreslås, at der arbejdes i hold på 2-4 elever. Om bedømmelsen af arbejdet må foregå kollektivt, eller om det er muligt at vurdere hver enkelt holddeltagers indsats separat, må gøres til genstand for nærmere undersøgelse og overvejelse. Forskningspraktikken bør foregå under vejledning af de til undervisning knyttede lærerkræfter.

Der er ikke afsat egentlige undervisningstimer i dette fag. Foruden uformelt formiddagsarbejde er der beregnet 4 uger i hvert af 2. og 3. semester til opgavens gennemførelse.

D. Praktik.

Der er i 1. semester afsat 7 uger og i hvert af 2. og 3. semester 3 uger til praktikudøvelse i civile og militære institutioner og virksomheder. Der tænkes på tre typer af praktiksteder:

1. *Civile institutioner og læreanstalter*, hvor der foregår pædagogisk-psykologisk forskning og undervisning. Praktikanterne skal her deltage i konferencer og forelæsninger, studere publikationer m.v. for derigennem at skaffe sig indblik i, hvad der sker af relevans for deres uddannelse det pågældende sted.
2. *Større civile arbejdspladser* (fabrikker, koncerner o.lign.), der er avancerede med hensyn til anvendt arbejdspsykologi og organisationslære. Praktikanterne skal studere virksomhedens arbejdsgang samt deltage i kursus og møder, hvor muligheden foreligger. Denne form for praktik er temmelig uprøvet, og det er endnu uvist, om den lader sig gennemføre, dvs. om institutionerne eller virksomhederne har mulighed for og er villige til at medvirke. Af samme grund må det også stå åbent, hvorledes praktikken i detaljer skal forløbe. Der kan både blive tale om et dagligt ophold på samme sted gennem flere uger og besøg af længere eller kortere varighed på to eller flere steder, eventuelt med sammenligning for øje. Under alle omstændigheder er det tanken, at eleverne i forbindelse med praktikudøvelsen løser nogle opgaver - fortrinsvis af beskrivende art - og som afslutning på praktikken afleverer en skriftlig rapport til bedømmelse. Praktikken på civile praktikantsteder tænkes fortrinsvis henlagt til de 7 uger i slutningen af 1. semester.
3. *Militære tjenestesteder og skoler*. Praktikanterne skal her have lejlighed til under vejledning at anvende den under studiet opnåede viden og indsigt i praksis. Også her bør praktikken munde ud i en skriftlig rapport. Den militære praktik tænkes fortrinsvis henlagt til de 3 uger i henholdsvis 2. og 3. semester.

IV. Uddannelsens iværksættelse.

A. Elevklientel.

Som anført i de indledende bemærkninger (afsnit I) sigter forslaget mod uddannelse af et begrænset antal befalingsmænd, som i højere stabe og på forsvarets skoler vil kunne bidrage til gennemførelse og videre udvikling af en tidssvarende, militær pædagogik.

Det er udvalgets opfattelse, at den foreslåede uddannelses niveau må svare til de videregående, militærvidenskabelige studier, der gennemføres ved Forsvarsakademiet.

Under hensyntagen til såvel de øjeblikkelige som de fremtidige opgaver, der påhviler officerer og specialofficerer, er der i udvalget enighed om, at den foreslåede pædagogiske specialuddannelse bør stå åben for både officerer og specialofficerer.

Det må være en betingelse for optagelse på det pædagogiske specialstudium, at den pågældende ud over den gennemgåede officers- eller specialofficersuddannelse har opnået en alsidig erfaring som befalingsmand, i særdeleshed som lærer, instruktør eller arbejdsleder. Samtidig må det understreges, at en heldig gennemførelse af studiet vil forudsætte en betydelig almen

viden og indsigt ved siden af den specielt militære uddannelse.

Udvalget er opmærksom på, at den nuværende specialofficersuddannelse i sig selv ikke vil være et tilstrækkeligt grundlag for gennemførelsen af et militærpædagogisk studium. Man vil dog i denne forbindelse fremhæve, at den gennemførte personelbedømmelse inden for forsvaret bør gøre det muligt at finde egnede kandidater på et relativt tidligt tidspunkt, hvorefter supplerende kursus og uddannelser vil kunne råde bod på eventuelle mangler i de uddannelsesmæssige forudsætninger.

Det må derfor efter udvalgets opfattelse være en samlet vurdering af den pågældendes almene og specielle uddannelse samt hans praktiske erfaring og virksomhed i tjenesten, der bliver afgørende for adgang til det pædagogiske specialstudium.

Under udvalgets forhandlinger har der ved flere lejligheder været peget på det ønskelige i, at militærpædagogerne kunne få en del af deres uddannelse sammen med studerende fra den civile sektor. Omvendt har det været nævnt, at den foreslåede uddannelse er enestående i Danmark, for så vidt som den indeholder en mere

omfattende voksenpædagogisk træning end nogen anden bestående uddannelse, og at den derfor med fordel ville kunne tilbydes de stadig større kredse af civile, der arbejder med undervisning af voksne. På denne baggrund har man drøftet muligheden af at placere uddannelsen i et fælles center for voksenpædagogik.

Man finder imidlertid, at uddannelsen af militærpædagoger må påbegyndes snarest muligt, og at det næppe vil være muligt at etablere et fælles, voksenpædagogisk uddannelsescenter i en nærmere fremtid. Udvalget foreslår derfor, at den militærpædagogiske uddannelse iværksættes inden for forsvaret og med sigte på forsvarets personel, men således, at såvel studieplanen som den institutionelle opbygning holdes åben for muligheden af et senere samarbejde med personer og institutioner i den civile sektor. Det er i denne forbindelse nærliggende at pege på, at medarbejdere inden for Forsvarets Civilundervisning bør have mulighed for at gennemgå dele af den militærpædagogiske uddannelse.

Skulle det vise sig muligt at oprette et *fælles* center for voksenpædagogisk uddannelse, finder man, at den her foreslåede uddannelse i så fald bør henlægges under dette center.

B. Organisation.

Ved løsning af spørgsmålet om uddannelsens organisatoriske placering må der efter udvalgets opfattelse tages særligt hensyn til forslagets betragtninger vedrørende *uddannelsesformen*, i henhold til hvilke eleverne i så høj grad som muligt skal engageres i selvstændigt arbejde med militærpædagogiske og -psykologiske problemer.

Det er af denne grund ønskeligt, at eleverne under deres uddannelse kommer til at opleve, at de hører til i en institution, der

- giver dem nær kontakt med lærere, der ved siden af deres undervisning er forskningsmæssigt såvel som praktisk engagerede i løsning af forsvarets militærpædagogiske og -psykologiske problemer, og
- giver dem let adgang til arbejdsrum, håndbibliotek og andet undervisningsmateriale.

Efter udvalgets opfattelse kommer Militærpsykologisk Tjeneste ganske nær til at repræsentere en sådan institution, idet den rummer kernen i et pædagogisk-psykologisk håndbibliotek og udgør et pædagogisk-psykologisk forskningsmiljø.

Hertil kommer, at den foreslåede studieplan i høj grad er præget af erfaringer og synspunkter, der er gjort og fremsat af Militærpsykologisk Tjeneste.

Det er allerede anført, at uddannelsens niveau må være på højde med den videregående, militærvidenskabelige uddannelse, der i dag foregår ved Forsvarsakademiet. Udvalget finder det derfor naturligt at foreslå, at studiet placeres under Forsvarsakademiet, der herefter vil kunne fremtræde med tre studiegrene: en strategisk-taktisk, en teknisk og en pædagogisk-psykologisk.

Man skal på dette grundlag foreslå, at uddannelsen tilrettelægges og varetages af Militærpsykologisk Tjeneste under Forsvarsakademiet, idet Militærpsykologisk Tjeneste med hensyn til denne opgave bliver ansvarlig over for Forsvarsakademiet. Det bør samtidig overvejes, hvorvidt en lokalemæssig placering af Militærpsykologisk Tjeneste nær Forsvarsakademiet vil kunne realiseres.

Til Forsvarsministeriet

Emne: *Betænkning vedrørende Undervisningsplan for Hærens Officersskole.*

Ved skrivelse nr. l.kt.244.10-9 af 31. januar 1967 har Forsvarsministeriet anmodet udvalget om at fremsætte de udtalelser, hvortil ovenanførte betænkning måtte give anledning.

Udvalget vil indledningsvis udtale, at man anser den her foreliggende undervisningsplan for et betydningsfuldt arbejde, hvis virkeliggørelse

vil betyde et stort fremskridt for hærens officersuddannelse. Man vil derfor som helhed anbefale, at uddannelsen omlægges efter de i betænkningen angivne retningslinier, idet man samtidig skal henvise til de nedenfor anførte bemærkninger om enkeltproblemer:

I. Optagelsesbetingelser.

Udvalget har diskuteret spørgsmålet om kadetternes forudgående virksomhed som *sergenter i geledet* og har bemærket problematikken omkring officersskolens begyndelsestidspunkt set i forhold til hærens skiftende indkaldelsesterminer. Man finder at måtte støtte betænkningens krav om en *fast begyndelsesdato* for

studierne ved officersskolen. Man finder det samtidig vigtigt, at kadetterne forud for optagelse på officersskolen — gennem praktisk geleddetjeneste som sergent — har indhøstet personlige erfaringer i virket som befalingsmænd. Udvalget anbefaler, at denne optagelsesbetingelse kun undtagelsesvis fraviges.

II. Uddannelsens længde.

Betænkningen redegør på side 57 for studietidens udvidelse fra 3 år til 4 $\frac{1}{2}$ år. Udvalget har ingen bemærkninger til forslaget om at inddrage de allerede eksisterende *våbenkursus* i uddannelsen med 4 måneder.

Den foreslåede *praktikanttjeneste* på 6 måneder finder man overordentlig værdifuld, idet man samtidig understreger betydningen af, at den tilrettelægges efter en omhyggeligt gennem-

arbejdet plan, således at den fremtræder som en integrerende del af studiet og ikke blot som et antal pauser i studietiden. Dette synspunkt må medføre, at officersskolen selv er aktivt engageret i både tilrettelæggelse og gennemførelse af praktikanttjenesten, og at hæren i øvrigt vil kunne stille passende øvelsessteder og øvelsesmidler samt velegnede praktikantvejledere til rådighed.

Der er endelig stillet forslag om en *nettoforøgelse* af den teoretisk prægede studietid med 8 måneder, idet betænkningen anfører, at den samlede stofmængde trods væsentlige omlægninger hverken tænkes forøget eller formindsket, men at forlængelsen skal give mulighed for en mere studiepræget aktivitet end den, der er mulig under den gældende ordning. Det er udvalgets opfattelse, at dette synspunkt: fortjener støtte. Man kan nok ved at holde voksne elever på skolebænken i 6-7 timer daglig og samtidig pålægge dem betydelige mængder hjemmearbejde opnå, at de tilegner sig ret store

stofmængder, som kan reproducere ved en eksamen; men det er tvivlsomt, om der herved bliver tale om en tilegnelse i dybere forstand, som kan udvikle selvstændighed, initiativ og kombinationsevne. Ikke mindst i betragtning af den vægt, der ønskes lagt på faggrupperne »statskundskab« og »mennesket«, finder udvalget at måtte anbefale en forlængelse af studietiden af den foreslåede størrelsesorden, idet man understreger vigtigheden af, at *arbejdsformerne* samtidig omlægges i retning af et egentligt studium for voksne.

III. Psykologi og pædagogik.

Udvalget kan tilslutte sig den centrale placering i uddannelsesplanen samt det skitserede indhold af emnegrupperne »statskundskab« og »mennesket«. Vedrørende det sidste stiller man sig dog tvivlende over for, om den planlagte — og ret tidskrævende — indføring i psykologi og pædagogik kan finde sted inden for den tidsmæssige ramme, der er tillagt fagene i mønstret på betænkningens side 52. Man er opmærksom på, at beslægtede emner vil komme til behandling andre steder inden for undervisningsplanen, f.eks. i organisationslære og personelforvaltning, samt at praktikanttjenesten er et væsentligt pædagogisk indslag i den samlede

uddannelse. Man har også mærket sig udtalelserne på side 56 om, at faget pædagogik ønskes underbygget gennem praktisk illustration i undervisningen i samtlige øvrige fag. I denne forbindelse må det understreges, at der herved stilles ganske betydelige krav både til undervisningens organisation og til lærerens pædagogiske uddannelse og evne til samarbejde. I den udstrækning, disse krav ikke kan opfyldes, bliver det efter udvalgets opfattelse nødvendigt, at den direkte beskæftigelse med teoretiske psykologiske og pædagogiske emner får tillagt en større tidsmæssig vægt.

IV. Lærerkrafterne.

Betænkningens kapitel VII om lærerkrafterne stiller forslag om, at officerssskolen i højere grad end hidtil sættes i stand til at udnytte *faste lærere*. Udvalget kan ganske tiltræde denne opfattelse og ønsker at understrege, at planernes virkeliggørelse utvivlsomt i vid udstrækning står og falder med, at der opbygges en stab af lærere, som helt - eller dog i det væsentlige - kan hellige sig arbejdet på officerssskolen. Man finder også, at forslaget om en opdeling i *afdelinger* med en ansvarlig leder for hver afdeling vil kunne bidrage til at sikre den sammenhæng inden for uddannelsen, som er nødvendig, hvis formålsparagraffen (side 15) skal opfyldes. I denne forbindelse vil man dog under-

strege, at lærerne ikke blot må være fagligt, men også pædagogisk højt kvalificerede, og at de må være indstillet på og have evne til at *samarbejde om det pædagogiske mål*, der er angivet for uddannelsen. Der må yderligere i undervisningsplanen være mulighed for at arrangere — og honorere — *konferencer mellem lærerne* inden for de enkelte afdelinger og i lærerkredsen som helhed.

Udvalget skal fremhæve ønskeligheden af en snarlig ansættelse af ledere af statskundskabsafdelingen og den pædagogiske afdeling, idet disse ledere bør være med til fra grunden at opbygge undervisningen i disse nye fagområder.

V. Klasseopdeling.

Det er udvalget bekendt, at man på officersskolen under den nugældende ordning arbejder med en relativt fast klasseopdeling. Betænkningen tager ikke stilling til det ønskelige i denne praksis. Udvalget vil her udtale, at der efter den foreslåede undervisningsreform formentlig ikke vil være samme begrundelse for at opdele hver årgang kadetter i et antal permanente klasser, men at det vil være hensigtsmæssigt at foretage en samlet faglig og pæda-

gogisk vurdering af, hvilke større og mindre grupper der ønskes dannet i de forskellige fag, og hvilken sammensætning af grupperne der i hvert enkelt tilfælde vil være formålstjentlig. En større fleksibilitet i gruppedelingen kan eventuelt støde på lokalemæssige problemer, men sådanne må da søges elimineret ved den fortsatte udbygning af officersskolens undervisningslokaler på Frederiksberg Slot.

VI. Elevmedvirken.

Udvalget finder, at en modernisering af officersskolens undervisningsplan bør ledsages af en virksomhed, der sigter mod at inddrage kadetterne i samarbejde om arbejdets tilrettelæggelse og gennemførelse. Man er naturligvis indforstået med, at undervisningsplanen i store træk må være fastlagt fra ministeriets og skolens side; men dette udelukker ikke, at der for så vidt angår enkelthederne må foregå permanente drøftelser om fagenes indhold, om undervisningsformerne og om skolens organisation, hvor skolens ledelse, lærerkredsen og kadetterne vil kunne samarbejde om hensigtsmæssige

løsninger. Også med henblik på en løbende revision af uddannelsen som helhed vil sådanne drøftelser være ønskelige. Et sådant samarbejde vil kunne blive en yderligere illustration til den psykologi og pædagogik, der rummes i undervisningsplanen, og som man finder det ønskeligt, at kadetterne bringer med ud i officersgerningen. Man skal i denne sammenhæng henviser til de synspunkter og ideer, udvalget har givet udtryk for i sine første to delbetænkninger om militært lederskab og samarbejdsregler.

VII. Undervisningsfaciliteter.

Udvalget må på dette område fremhæve vigtigheden af, at de i betænkningens kapitel VIII stillede forslag snarest søges virkeliggjort. Den overgang fra mere skolepræget undervisning til friere studier, som forslaget lægger op til, samt uddannelsens pædagogiske mål i øvrigt stiller nye krav til lokaler og udstyr, som bør plan-

lægges i sammenhæng med studieplanens ændring. I tilslutning til det i betænkningen foreslåede om indrettelse af diverse laboratorier finder udvalget det i øvrigt hensigtsmæssigt også at indrette et pædagogisk-psykologisk laboratorium.

VIII. Eksamensformer.

Udvalget kan anbefale det på betænkningens side 60—63 skitserede eksamensmønstre. Man vil særskilt påpege vigtigheden af, at der søges frem mod eksamensformer, der kan fungere som harmoniske afslutninger på studierne, og som ikke tvinger det daglige arbejde ind i snævert lektie- og pensumprægede former.

Til afslutning skal udvalget gentage den ind-

ledningsvis anførte anbefaling af betænkningens reformforslag, idet man betoner, at de ovenfor under I—VIII fremførte synspunkter ikke anfægter betænkningens hovedsynspunkter, men vil kunne indarbejdes i den praktiske iværksættelse af den nye studieordning.

sign.: *Sigurd Højby*

Udvalget til undersøgelse af befalingsmandsuddannelsen og de med arbejdsklimaet i forsvaret forbundne problemer.

København, den 22. april 1968.

Nr. 29/68.

Til Forsvarsministeriet

Emne: *Betænkning vedrørende skitseforslag til undervisningsplan for Hærens Specialofficersskole (Y-officersuddannelse).*

Ved skrivelse nr. l.kt.244.12-1 af 19. marts 1968 har Forsvarsministeriet anmodet udvalget om at fremsætte de udtalelser, hvortil ovennævnte betænkning måtte give anledning.

Udvalget har bemærket sig, at betænkningen opfatter Y-officersuddannelsen som en *nyskabelse i hærens samlede uddannelsessystem*, og at man derfor ikke har taget sit udgangspunkt i eller ønsket af jævnføre med den eksisterende specialofficersuddannelse. Udvalget kan helt til-

træde denne opfattelse, men finder dog, at betænkningen på flere punkter ikke har taget konsekvensen af denne grundbetragtning. Man skal derfor i nedenstående bemærkninger om enkeltproblemer fremsætte visse ændringsforslag, idet man samtidig for nogle emners vedkommende tillader sig at henvise til det i udvalgets udtalelse af 29. marts 1967 om den nye undervisningsplan for Hærens Officersskole anførte.

I. Optagelsesbetingelser.

Udvalget kan tilslutte sig forslaget om, at der med hensyn til *forudgående militær uddannelse* må stilles samme krav til X- og Y-officerselever, dvs. sergentuddannelse og en vis praktisk virksomhed som sergent i geleddet. Da man ligeledes finder, at Y-officersskolen må have en fast begyndelsesdato, f.eks. som foreslået den 1. september, bliver konsekvensen, at den forudgående tjeneste som sergent i geleddet vil blive af forskellig, i nogle tilfælde ret kort, varighed. I denne forbindelse skal man understrege betydningen af, at de vordende Y-officerselever - forud for optagelsen på skolen - har vist deres duelighed som befalingsmænd og indhøstet personlige erfaringer i denne virksomhed.

Henset til de kommende Y-officerers anvendelsesområde har udvalget - ligesom Hærkom-

mandoens udvalg - overvejet, om adgangskriteriet for så vidt angår civil uddannelse burde sættes højere end realeksamen. Blandt andet ud fra ønsket om at kunne lade rekrutteringen til denne nye uddannelse ske på det bredest mulige grundlag mener udvalget dog at måtte tilslutte sig, at der — indtil videre — som *forudgående civil uddannelse* kræves realeksamen eller en tilsvarende uddannelse. Man går herved ud fra, at der tænkes på en realeksamen *med matematik*, og foreslår, at *udvidet teknisk forberedelseksamen med to sprog* må kunne gælde som en tilsvarende uddannelse. Endvidere finder man det naturligt, at ansøgere, der ikke har bevis for en af disse eksaminer, må kunne godtgøre deres standpunkt i de relevante fag ved en *særskilt aflagt prøve*.

II. Uddannelsens indhold.

Uanset adgangskravet i forhold til den eksisterende specialofficersuddannelse er skærpet fra teknisk forberedelseksamen til realeksamen, finder udvalget, at *den foreslåede uddannelse ikke vil være tilstrækkelig til at give Y-officeren den nødvendige indsigt og sikkerhed i udøvelsen af hans hverv*. Man skal her henvise til, at Y-officerens vigtigste opgave bliver at varetage den praktiske uddannelse af mandskabet - at fungere som »hærens folkeskolelærer« — og at denne funktion vil kræve betydelige både almene og specielle kvalifikationer. I betænkningen anføres, at man for så vidt angår fag som dansk, matematik, fysik og kemi må blive stående på realeksamens niveau. Udvalget finder, at dette vil være klart utilstrækkeligt, og mener samtidig, at samfundsfagene og de pædagogiske fag må have større råderum end i betænkningen foreslået.

Samfundsfagenes betydning ligger efter udvalgets opfattelse i den almene dannelse, de vil kunne bibringe Y-officeren, og som særlig vil bidrage til at styrke ham i funktionen som leder af mandskab.

Med hensyn til *de pædagogiske fag* anfører betænkningen (side 20), at der bør stilles samme krav til Y-officerens pædagogiske indsigt, som normalt stilles til den, der beskæftiger sig med undervisning af aldersklasser, der svarer til værnepligtige. Heroverfor skal udvalget gøre gældende, at Y-officeren ofte vil være stillet over for større vanskeligheder end læreren i den civile voksenundervisning; eleverne kommer ikke frivilligt, uddannelsen stiller meget vidtgående krav og skal hyppigt gennemføres under besværlige omstændigheder. Disse forhold kan begrunde, at der sikres Y-officeren en særlig solid baggrund i psykologisk-pædagogisk skoling.

Udvalget har i øvrigt med interesse noteret

sig forslagene (side 39) om træning af »mentale færdigheder«. Man finder, at de her antydede synspunkter i høj grad fortjener at blive udmøntet i praktisk pædagogisk arbejde under uddannelsen.

Udvalget finder den (side 41-42) foreslåede *praktikanttjeneste* mindre tilfredsstillende. Man erkender eksistensen af de i betænkningen anførte vanskeligheder ved at etablere en ægte praktikvirksomhed, men foreslår, at sagen tages op til fornyet overvejelse. I X-officersuddannelsen arbejdes med to praktikperioder på hver tre måneder, og der er taget skridt til at tilrettelægge dem i pædagogisk hensigtsmæssige former. Det synes lidet rimeligt herefter at henvise Y-officers eleverne til kun at praktisere i én måned og på et materiale, der i uddannelse ligger langt over, hvad den færdiguddannede Y-officer skal arbejde med.

Hvis udvalgets henstilling om at udvide den samlede uddannelse tages til følge, bør man undersøge mulighederne for at indlægge i hvert fald *to praktikperioder, hver på en måned*, og at lade dem foregå under livsnære forhold og under skolens vejledning og tilsyn.

Det er i øvrigt udvalgets opfattelse, at praktikanttjenesten — selv med en sådan ændring og udvidelse - vil være meget nødtørftig, set i forhold til de uddannelsesopgaver, der vil komme til at påhvile Y-officeren. Man skal derfor stærkt understrege nødvendigheden af, at der som efteruddannelse jævnlige gennemføres pædagogiske træningskursus for Y-officerer.

Udvalget er i øvrigt indforstået med, at uddannelsens indhold er *fælles for alle vordende Y-officerer*, idet der er tale om en grunduddannelse, og idet det forudsættes i princippet at være således, at alle færdiguddannede elever umiddelbart kommer i funktion som delingsførere.

III. Uddannelsens længde.

Betænkningen stiller forslag om, at uddannelsens samlede længde bliver ca. 28 måneder, heraf ca. 18 måneder på selve Y-officersskolen (side 48). Uanset at der her er tale om en væsentlig udvidelse i sammenligning med den eksisterende specialofficersuddannelse, vil det efter udvalgets opfattelse ikke være muligt in-

den for denne tidsramme at gennemføre en Y-officersuddannelse af det skitserede indhold, endsige virkeliggøre udvalgets ovenanførte forslag om udvidelsen heraf for så vidt angår de almene civile fag, de pædagogiske fag og praktikanttjenesten.

Man må derfor *anbefale, at uddannelsen for-*

længes til en samlet varighed, der skønnes at burde være omkring 3 år. Man finder det ikke ønskeligt, at denne udvidelse gives form af en præparandklasse, men foreslår den integreret i studiet, der herefter vil kunne leddes på en ny måde, f.eks. med et forprøvestudium som i X-officerernes uddannelse.

Skulle det i løbet af nogle år blive muligt at rekruttere til uddannelsen på grundlag af et højere civilt uddannelsesniveau, f.eks. højere forberedelseseksamen, vil en del af det almene stof herefter kunne skæres ud af Y-officersuddannelsen, og denne vil da eventuelt kunne afkortes tilsvarende.

IV. Lærerkrafterne.

Betænkningen stiller forslag om, at lærerkollegiet ved Skolerne på Frederiksberg Slot i princippet bør være fælles for X- og Y-officersskolerne, og henviser i øvrigt til bemærkningerne i betænkningen om Hærens Linieofficerers Grunduddannelse.

Udvalget anser det for et væsentligt spørgsmål, om *X- og Y-officerer fortsat bør uddannes ved samme institution*, eller om skolerne med fordel kan adskilles. Udvalget har endnu ikke afsluttet sine overvejelser om dette spørgsmål,

men agter at vende tilbage til det i en kommende del-betænkning.

Om lærerkrafterne skal man i øvrigt henviser til det i udvalgets skrivelse af 29. marts 1967 til Forsvarsministeriet om betænkning vedrørende Undervisningsplan for Hærens Officersskole i afsnit IV anførte, hvori understreges betydningen af *fast tilknyttede, fuldt beskæftigede lærere* og muligheder for *samarbejde om det pædagogiske mål for uddannelsen*.

V. Klasseopdeling, timetal.

Det antydes i betænkningen (side 47), at man regner med at skulle arbejde med 4 klasser på hvert elevhold. Udvalget skal her — ligesom i den tidligere fremsendte udtalelse om X-officersuddannelsen — anbefale en smidigere tilrettelæggelse af undervisningen, således at *holdstørrelse og gruppeinddelinger* ikke fastlægges i et stramt klassemønster, men tilpasses efter de

skiftende situationers krav og elevernes individuelle forudsætninger.

Man skal ligeledes anbefale, at *det ugentlige timetal* søges begrænset i forhold til betænkningens 30 timer, således at en voksende del af studiearbejdet henlægges til elevernes selvstændige virksomhed.

VI. Elevmedvirken og

VII. Undervisningsfaciliteter.

Udvalget skal her helt henviser til de i den tidligere udtalelse om hærens X-officersuddan-

nelse under VI og VII fremførte synspunkter.

VIII. Eksamensformer.

Udvalget kan anbefale det i betænkningen (side 49) skitserede eksamensmønster. Man har med tilfredshed noteret, at antallet af eksamens-

fag tænkes stærkt reduceret i sammenligning med den eksisterende specialofficersuddannelse. Man understreger betydningen af, at eksamens-

opgaverne bliver udformet i *nær tilknytning til de praktiske opgaver*, som den færdiguddannede Y-officer vil blive stillet over for at skulle løse, således at eksamen kan blive en kontrol på, i

hvilken udstrækning uddannelsens mål er nået. I denne forbindelse skal man anbefale, at der tilrettelægges *kompleksopgaver*, som inddrager stof fra flere fagområder under en enkelt prøve.

IX. Afsluttende bemærkninger.

Det er udvalgets opfattelse, at den foreliggende skitse til undervisningsplan for Y-officersuddannelsen betegner et vigtigt skridt til virkeliggørelse af den personelstruktur for hæren, som er angivet ved »14. januar-udvalget«s forslag. Man kan principielt tilslutte sig skitsens pædagogiske hovedsynspunkter; men som det fremgår af ovenanførte bemærkninger, finder

udvalget, at skitsen på vigtige punkter (uddannelsens omfang, praktikanttjenesten) udviser en tilbageholdenhed, som vanskeligt kan forenes med virkeliggørelsen af det mål, man har sat sig: at opbygge en officersuddannelse, som primært sigter på varetagelsen af mandskabets praktiske uddannelse (side 6).

sign.: *Sigurd Højby*

Til Forsvarsministeriet

Emne: *Betænkning vedrørende Flyvevåbnets Linieofficerers Grunduddannelse.*

Ved skrivelse nr. l.kt.264.11-3 af 16. april 1968 har Forsvarsministeriet anmodet udvalget om at fremsætte de udtalelser, hvortil ovenanførte betænkning måtte give anledning.

Udvalget kan som helhed anbefale, at ud-

dannelsen ved Flyvevåbnets Officerssskole omlægges efter de i betænkningen angivne retningslinier. Man skal derudover henvise til de nedenfor anførte bemærkninger om enkeltproblemer:

I. Optagelsesbetingelser.

Udvalget kan tilslutte sig forslaget om, at optagelse på Flyvevåbnets Officerssskole baseres på studentereksamen af den matematiske linie eller tilsvarende uddannelse.

Den militære grunduddannelse forud for optagelsen på officerssskolen er efter forslaget væsentligt kortere end under den gældende ordning. Det vil som følge heraf blive vanskeligere at opnå den ønskelige sikkerhed i udvælgelsen af kadetterne. Udvalget mener dog at kunne anbefale den foreslåede ordning, idet man understreger betydningen både af de forudgående egnethedsprøver, af en omhyggelig vurdering af den militære grunduddannelses forløb og af de militærpsykologiske prøver m.v. umiddelbart forud for optagelsen på selve officerssskolen.

Med hensyn til egnethedsprøverne skal ud-

valget påpege, at disse næppe under alle omstændigheder behøver at finde sted før indkaldelsen, men at de også bør kunne aflægges under den militære grunduddannelse.

I forbindelse med betænkningens forslag om linievalg, der vil kunne foretages inden for de første 6 måneders tjeneste eller - i enkelttilfælde - endog senere, finder udvalget anledning til at henstille, at alle egnede elever, der ønsker det, får lejlighed til at deltage i hele flyveuddannelsen på elementærkursus.

Hvis dette synspunkt imødekommes, vil man stille flest mulige aspiranter lige med hensyn til et eventuelt omvalg af uddannelseslinie.

Endelig ønsker udvalget at fremhæve, at aspiranternes virksomhed som tropslærere bør foregå under en omhyggelig vejledning fra rekrutskolens side.

II. Uddannelsens indhold.

Udvalget kan anbefale den foreslåede firedeling af uddannelsen i forprøvestudium, 1. dels, 2. dels og 3. dels studium. Man finder det også hensigtsmæssigt, at undervisningsfage-

ne samles i 6 hovedgrupper (bilag 2), ligesom den timetalsmæssige balance mellem disse ikke giver anledning til væsentlige bemærkninger.

Udvalget har især vurderet de ansatte timetal

for fagene samfundslære, psykologi og pædagogik, men må under hensyn til den vægt, der nødvendigvis inden for flyvevåbnet bør lægges på den tekniske uddannelse incl. de hertil hørende matematisk-fysiske støttefag, erkende, at der næppe inden for den foreslåede samlede uddannelsesetid vil kunne afsættes flere timer til den pædagogiske faggruppe og samfundslære - folkeret.

Udvalget er derfor indforstået med, at psykologi og pædagogik incl. fysiologi og biologi som anført normeres med kun 230 timer, dog under forudsætning af, at der i uddannelsens andre fag, overalt hvor det er muligt, også indgår pædagogisk-metodisk oplæring, samt at praktiske færdigheder som instruktør indøves inden for flere fagområder.

Udvalget kan anbefale, at der henimod afslutningen af 2. dels studiet indlægges den såkaldte delingsførerperiode af 2 måneders varighed (side 10); men man mener ikke, at kadetterne på dette tidspunkt har tilstrækkelige forudsætninger for selvstændigt at kunne fungere som delingsførere på en rekruttskole. Udvalget vil derfor foreslå, at delingsførerperioden får form af en praktikanttjeneste, hvor kadetterne under kyndig vejledning og tilsyn fra officersskolen praktikerer på værnepligtige menige.

I øvrigt vil udvalget i en kommende delbetænkning sammenfattende redegøre for sine principielle synspunkter vedrørende undervisningen i pædagogik og psykologi på forsvarets officersskoler.

III. Uddannelsens længde.

Udvalget kan anbefale forslaget om, at den samlede uddannelse ansættes til 4 år 9 måneder.

IV. Lærerkræfterne.

Betænkningen stiller forslag om en inddeling i fagområder under ledelse af en fagområdelærer med det formål at koordinere undervisningen.

Dette synspunkt kan udvalget fuldt ud tilslutte sig. Det må antages, at de mange enkeltfag inden for fagområderne, f.eks. i organisationslære, kun kan sammenfattes til en helhed, hvis undervisningen planlægges under ledelse af en enkelt, kyndig lærer, der så vidt muligt må være

fast ansat og heltidsbeskæftiget ved officersskolen. Udvalget er bekendt med, at skolen måske vil rumme så få elever ad gangen, at heltidsbeskæftigelse af fagområdelærere vil blive vanskeliggjort. Man skal i denne forbindelse pege på muligheden af et snævert samarbejde mellem de forskellige officersskoler. Dette spørgsmål vil udvalget tage op til viderebehandling i en kommende delbetænkning.

V. Arbejdsmetoder.

I et afsnit om undervisningsformen (side 15) nævner betænkningen, at læreren bør betragte sig som hjælper og vejleder for kadetten fremfor at »docere viden fra katederet«, og at en aktiverende undervisningsform vil kunne fremme kadettens evne til selvstændig tænkning og underbygge personlighedsudviklingen.

Udvalget kan ganske tilslutte sig dette synspunkt.

Flyvevåbnets officersuddannelse må betragtes som en højere uddannelse, hvor man med fordel kan drage nytte af elevernes læsevanhed og derfor i et fleksibelt undervisningsmønster med vekslende hold- eller gruppestørrelser kan tilpasse sig fagenes forskellige krav og elevernes individuelle færdigheder.

I denne forbindelse finder udvalget det mindre relevant, at betænkningen (side 8) udtrykker

bekymring for, om eleverne vil kunne tåle belastningen ved »det frie studium«. En rimelig vekselvirkning mellem lærerledet undervisning og elevernes selvstændige virksomhed gør ikke uddannelsen til »et frit studium«. Man finder det derimod vigtigt, at allerede forprøvestudiet og 1. dels studiet frigøres fra stramme krav om

»egentlig klasseundervisning« og holdes åbne for friere arbejdsformer. Samtidig skal man anbefale, at det ugentlige timetal søges begrænset til noget mindre end de foreslåede 30 timer, så der bliver mere plads til elevernes selvstændige arbejde.

VI. Elevmedvirken og

VII. Undervisningsfaciliteter.

Udvalget skal her helt henvise til de i den tidligere udtalelse om hærens X-officersuddan-

nelse under VI og VII fremførte synspunkter.

VIII. Eksamen og prøver.

Udvalget finder, at betænkningens forslag om ca. 40 eksaminere og prøver (jf. bilag 4) må kunne begrænses væsentligt. Man har vanskeligt ved at se begrundelsen for at belaste en lang række enkeltfag med både skriftlige og mundtlige prøver, ligesom man stiller sig tvivlende over for værdien af, at der i de såkaldte eksamensfri fag holdes standpunktsprøver under medvirken af fremmede »censorer« (side 16).

Den ønskelige vurdering af, i hvilken udstrækning uddannelsens mål er nået, vil man kunne gennemføre ved at tilrettelægge enten mundtlig eller skriftlig eksamen i et begrænset antal større fagområder eller hovedfag, eventuelt for visse fags vedkommende ved at fremlægge øvelsesopgaver fra uddannelsesforløbet.

IX. Afsluttende bemærkninger.

Som indledningsvis anført kan udvalget i det væsentlige tilslutte sig betænkningens reformforslag, og man anbefaler, at de ovenfor under

I-VIII fremførte synspunkter indarbejdes i den praktiske gennemførelse af den nye undervisningsplan.

sign.: *Sigurd Højby*

Udvalget til undersøgelse af befalingsmandsuddannelsen og de med arbejdsklimaet i forsvaret forbundne problemer.

København, den 1. juli 1968.

Nr. 36/68.

Til Forsvarsministeriet

Emne: *Betænkning vedrørende den fremtidige A-officersuddannelse i søværnet.*

Ved skrivelse nr. 1. kt. 254.11-2 af 17. maj 1968 har Forsvarsministeriet anmodet udvalget om at fremsætte de udtalelser, hvortil ovennævnte betænkning måtte give anledning.

Udvalget kan som helhed anbefale, at uddannelsen ved Søværnets Officersskole omlægges

efter de retningslinier, der er angivet i betænkningen, idet man dog stiller sig tvivlende over for det hensigtsmæssige i at opretholde en selvstændig, administrativ linie under uddannelsen.

Herom og om en række andre enkeltproblemer skal udvalget udtale følgende:

I. Liniedelingen.

Udvalget kan helt tiltræde forslaget om at opdele søværnets officersuddannelse i en taktisk og en teknisk linie, idet man samtidig tilslutter sig planerne om at lade en betydelig del af den samlede uddannelse være fælles for de to liniers elever.

Derimod finder udvalget det ikke godtgjort, at der fortsat vil være behov for en særlig intendanturofficerslinie, idet man anser det for værdifuldt, at de officerer, der på et tidspunkt i deres karriere specialiserer sig i administrativt arbejde, forud har haft både uddannelse og prak-

tisk virksomhed inden for de taktiske eller tekniske områder. Søværnets behov for officerer med en intendanturfaglig uddannelse er dertil formentlig så begrænset, at man - selv om der kun oprettes nye klasser med års mellemrum - vil komme til at arbejde med meget små klasser og derfor med en overordentlig kostbar uddannelse. Den særlige, administrative uddannelse vil derfor - ud over faggruppen logistik i grunduddannelsen — bedst kunne gøres til et speciale i den forudsatte videreuddannelse af søværnets officerer.

II. Optagelsesbetingelser.

Betænkningen stiller forslag om matematisk studentereksamen - for teknisk linie af den matematisk-fysiske gren — som forudsætning for optagelse på Søværnets Officersskole. Idet udvalget under henvisning til det foran anførte ser bort fra forslaget om en særlig, administrativ linie, skal man anbefale matematisk studentereksamen eller en dermed ligestillet uddannelse som forudsætning for optagelse på den taktiske linie og matematisk studentereksamen af den matematisk-fysiske gren eller en dermed lige-

stillet uddannelse som forudsætning for optagelse på den tekniske linie.

Udvalget kan tilslutte sig betænkningens forslag om en forudgående militær uddannelse - herunder sergentuddannelse - på 14 måneder, og man går ud fra - om end det ikke omtales i betænkningen - at der gennem Militærpsykologisk Tjeneste foretages en prøvelse af aspiranterne i tilsvarende udstrækning som ved forsvarrets øvrige officersuddannelser.

III. Uddannelsens indhold.

Betænkningen giver ikke nogen omfattende beskrivelse af indholdet i de enkelte fag og faggrupper. Udvalget skal her (jf. betænkningens side 16) understrege betydningen af, at der under uddannelsens tilrettelæggelse foretages grundige analyser af, hvad en færdiguddannet officer på de forskellige områder skal kunne, og at faggruppernes indhold fastlægges på dette grundlag. Man kan i øvrigt tilslutte sig den foreslåede opdeling i ti faggrupper. Udvalget har med tilfredshed bemærket sig, at faggrupperne samfundskundskab og lederskab tillægges større vægt end i den eksisterende officersuddannelse i søværnet. Man finder det dog ønskeligt, at disse fag ved den endelige udarbejdelse af under-

visningsplanen får et indhold og et omfang, der svarer til, hvad der er foreslået ved Hærens Officersskole.

Udvalget skal i øvrigt anbefale den foreslåede tredeling af studiet i en 1. del, der er overvejende fællesuddannelse, en 2. del, der indeholder linieuddannelsen, og en 3. del, der igen bl.a. indeholder elementer af fællesuddannelse.

Man kan ligeledes tilslutte sig den foreslåede variation mellem teoretisk og praktisk uddannelse, idet man understreger betydningen af, at den lange, sammenhængende praktikperiode under 2. dels studiet i videst muligt omfang får karakter af en egentlig praktikantvirksomhed under vejledning og kritik.

IV. Uddannelsens længde.

Udvalget kan anbefale, at uddannelsens længde på grundlag af de foreslåede optagelsesbetingelser fastsættes til 4 år og 6 måneder. Man har forstået, at det især vil volde vanskeligheder at indpasse den tekniske linies ingeniøruddannelse

i dette tidsrum; men man finder anledning til at fremhæve, at denne tidsnød dog ikke bør medføre, at de mere »almene« faggrupper: samfundskundskab, lederskab, sprog, beskæres i omfang på teknikerlinien.

V. Lærerkrafterne.

Udvalget kan helt tilslutte sig betænkningens forslag om ansættelse af faggruppeledere, der skal koordinere undervisningen inden for de enkelte faggrupper og imellem grupperne. Det vil være ønskeligt, at disse ledere kan være faste, fuldt beskæftigede medarbejdere ved skolen. Da elevantallet efter de foreliggende behovsanalyser vil være ret begrænset, er der næppe mulighed for at opbygge en stab af kvalificerede faggruppeledere, der helt kan hellige sig arbejdet på Søværnets Officersskole. Udvalget skal derfor foreslå, at der tages skridt til at undersøge mulighederne for i nogen udstrækning at arbejde med fælles faggruppeledere på de tre værn

officersskoler, eventuelt at lade en del af undervisningen være fælles for de tre skolars elever.

Betænkningen foreslår (side 37), at elevtilsyn, konsultation m.v. varetages, ikke af den pædagogiske stab, men af administrationsafdelingen. Udvalget skal heroverfor fremhæve, at elevtilsyn og -vejledning bedst forstås som en pædagogisk opgave, og at den derfor bør påhvile personer, der er aktive ved skolen som lærere.

Man er helt indforstået med betænkningens forslag (side 39-40) om pædagogisk efteruddannelse af det lærerpersonale, der er ansat ved Søværnets Officersskole.

VI. Arbejdsmetoder.

Betænkningen foreslår (side 35 og 39) en noget friere undervisningsform end den, der hidtil er praktiseret på Søværnets Officersskole. Ud-

valget kan ganske tilslutte sig denne intention, men finder, at man ved udarbejdelse af undervisningsplanerne bør være opmærksom på mu-

lighederne for at gå endnu videre i retning af fleksibilitet i lektionsperioder, gruppestørrelser og arbejdsmetoder. Man skal særlig anbefale, at det foreslåede ugentlige timetal på 30 timer ik-

ke søges opretholdt hele studiet igennem, men begrænses til fordel for elevernes eget arbejde i de senere faser af uddannelsen.

VII. Samarbejde i uddannelsen.

Betænkningen stiller forslag om en bedre udbygning af kommunikationen fra skoleledelse til lærere og disse imellem (side 16) og om oprettelse af et elevråd og et samarbejdsudvalg på skolen (side 27). Udvalget kan helt tiltræde disse synspunkter og går ud fra, at kommunikationen skal finde sted ikke blot fra skoleledelse til lærere, men lige så fuldt den modsatte vej.

I forbindelse med betænkningens forslag (side

29) om fastsættelse af pædagogiske og administrative bestemmelser for hver enkelt faggruppe skal man anbefale, at uddannelsens mål vel fastlægges fra centralt hold, men at fagenes indhold og omfang, arbejdsmetoder og eksamensformer bestemmes i et fortløbende samarbejde mellem skolens ledelse, lærere og elever, således at bestemmelserne stadig kan revideres i lyset af de indvundne erfaringer.

VIII. Undervisningsfaciliteter.

Udvalget kan tilslutte sig betænkningens forslag om udbygning af gruppelokaler og forsøgsrum, blandt andet til brug for de teknisk-naturvidenskabelige fag. Det er dog udvalgets opfattelse, at en endelig stillingtagen til sådanne pla-

ner må bero på overvejelser om, hvorvidt og i hvilken udstrækning forsvarrets forskellige officersuddannelser bør søges koordineret. Udvalget skal i en senere del-betænkning vende tilbage til dette spørgsmål.

IX. Eksamensformer.

Betænkningen oplyser ikke meget om principperne for vurdering af uddannelsens resultater. Udvalget kan anbefale, at eksamen tilrettelægges i overensstemmelse med de synspunkter,

der er anført i udvalgets udtalelse om grunduddannelsen af flyvevåbnets linieofficerer (udvalgets skrivelse nr. 30/68 af 23. april 1968).

sign.: *Sigurd Højby*

Til Forsvarsministeriet

Emne: Skitseforslag til uddannelse af E-officerer i søværnet.

Ved skrivelse nr.l.kt.254.12-2 af 2. september 1968 har Forsvarsministeriet anmodet udvalget om at fremsætte de udtalelser, hvortil ovenanførte skitseforslag måtte give anledning.

Skitseforslaget begrænser sig i det væsentlige til at omtale *betingelserne for optagelse, uddannelsens indhold og den afsluttende eksamen*. Udvalget skal derfor også begrænse sine be-

mærkninger til disse emner. Om andre vigtige spørgsmål som lærerkræfter, arbejdsmetoder - herunder det ugentlige timetal, samarbejde i uddannelsen og undervisningsfaciliteter skal man henvise, dels til bemærkninger anført i tidligere udtalelser om uddannelsesforslag, dels til fremstillingen i udvalgets kommende del-betænkning om befalingsmandsuddannelsen.

I. Optagelsesbetingelser.

Udvalget kan tilslutte sig forslagens krav om, at den *forudgående civile uddannelse* mindst må omfatte realeksamen med matematik eller en dertil svarende uddannelse, f.eks. udvidet teknisk forberedelseksamen med engelsk sprog. Man har bemærket, at dette adgangskriterium i det væsentlige svarer til, hvad der er foreslået i undervisningsplanen for Hærens Specialofficersskole (Y-officersuddannelsen), jf. udvalgets skrivelse nr. 29/68 af 22. april 1968.

Herudover stilles for visse af de foreslåede linier og grene krav om en afsluttet *håndværksfaglig* eller *kontorfaglig* uddannelse, eventuelt en *skibsmaskinisteksamen*. Udvalget skal påpege, at disse krav betyder en væsentlig forlængelse af den samlede E-officersuddannelse. Man er imidlertid indforstået med, at søværnets behov for højt uddannede tekniske specialister kan motivere disse optagelsesbetingelser, ligesom man har bemærket, at søværnets lærlinge-

uddannelser for stampersonel inden for visse tjenestegrene er tilrettelagt med henblik på rekruttering af E-officersaspiranter blandt dette personel.

Det indgår videre i skitseforslaget, at kandidater til E-officersuddannelsen må have haft mindst 2 års *tjeneste som sergent i søværnet*. Udvalget skal heroverfor påpege, at dette forslag indebærer en yderligere forlængelse af den samlede uddannelsesperiode. Man anerkender fuldt ud betydningen af, at de vordende E-officerer har opnået erfaringer under en vis praktisk tjeneste som sergenter, men finder, at dette mål må kunne nås på en væsentligt kortere tid. Man skal her igen henvise til betænkningen om hærens Y-officersuddannelse, hvor det udtales, at X- og Y-officerer bør have samme forudgående militære uddannelse. I betænkningen om søværnets uddannelse af A-officerer er den samlede forudgående militære uddannelse - in-

klusive rekrut- og sergentuddannelse - sat til 14 måneder. Udvalgets betænkeligheder ved at tilslutte sig de foreliggende krav om ret langvarige uddannelser forud for optagelse på E-officersskolen beror dels på forventede vanskeligheder

ved rekruttering af egnet personel, dels på problemer ved omstilling til et længere teoretisk studium for folk, der allerede er nået op omkring midten af tyverne og i de fleste tilfælde har stiftet familie.

II. Uddannelsens indhold.

E-officersuddannelsen foreslås opdelt i 3 linier med i alt 10 grene: en *dækslinie* med 3 grene, en *teknisk linie* med 5 grene og en *forvaltningslinie* med 2 grene.

Udvalget finder, at den foreslåede *sanitetsgren* inden for forvaltningslinien ikke bør fremtræde som en særlig uddannelsesform på Søværnets Specialofficersskole, men at den fornødne uddannelse af et overordentlig beskedent antal sanitetsofficerer må kunne tilrettelægges på anden måde.

Udvalget har diskuteret berettigelsen af en særlig *forvaltningslinie*, som efter de foreliggende planer kun skal omfatte 3-4 elever pr. hold. Man har noteret sig, at en del af denne uddannelse omfatter fællesfag, som kan læses sammen med eleverne på de to andre linier. Man skal i øvrigt henstille til overvejelse, om nogle af de særlige forvaltningsfag kunne indgå i en uddannelseslinie, som gøres *fælles for de tre værn*.

Skitseforslaget anbefaler en ret omfattende undervisning i *dansk sprog* som et selvstændigt fag. Udvalget kan dog ikke indse nødvendigheden af, at dansk beslaglægger ca. 7 % af samtlige undervisningstimer. Man kan tilslutte sig ønsket om en fortsat træning i mundtlig og skriftlig fremstilling, men mener, at denne træ-

ning bedst foregår i nær tilknytning til særlige fag som *studieteknik* eller »mentale færdigheder« (jf. betænkningen om hærens Y-officerers grunduddannelse) og derudover bør integreres i en række af undervisningsplanens øvrige fag, ikke mindst *samfundsfag* og *lederskab*, der på denne måde kunne opnå et noget større timetal i uddannelsen. Ikke mindst samfundsfagene har i skitseforslaget fået et meget beskedent omfang og kan næppe give et tilfredsstillende grundlag for den almene dannelse og kompetence, som man må ønske E-officererne i besiddelse af.

Med hensyn til uddannelse i *lederskab* kan man tilslutte sig det foreslåede timetal, idet man samtidig understreger to forhold:

1. Det vil være afgørende betydningsfuldt, at de pædagogiske og lederskabsmæssige principper, som indgår i faget, samtidig *gennemtrænger hele uddannelsen*.

2. Det må være meget ønskeligt, at den teoretiske uddannelse i lederskab suppleres af en eller flere *praktikperioder*, der står under skolens tilsyn og ledelse, og som på en kortere tid vil kunne opveje den nedskæring af tjenestetiden som sergent, som udvalget ovenfor har anbefalet.

III. Uddannelsens længde.

I den tidligere omtalte skrivelse nr. 29/68 af 22. april 1968 om undervisningsplanen for Hærens Specialofficersskole (Y-officersuddannelsen) har udvalget anført, at den foreslåede udvidelse af uddannelsestiden til 28 måneder ikke kunne anses for tilstrækkelig, men at uddannelsens samlede varighed burde være omkring 3 år.

I det her foreliggende skitseforslag anbefales en udvidelse af uddannelsestiden fra 1½ til

2½ år. Når man henser til de krav om forudgående faglig uddannelse, som vil være opfyldt af en stor del af E-officerseleverne, finder udvalget ikke at have tilstrækkeligt grundlag for en almindelig henstilling om forlængelse af den foreslåede uddannelsestid. Man skal dog i denne forbindelse erindre om det ovenfor anførte om det ønskelige i en mere omfattende undervisning i samfundsfag og om indførelse af en eller flere praktikperioder under uddannelsen.

IV. Eksamen.

Skitseforslaget anbefaler en *mellemprøve* afholdt efter to semestres studium og senere en *afsluttende eksamen*. Det fremgår, at man tænker sig eksamen i 12-15 forskellige fag. Udvalget skal i denne forbindelse dels henvise til sine principielle synspunkter i den kommende del-

betænkning om befalingsmændenes uddannelse, dels stille forslag om, at et antal af prøverne tilrettelægges for flere fag under ét, således at antallet af eksaminer begrænses, og man samtidig får mulighed for på en bredere basis at vurdere den enkelte elevs kvalifikationer.

V. Afsluttende bemærkninger.

Det er udvalgets opfattelse, at det foreliggende skitseforslag er et godt grundlag for den mere detaljerede udarbejdelse af en uddannelsesplan for E-officerer i søværnet. De ovenfor anførte betænkeligheder samler sig især om krave-

ne til temmelig langvarige forudgående uddannelser og - formentlig som følge deraf - en underrepræsentation af samfundsfag og praktikuddannelse inden for selve uddannelsestiden.

sign.: *Sigurd Højby*

